

İKİNCİ KİTAP

SOYUT GEÇİŞ

BARBARLIKTAN MEDENİYETE KLÂSİK GEÇİŞ CİNSEL YASAK VE TOPLUM
AİLE ŞEKİLLERİ
"KAN"
AŞAĞI BARBARLIK KONAĞI
AŞAĞI BARBAR HAYATI: ANAHAN
ÖRNEK KAN TEŞKİLÂTI
ORTA BARBARLIK KONAĞI
YUKARI BARBARLIK KONAĞI
MEDENİYET
GENEL KANUNLAR VE SON BULUŞLAR
- SOYUT GEÇİŞ'in Referansları -

BÖLÜM V BARBARLIKTAN MEDENİYETE ORJİNAL GEÇİŞ

TARİHÖNCESİ OKULLARI
IRAKTA AŞAĞI BARBARLIK KONAĞI
ARKEOLOJİ TASNİFİ - SOSYOLOJİ TASNİFİ
EL-OBEİD: ORTA BARBARLIK KONAĞI
IRAKTA ORTA BARBARLIĞININ DİNAMİZMİ
İLK "KIYAMET"
ORTA BARBARLIKTAN - YUKARI BARBARLIĞA
YUKARI BARBARLIK: İLK TAPINAK (TOPLUM ZENGİNLİĞİ)
YUKARI BARBARLIK SONU MEDENİYET BAŞI
IRAKTA BARBARLIKTAN MEDENİYETE GEÇİŞ
Sonuçlar: TUFAN - SINIFLAŞMA
MEDENİYETİN YARATICILIK EFSANESİ
MEDENİYETİN KARAKTERİSTİĞİ
TEZ: Ticaret saltanatı
ANTİTEZ: Harp Saltanatı
SENTEZ: Mezar Saltanatı
-Bölüm V. in Referansları:-

SOYUT GEÇİŞ

BARBARLIKTAN MEDENİYETE KLÂSİK GEÇİŞ

CİNSEL YASAK VE TOPLUM

Toplum içinde ilk yasak, cinsel münasebetler üzerine konmuştur. Bu yasak Tarihöncesinin sosyal hayatında tasavvur edilemeyecek ölçüde büyük ve geniş sonuçlar yaratmıştır. Toplumun bütün üstyapısında insanı insan yapan bu yasaktır denilebilir. **Totem** ve **Tabu** gelişirken, insanın içinde: Bir bilinen **Şuur**, bir de bilinmez **Enkonsiyon** (şuuraltı) ikiliği ve tezadı yaratarak her türlü **Yüceltim** (Sublimation)lere imkân verir "**Psikoloji**" dediğimiz şey, bu sosyal yasağın yaratığıdır. Dinlerden, güzelsanatlara kadar bütün ülkücülüklerin kaynağı da budur. Şuur dışı, şuura rağmen en gerçek etki-tepki yapan mekanizmaların başında gene bu yasak gelir. Bu kadarla da kalmaz. Bütün o yasakların toplum emrine verdiği sosyalize yüceltimler, Toplum'dan kaynak almış dinamiklerle kişi içine işleyip kişiyi insanlaştırırlar.

Asıl buradaki konumuz, cinsel yasağın, (doğrudan doğruya kişi kaderini de

belirlendiren), Toplum içinde yarattığı gelişim ve teşkilâtlanma şekilleridir. Cinsel yasakların en dolaysız, sosyal sonuçları: Aile şekilleri ile sosyal teşkilâtlanmalardır. Aile şekilleri ekonomik temel ve sosyal gelişim basamakları ile en sıkı münasebetli bulunmasına rağmen, o kadar elâstikî müesseselerdirki, Tarihöncesindeki ve Tarihteki Toplum şekillerinin şu veya bu sınırları içinde kesin olarak hapsedilemezler. O yüzden sanki ekonomi ve Tarihten bağımsızmış gibi bir evolüsyon gösterirler.

Oysa bu görünüşdür. Üstyapı münasebetlerinin çoğu için de aynı elâstikiyet öne sürülebilir. Hattâ, ekonomik münasebetler bile, sosyoloji tecridinde görüldükleri kadar Tarihte: Biri yok olmadan öbürü sahneye çıkmaz değildirler. Sosyalist bir ülkede yalnız kapitalist elemanlar değil, kapitalizm öncesi bezirgân münasebet elemanlarının da, hattâ bezirgânlık öncesi kapalı "Tabiî ekonomi" elemanlarının da bulunması onu gösterir.

Buna karşılık, aile şekilleri: Tarihöncesi toplumunun en önemli sosyal teşkilâtlanmâlarının öbür yüzüdür. Daha doğrusu, aynı sebep (cinsel-yasak) **fert** hayatı için aile biçimini, sosyal hayat için **Kan** (Gens) teşkilâtını gerektirmiştir. Bizi burada özellikle ilgilendiren **Kan** teşkilâtını kavramak için onun ikiz kardeşi **Aile** biçimleri üzerine bir kaç söz edilmelidir.

Aile şekilleri, her çocuğa ezberlettiğimiz Âdem-Havva fıkralarındanberi söylenir. Fakat, Kutsal kitapların bütün yazdıkları, ya düşünülmeden ezberlenir, yahut gene düşünülmeden masal sayılıp geçilirdi. Derken Bachofen (1861), **Ana hukukunu**, yani: Babahanlık (patriyarkalizm) çağından önce bir Anahanlık (matriyarkalizm) çağı, bir "Kadınlar saltanatı" (gynecocratie) çağı bulunduğunu antika Grek edebiyatında buldu. Morgan (1871-1877) ilk **Aile** ve **Kan** (Gens) teşkilâtları yoluyla bütün Tarihöncesi gerçeklerini aydınlattı. O zaman eski, Âdem, İbrahim, Lut fıkralarının her toplumda görülmüş olaylar olduğu anlaşıldı.

Bugün Tıp bilimi, yakın akraba arasındaki evlenmelerin, çok defa cılız, (dejenere) döl yetiştirdiğini (kapalı yahudi ve hükümdar ailelerindeki örnekleriyle) ispat etmiş bulunuyor. İlk insanın işlek zekâsı da bunu sezmede gecikmemiş. Sağlam nesil yetiştirmek için, evlenme yasaklarını gittikçe sıkılaştırmış. Onun için, Morgan'ın deyimiyle cinsel yasaklar: "**Tabiî arınım**" (La sélection naturelle) **prensibinin tesir ediş tarzını gösteren mükemmel bir misâldir.**"⁽¹⁾ Bu tabiî arınım prensibi Tarihöncesinden beri başlıca 4 çeşit aile biçimini ortaya çıkarmakta, ekonomi sebepleriyle işbirliği yapmıştır: 1- Kandaş aile, 2 - Ortaklı aile, 3 - Sendiyazmik aile, 4 - Tekkanlı aile.

AİLE ŞEKİLLERİ

İlk "horde" halinde yaşayan insan varlıkları için, hiçbir cinsel sınırlanma yok olduğu en eski kutsal kitaplardan öğreniliyor. Tevrat şunları yazıyor:

"Lût, bir mağarada kendisi ve iki kızıyla barındı. Büyük kız, küçük kızkardeşine dedi: "Babamız ihtiyar ve bu bölgede her memleket âdeti üzere bize doğru gelecek hiçbir erkek yok... Kızlar o gece babalarına şarap içirdiler ve büyük kız babasıyla yatmaya gitti... Ertesi gün, gece, babalarına şarap içirdiler ve küçük kız, babasıyla yatmaya gitti... Lût'un her iki kızı da babalarından gebe kaldılar."⁽²⁾

Gerçi Tevrat İbranîlerin en keskin Babahanlık günlerinde, mutlak tekkanlı (**monogam**) aile biçimini yaşadıkları günlerde **yaziya** geçmiş geleneklerdir. Onun için kızlara "**babamızın ırkını korumak maksadı**" ile kendilerini savunma fırsatı veriyor; baba için de: "**Lût, kızın, ne zaman yattığını, ne zaman kalktığını farketmedi**" gibi bir "**gıyab kararı**" çıkarıyor. Fakat olay ister bir yanlı, ister iki yanlı olsun: Lût zamanı dünyaya getirenlerle dünyaya gelenler arasında cinsel birleşmenin olağan şey bulunduğuna kutsal bir belgedir.

Kandaş Aile (La Famille consanguine): Lût zamanında henüz kalkmamış görünen ebeveynle çocuklar arasındaki cinsel münasebet, sonra kesin olarak

yasaklanıyor. **"Burada, evlenecek gruplar nesillere göre ayrılmışlardır. Aile sınırları içinde bütün dedelerle nineler aralarında karıkocadırlar. Onların çocukları da, yâni babalarla analarda tıpkı öyle karıkocadırlar.**

Ana-babaların çocukları da gene öyle, üçüncü bir müşterek evlenme mahfili teşkil edeceklerdir." (3)

"Davud'un oğlu Absalom'un, güzel ve Tamar adında bir kızkardeşi vardı. Ve Davud'un oğlu Amnon onu sevdi... (Amnon) "Kızkardeşim gel benimle yat, dedi. (Kızın karşılığı "şimdi, rica ederim, krala söyle ve o benim senin olmama karşı komayacaktır". (Amnon yattığı kızkardeşini sonra kovunca) "Kardeşi Absalom kıza dedi: "Kardeşin Amnon seninle mi yattı? Şimdi, kızkardeşim, sus, o senin kardeşindir; bu işe o kadar çok gönüllene." (4)

İslâm geleneğinde Havva her karında bir kız, bir erkek doğurdu: Ve bu kardeşler birbirleriyle evlendiler.

Ortaklı aile (La Famille Punaluene)

"Teşkilâtın birinci ilerlemesi ebeveynle çocukları karşılıklı cinsel alışverişin dışında tutmaktan ibaretti; ikinci ilerleme, erkek kardeşlerle kızkardeşleri hariç tutmaktan ibaret kaldı. Bu ilerleyiş, ilgililerin pek büyük yaş eşitlikleri yüzünden son derece daha önemli idi, ama, birincisinden daha güçlü de; tedrici olarak, belki bir rahimden gelme (yani ana cihetinden)kardeş kızkardeşleri cinsel alışveriş dışında bırakmakla başladı."

İbrahim Aleyhisselâm, Mısır da Firavuna ve Mısır dönüşü Guerar da Abimélece karısı Sara'yı hep **"Kızkardeşim"** diyerek tanıttı ve yatmaya bıraktı.

"Abimélec Abrahamama dedi: "Böyle davranmaktan (kızkardeşim demekten) maksadın neydi?"Abraham karşılık verdi: "Bu memlekette şüphesiz hiç Allah korkusu yok, karım yüzünden beni öldürürler (demiştim), kendi kendime; ondan başka, şurası muhakkak ki, Sara benim kızkardeşimdir, babamın kızıdır; yalnız anamın kızı değildir; ve benim karım olmuştur. " (6) Demek **Ana hukuku** yürür.

"Babasının kızı, yahut anasının kızı olan kızkardeşiyle yatana lânet olsun. " yasağı bundandır. (7)

Filistin de evlenmek isteyen ve kız bulmak için tâ Irak ülkesindeki akrabalarını arayan: **"Yakup, yola çıktı ve Doğu oğullarının ülkesine gitti."** Orada rastladığı Raşeli hemen sevdi. Onu almak için kaynata akrabası Laban'a 7 yıl bedavaya çalıştı. En son **"akşam Laban kızı Lea'yı alıp Yakub'a doğru götürdü. Yakup kıza yaklaştı. Ertesi sabah ne görsün? Bu Lea imiş"** (Tevrat doğru bulmadığı evlenmeleri inkâr edeceğine, gece ile özürüyor. H.K) **O zaman Yakup, Laban'a dedi: "Senin yanında Raşel için hizmet etmedim mi?". Laban dedi: "Haftayı bu kızla geçir." "Yakup öyle yaptı. Haftayı Lea ile bitirdi; sonra Laban ona karı olarak kızı Raşeli verdi."** (8)

"Biraderler bir arada otururlarken, içlerinden biri oğul bırakmaksızın öldü mü, ölenin karısı aslâ dışarıda bir ecnebi erkekle evlenmeyecektir. Fakat, kayın biraderleri ona doğru gidecektir. Onu kendisine karı yapacak ve kayınbirader olarak onunla evlenecektir. Kadından ilk doğan çocuk, ölen biraderin halefi olacaktır. Ve onun adını taşıyacaktır, ki o ad İsrail'den silinmemiş olsun. Eğer bu adam yengesini almak istemezse, kadın kâdim-yaşlılara doğru kapıya çıkarak, diyecektir: "Kayınbiraderim İsrail ile kardeşinin adını kalkındırmayı reddediyor. Kayınbiraderlik hakkını kullanarak benimle evlenmek istemiyor." Şehrin kâdim-yaşlıları herifi çağırıp kendisiyle konuşacaklar. Adam direnip derse ki: "Ben bu kadını almak istemiyorum", o zaman yengesi kâdim- yaşlılar önünde kayınbiraderine yaklaşıp, adamın ayağındaki pabucunu çıkaracak ve adamın yüzüne tükürecektir. Ve söz olarak diyecektir ki: "Kardeşinin evini kalkındırmak istemeyen adama böyle yapılır." Ve adamın evine İsrail'de Pabuçsuzun evi denilecektir." (9)

Sendiyazmik aile(La Famille syndyasmique): "Erkeğin karıları arasında (henüz hiç de "favorite: Gözde karısı" denmez) başlıca karısı vardır... Grup olarak

evlenme üzerine, bunu bazan kuralsız bir kadınlar müşterekliği, bazan keyfi bir zina gibi gören misyonerlerin içine düştükleri karışıklıklarda, bu şeraitin az rolü olmamıştır. " (10) Fakat, Kan (Gens) geliştikçe ve "birader" ile "hemşire" sınıfları boyuna daha çok kalabalıklaştıkça, sendiyazmik çeşidinden birleşmeler gittikçe daha çok kuvvetlenmiş olmalıdır." (11)

Bu tip aile biçimi, evlenme ve boşanmanın olağanüstü basitleştirilmiş, kolay bulunduğu İslâm evlenmesine pek yaklaşıyor. Nitekim, Kur'an, boşanma için yalnız bir "iddet" (süre) koyar (en çok üç ay). Boşanma sözcüğünün karşılığı "**Talâak**" sadece "**el çekme**" anlamına gelir. Yoksa kadının kapıdışı edilmesi mutlak surette yasak edilir:

"Ey peygamber, kadınları boşarsanız, iddetinde boşayın... Onları sakın evlerinden çıkartmayın "Latuhricû-hünnemin büyutihünne" (**Surei Talâak**). (Nedense İzmirli İsmail Hakkı Bey "**Türkçe Kur'anı Kerim Tercümesi**" metnine "**iddetleri bitmeden** onları evden çıkartmayın" diye aslında bulunmayan bir katkı yapar. Bu tanrı sözünü açıkça tahriftir.) (12)

Kur'anın inceliği orasıdır: Kadın erkek ayrılabilirler, kadın "evinden" çıkarılamaz! Kendisinde **el çekildikten** sonra bile, evinden çıkarılmıyan kadın: Ancak sendiyazmik aile içindeki kadar yüksek hürlük ve saygı gören kadın olabilir.

Tekkarılı aile (La Famille monogamigue): "Barbarlığın Orta ve Yukarı konakları arasında sınır hizmetini gören zamanlarda, monogamik aile sendiyazmik aileden doğar; tekkarılı ailenin kesin zaferi: Başlayan medeniyetin karakteristik alâmetlerinden biridir. Tekkarılı aile; bilhassa itiraz götürmez bir babalıktan çocuklar dünyaya getirmek gayesiyle kurulmuş bulunan erkeğin hâkimiyeti üzerine temel atar. Öyle bir babalık ısrarla istenir: Çünkü, çocukların doğrudan doğruya mirasçı sıfatıyla bir gün baba servetine sahip çıkmaları gerekmiştir. Tekkarılı ailenin sendiyazmik aileden farkı, monogamik ailede çok daha büyük nikâh bağı sağlamlığı bulunması ve bağın iki taraf arzusu ile çözülememesidir."

"KAN"

Aile biçimleri gibi **Kan** (Gens) adını olan Tarihöncesi kurumu da, cinsel yasağın yaratığıdır. Morgan der ki:

"**Kan**'lar (Gentes) arasında yapılan evlenmeler, bedence ve moralce daha güçlü bir ırk meydana getiriyordu; ilerleme halinde olan iki kabile birbirlerine katılıyorlardı ve tabii olarak yeni kafalar ve yeni tipler iki kabilenin melikelerini, istidatlarını içine alıncıya değin genişliyorlardı."

"Morgan'ın genel olarak bu kandaş grupları deyimlendirmek için kullandığı lâtince **Gens** kelimesi, Grekçede aynı anlama gelen **Genos** kelimesi gibi, Aryence (dillerin hepsinde) ortaklaşa bulunan **GAN** kökünden gelir. (Kural olarak Cermencede **K** harfi, Aryence **G** harfinin yerini tutarak **Kan** olur.) Anlamı: Dünyaya getirmektir. **Gens**, **Genos**, Sanskritçede **djanas**, Gothça (yukarıki kurala göre) **Kuni**, eski kuzeyli ve Anglosakson dilinde **Kyn**, İngilizce **Kin**, Orta Yukarı Almanca **Künne**, hep aynı akrabalığı, bir nesilden gelmeyi deyimlendirir. Fakat Lâtince **Gens**, Grekçede **genos** sözcükleri özellikle ortak bir nesilden (kabilenin ortak babasından) gelmekle öğünen ve bazı sosyal ve dinsel müesseselerle özel bir topluluk halinde birleşmiş bulunan bir grup (insan) için kullanılıyor; bununla birlikte bu topluluğun aslı ve mahiyeti, şimdideğün bütün tarihçilerimiz için karanlık kalıyordu." (18)

Kan müessesesinin insanlık, hiç değilse Vahşet sonrası insanlığı kadar eski olduğu, yalnız Aryenlerde değil, öteki Semit ve Yafetik uluslarda da aşağı yukarı aynı fonetikle yaşamış olmasından anlaşılabilir. Arapça'nın "**Cins**" sözcüğü Sanskritçe'nin "**Cana**"sı ve Grekçe'nin "**Jenos**"u ile bir gibidir. Gene Arapça'daki "**Can**" ve "**Cin**"

sözcükleri de, başka kökten gelmişe benzemezler. Lûgata göre "**Cann**: Bir kimsedir ki hakteâlâ anı oddan (ateşten) yaratmıştır ve züriyetine cin derler ve yılan cinsinden bir ak yılandır." Böylece **Can** kelimesi, Cennette Havvâ ile Âdemi kandıran ve bütün yakın-doğu medeniyetlerinin şafağında ziraat tanrısı ve sembolü olarak en büyük rolleri oynayan yılanı kadar gider. "**Cinn: Gizlenmek ve örtülü olmak ve evvel mânasına dahi gelür ve dahi Can oğullarında bir tâifeye dahi denür ki, Âdem oğlunun gö zünden örtülü olduğuyçün onlara cin derler.**" (19)

Her **Kan** teşkilâtının öteki Kanlara karşı kapalı, "**örtülü**" kalışı düşünülürse **Can-Cin-Cins** kelimeleri arasında bir kök bağılılığı bulunduğu çürütülemez.

Yafetik Türkçede hâlâ yaşayan **Kan** sözcüğü, Cermence "Kan"ın aynıdır. İlk oymak şeflerinin **Han** sıfatları, aslında **H** ile **K** harflerinin karışımı ile başlar. İlk Türk kabileleri içinde doğmuş **Gens-Kan** ayrılık ve teşkilâtından "**Hkan**" sözcüğünün geldiğini söylemek, pek aykırı sayılamaz. Onun için, biz bu kitapta **Gens** karşılığını hemen hep **Kan** sözcüğü ile karşılıdık. Ve bu kullanım, hiçbir anlam karışıklığı yapmadı.

Yalnız, Greklerde de, Lâtinlerde de, Cermenlerde de, Türklerde de (**Gens-Genos-Kan-Han**) kelimeleri, toplumda Anahanlığın (ana hukukunun) alt edilip **Babahanlığın** üstün geldiği çağlardaki kullanımı ile Tarihe geçmiş bulunuyor. Onun için **Kan** sözcüğü, erkeğin tekelinde, baba cihetinden akrabalık işareti gibi görünür. Oysa, **Kan**'ın ilk şekli ve anlamı **ana cihetinden akrabalık** aslını belirtir.

"**Vakaların büyük çoğunluğu için Gens kurumu, doğrudan doğruya Ortaklı (Punalua) aileden çıkmış görünür.**" (14)

"Daha yukarıda, ORTAKLI aileyi konu ederken, bir **KAN**'ın ilkel terkinde neyin bulunduğunu görmüştük. **KAN**'ın içinde ORTAK evlenme yoluyla ve o biçim evlenme içinde ister istemez hüküm süren fikirlere göre, **KAN**'ı teşkil eden bütün şahıslar aynı muayyen kabile anasının, yani **KAN** kurucusunun nesli olurlar.

"O biçim ailede babalık belirsiz kaldığından, yalnız kadından doğmuş çocuklar hesap edilir. Erkek kardeşler kızkardeşlerle evlendiklerinden, o yabancı kadınlardan doğmuş çocuklar, ana hukuku dolayısıyla, **KAN**'ın dışına düşerler. Demek **KAN** grubunun içinde her kuşaktan ancak kızların nesilleri kalır: Oğulların nesilleri, analarının **Kan**'larına geçerler." (15)

AŞAĞI BARBARLIK KONAĞI

"Bir kabile, birçok **Kan**'lara, çoğu ikiye bölünür; bu ilkel **Kan**'lar, nüfuslarının sayısı arttıkça, herbiri bir çok (yavru) kız **Kan**'lara bölünürler, onlara nispet edilince **Ana-Kan**'ın rolü **Fratri** (phratric: Kabilenin ikinci derece bölümü) yerine geçer; Kabilenin kendisi birçok kabileye bölünür, onların her biri içinde çoğunlukla tekrar eski **Kan**'ları buluyoruz: Hiç değilse bazı hallerde, bir Konfederasyon akraba **Kan**'ları birbirlerine yeniden bağlar. Bu basit teşkilât, onu yaratan sosyal şartları tamamiyle tatmin eder; teşkilâtlı toplum, içinde doğabilecek her türlü ihtilâfları tesviye etmeye kabiliyetlidir. Dış ihtilâfları, Savaş halleder: Savaş, kabilenin yok edilmesiyle bitebilir, ama kullaştırılmasıyla sona eremez. Kan teşkilâtının hem büyüklüğünü, hem de darlığını yapan şey, onun içinde ne hâkimiyet için, ne kulluk için en ufak bir yerin bulunmamasıdır. İçeride henüz hak ile vazife arasında fark yoktur: Kamu işlerine katılmak, bir kan dâvası gütmeye girişmek yahut bir kompozisyonu, anlaşmayı kabul etmek, bir hak mıdır, yoksa bir vazife midir? Bunu bilmek diye bir konu yerli Amerikalı için yoktur; böyle bir konu açmak, ona: Yemek uyumak, av avlamak bir hak mıdır, vazife midir, sorusunu açmak kadar saçma görünecektir. Gene burada, kabilenin ve Kan'ın imtiyazlı sınıflara bölünmesi de olurşey değildir." "**Ortaklaşa yapılan ve kullanılan herşey, ortak mülkiyettir: Ev, bahçe, uzun pirog** (kayı)

gibi... Demek, sivilize Topluma uygulamak için hukukçularla iktisatçıların icat ettikleri ve bugünkü kapitalist mülkiyetinin de hâlâ üzerine yaslandığı en son yalancı hukukî bahane: "Şahıs emeğinin meyvası olan mülkiyet"formülü burada (ilkel sosyalizmde), ve yalnız orada henüz bir değer taşır." (16)

AŞAĞI BARBAR HAYATI: ANAHAN

"Kan vahşet halinin orta konağında doğdu. Yukarı konağında gelişti, elimizdeki bilgi kaynaklarının elverdiği ölçüde bildiğimize göre, çiçeklenme devrine barbarlığın aşağı konağında erişti. Onun için biz, bu gelişim konağından başlamalıyız." (20)

Bu, VAHŞET denilen çağı insanlığın fosiller berisinde yaşamadığı doğrudur. Kan teşkilâtı içinde yaşayan Aşağı Barbarlık Konağının ekonomi temeli şöyledir:

"Nüfus had aşırı seyrek; nispeten sık olduğu yer, ancak kabile merkezidir: Bu yerin çevresinde gepgeniş daireler halinde av arazisi yayılır sonra onu öteki kabilelerden ayıran koruyucu tarafsız orman gelir. İşbölümü mutlak surette kendiliğinden (spontanee)dir; yalnız iki cins arasında işbölümü vardır. Erkek savaş yapar, ava gider, balık tutar, beslenmek için gerekli ilk maddeyi ve bütün o işin icap ettirdiği ev eşyasını tedarik eder. Kadın, evin bakımını ele alır; besiyi ve giyimi hazırlar, yemek pişirir, iplik eğirir, dikiş diker. Her ikisi de kendi alanlarında: Erkek ormanda, kadın evde efendidir. Herbiri kendi yaptığı ve kullandığı âletlerin, mülkiyetine sahiptir: Erkek silahlarının, balık ve kara avcılığı aletlerinin, kadın ev eşyalarının sahibidir. Ev birçok kişi için, çok defa birçok aileler için ortaklaşadır. (**Bancroft**'ta göre: Kraliçe Charlotte adasındaki Haydanlı'larda aynı çatının altında yüz kişilik evler bulunur. Nootka'larda bütünüyle bir kabile insan aynı çatı altında yaşıyordu.)" (21)

Böyle bir "**Kamu evinde**" (sosyalist evde) iktidar ana kadındadır. (Anahanlık: Matriyarkalizm):

"Sosyalist ev" demek, evin içinde kadının hâkimiyeti demektir. Hakikî babayı kesinlikle tanımak imkansız bulunduğundan, özel bir ananın tanınması, kadınların, yani ananın yüksek itibar görmesi anlamına gelir. İlk Toplumda kadının erkeğe köle olduğunu düşünmek, 18'inci yüzyıl filozoflarının bize aktardıkları en saçma fikirlerden biri oldu. Kadının vaziyeti yalnız hür değil, fakat pek itibarlı idi de." (22)

Uzun yıllar Iroqoi-Senecâ lar içinde misyonerlik yapan Arthur Wright anlatıyor:

"Bunların henüz eski "Uzun evler"de (birçok aileli sosyalist evlerde) oturdukları zamandaki ailelerine gelince... orada daima bir clan (bir **Kan**) egemendi. Kadınlar kocalarını başka Clan'lardan (**Kan**'lardan) alıyorlardı... Genel olarak evi idare eden kadın partisi idi; erkekler orta malıydı: Fakat bu ortaklaşa erzaka kendi payına düşeni getiremeyecek kadar hayta yahut beceriksiz olan kocanın veya âşiğin vay idi başına gelenlere; evin içinde adamın çocuklarının sayısı veya şahsî tesirinin miktarı ne olursa olsun, (adam) her an bohçasını koltuğu altına alıp kirişi kıracak duruma sokulabilirdi. Hem sakın ola kafa tutmaya kalkışmasındı; evin içini onun dayanamayacağı kertede sıcaklık basardı. Herifin kendi klanına (Kan'ına) dönmekten yahut çokkez olduğu gibi, başka bir toplulukta yeni bir evlenme aramaktan başka yapacak bir işi kalmazdı. Klan içinde kadınlar, büyük iktidardılar. Başka her yerde de öylediler ya... İcabında tuttıkları gibi, bir şefi görevinden azlederek, basit bir savaşçı safına indiriveriyorlardı." (23)

ÖRNEK KAN TEŞKİLÂTI

Morgan, **Kan**'ın en klâsik şeklini, Iroqoi'larda, ve özellikle Seneca'larda buluyor. Senekaların hayvan adını taşıyan 8 **Kan**'ı vardır: 1- Kurt, 2 - Ayı, 3 - Kaplumbağa, 4 - Kunduz, 5 - Geyik; 6 - Çulluk, 7 - Balıkçıl, 8 - Doğan... Her **Kan**

içinde şu **Prensipler** görenek ve gelenekleşmişti:

"1 -Kan kendi sachem'ini (barış zamanındaki başkanını) ve şefini (askerî kumandanını) seçer... Kadın erkek herkes seçime katılır. Şaşem'in **Kan** içinden seçilmesi mecburiydi. Yalnız seçilen kişi, öteki 7 **Kan** tarafından tasvip edilmeliydi. Tasvipten sonra bütün İrokuvaların ortaklaşa Şûrâsı (konseyi) tarafından resmen yerine oturtuluyordu... Şaşemin Kan içindeki iktidarı sırf moral, babaca oluyordu. Onun hiç bir ZECİR (coercition) vasıtası yoktu. Ayrıca, Senekalar kabilesinin Şûrâ üyesi, ve gene bütün İrokuvaları içine alan Federasyon Şûrâsında üyesi idi. Askerî **şef**, Kan dışından da seçilebilir, bâzan hiç seçilmiye de bilirdi. Askerî şefin ancak savaş seferlerinde verilecek emirleri olurdu."

"2 -**Kan**, kadın erkek toplantısıyla şaşemini ve şefini isteyince azlederdi. Kabile Şûrâsı da şaşemleri hattâ **Kan**'ın dileğine karşı da olsa azledebilirdi."

"3 -**Kan** üyelerinin **Kan** içinden evlenmeye hiçbir hakları yoktur. **Kan**'ı birleşik tutan temelli kural budur."

"4 - Ölenlerin mülkiyeti öteki kandaşlara kalıyordu."

"5 - Kandaşlar birbirlerine yardım etmeye, birbirlerini korumaya, yabancılarda yapılan bir sövmenin öcünü almaya borçluydular. **Kan** üyelerinden birisini bir yabancı öldürdü mü, üyenin **Kan**'ı bütünüyle öc almaya kalkıştı. İlk bir aracılık denenirdi. Öldürenin **Kan**'ı Şûrâ toplantısını yaparak ölenin **Kan**'ına uzlaşma teklifleri, çok kerre eseplerini bildirerek önemli hediyeler sunuyordu. Hediyeler kabul edilirse, mesele kapanmış olurdu. Kabul edilmezse, tecavüze uğrayan **Kan** bir veya bir çok öcalıcı tayin ediyordu. Bunlar öldüreni takip edip öldürmekle görevliydi. Öldürülünce, idam edilen kişinin **Kan**'ına hiç bir şikâyet hakkı kalmıyordu."

"6 -**Kan**'ın belirli adları veya bir seri adları vardı, ki onları kabile içinde yalnız o kullanma hakkına sahipti. Öyle ki, kişinin adı, hangi **Kan**'dan olduğunu hemen belli ediyordu. Bir kandaşın adı, hemen kandaşlık haklarını tazammun ediyordu."

"7 -**Kan**, yabancıları kendi içine kabul edebildiği gibi bütün kabilenin içine de kabul ettirebilir. Öldürülmeyen harp esirleri, bir **Kan** tarafından kabul edilince, bütün Senekalar kabilesine üye oluyor ve üye olunca, **Kan** ve kabile haklarına bütünüyle sahip çıkıyordu. Kabul, kandaşların kişi olarak teklifi üzerine, yabancıyı kardeş veya kızkardeş diye kabul etmiş olan kimselerin, yabancıyı evlât olarak kabul etmiş kadının teklifi üzerine yapılıyordu. Çok defa tekbaşına kalmış, müstesna hallerde sayıca küçülmüş olan **Kan**'lar başka bir **Kan**'ın razı olması üzerine oradan gelen üyelerin yığınla kabul edilmesi şeklinde kuvvetleniyorlardı. **Kan**'a resmen kabul, tasvip, edilmeyi gerektiriyordu. İrokuvalarda bir **Kan**'ın içine adam kabul edilmesi, kabile Şûrâsının Kamu oturumunda resmen yapılıyordu, o yüzden, kabul merasimi pratikte: Bir dinsel tören yapmak oluyordu.

"8 -**Kan**'ların içinde özel din törenlerinin var olduğunu ispatlamak güçtür. Ama, Yerlilerin dinsel törenleri az çok **Kan**'lara bağlı oluyordu. **İrokuvaların** yıllık altı bayramında, her **Kan**'ın şaşemleri ve şefleri, görevleri icabı: "İnanç savunucuları" sırasına giriyorlardı. Onların saserdotal görevleri bulunuyordu.

"9 -**Kan**'ın ortaklaşa bir mezarlığı vardı. Baba değil, ana, çocuklarla aynı sırada gömülüyordu. İrokuvalarda ölenin cenazesine ve gömülmesine herkes hep birden gidiyordu; mezarla, cenaze söylevler ile ve başka şeylerle meşgul oluyordu.

"10 - Kadın erkek hepsi aynı oy hakkına sahip bütün erişkin kandaşların demokratik toplantısı demek olan bir **Kan** Şûrâsı vardı. Bu Şûrâ Şaşemleri ve şefleri seçiyor ve azleliyordu. Öteki "İnanç savunucuları" için de bu böyle idi. Şûrâ, bir kandaşın öldürülmesi üzerine düşecek kan diyetini (wergeld: Fidyeye) yahut kan dâvâsi bedelini kararlaştırıyordu. Yabancılan Kan'ın içine kabul ediyordu. Kısacası Şûrâ, Kan teşkilâtı içinde egemen iktidardı.

"Amerikan Yerlilerinde görülen tipik bir **Kan**'ın vasıfları bunlardır. Bütün **Kan** üyeleri, biri ötekisinin hürriyetini savunmakla görevlenmiş hür kişilerdir. Şahıs hakları bakımından eşittirler. Ne şaşemler, ne şefler, hiçbir çeşit öncelik iddiasında bulunamazlar. Hepsi kan bağlarıyla birleşmiş kardeşçe bağlı bir topluluk teşkil

ediyorlardı. Hürriyet, Kardeşlik, Eşitlik, hiçbir zaman formüleştirilmemiş olmakla birlikte, **Kan**'ın temel prensipleriydi. Kendi cihetinden **Kan**, bütün bir sosyal sistem birliği, teşkilâtlanmış yerli Amerikan Toplumunun temeli idi. Yerlilerdeki o bütün dünyaca tanınmış zaptedilmez istiklâl ruhunu ve davranış ve kârını izah eden şey budur." (24)

Kan'lardan en az 2 tanesi bir **Fratrivi** teşkil ediyordu. "**Geleneğe göre Senekaların ilkel Kan'ları Ayı ile Geyik'ti. Öteki Kanlar bunlardan çıkmışlardı.**" (**Kan** sayısı 4 veya 8 olabilirdi.) "**İrokuvalarda her Fratri'nin görevleri kısmen sosyal, kısmen dinseldir.**" Fratrinin toplu top oyunları, şaşem ve şeflerden derişik Şûrası, Harpte ayrı bayrağı, üniforması, **barışta**: Kan dâvası, Batılların **médecine-lodge** dedikleri (din tarikatını andırır) **mystére**'leri (esrarlı âyinleri) vardı.

Bir araya gelmiş olan Fratrilere de normal olarak 2000 ilâ 2600 kişi tutan kabileleri (La Tribu) teşkil ederler. Her kabilenin yerleşip avlandığı bir ülkesi (Cermenlerde: Orman, süev'lerde: Çöl, Cermenlerle Danimarkalılar arasında: **Jarnve**, Almanlarla İslâvlar arasında-Brandenburg kelimesinin aslı - **branibor** (koruyucu orman) adlarını alan -) geniş, tarafsız bir bölge ile öteki kabilelerden ayrılır. Her kabilenin ayrı birer lehçesi ortaklaşa din gibi mitoloji fikriyatı, törenli, oyunları, dansları, kadın hatiple davet edilen Şûrası ve ilh. vardır. 3-5 kabile birleşerek aynı ruh ve teşkilâtla Konfederasyon kurabilirler.

"Ve bu **Kan** anayasası, bütün gençliği ve basitliği ile hayranlık uyandıran bir anayasadır. Askersiz, jandarmasız, ne polis, ne asiller sınıfı (aristokrası) ne krallar, ne valiler, ne polis müdürleri yahut yargıçlar olmaksızın, hapisanesiz, dâvasız her şey yolunda gider. Bütün çekişmeler, bütün ihtilâflar toplulukça kestirilip atılır: Ya Kan, ya kabile, ya kendi aralarında **Kan**'lar her meseleye bakarlar. Ancak en son çare olarak, pek seyrek kullanılan Kangütme (la vendetta) araya karışır. Medeniyetteki bütün yararları ve mahzurlarıyla idam cezası, Vendatta'nın medenileştirilmiş şekli başka birşey değildir. Oysa, (kandaşlar toplumu için) zamanımızdakinden çok daha fazla ortaklaşa işler vardır: Ev ekonomisi bir sıra ailelerde ortaklaşadır, toprak kabilenin mülkiyetindedir; yalnız küçük bahçecikler kesin olarak evlere tahsis edilmiştir. Öyle iken hiç te bizim o geniş ve karmaşık idare cihazımıza ihtiyaç yoktur. Herşeyi ilgililer kararlaştırıveriler. Ve çoğu hallerde eskiden kalma bir görenek (ursage: Örf ve âdet) herşeyi önceden düzenleyiverir. Bu düzenin içinde ne fakara olabilir, ne muhtaç kişi: Ortaklaşa ev ve **Kan** ihtiyaçlarına, hastalara ve savaş yaralılarına karşı mecburiyetlerini tanır. Gene kölelere de yabancı kabileleri kullaştırmaya da hacet ve yer yoktur.1651 yılı İrokuvalar, Erié'leri ve "Tarafsız Millet"i yendikleri vakit, onlara, eşit haklarla kendi konfederasyonları içine girmeleri teklifinde bulundular. Ancak bu teklifi reddetmeleri üzerinedir ki, yenilenler ülkelerinden koşuldular... Böylesine bir toplumun ne erkekler, ne kadınlar yetiştirdiğini soysuzlaşmamış Yerlilere işi düşen bütün beyazlar: Bu barbarlarda gördükleri Şahsî vakar, dürüstlük, karakter gücü ve yiğitlik vasıflarına karşı duydukları hayranlıkla bize ispat ederler." (25)

ORTA BARBARLIK KONAĞI

"İnsanlar Asya'da, ilkin evcilleştirilmeye, sonra yetiştirilmiye elverişli hayvanlarla karşılaştılar. Yaban sığırı (buffle)nın dişisini yakalamak için ava gidilmek gerekti. Hayvan evcilleştirilince, hem her yıl bir dana, hem de üstelik süt veriyordu. En ileri kabilelerden bir haylisi -Aryenler, Semitler, belki hattâ Turanlılar,-ilkin evcilleştirmeyi, daha sonra şıf hayvan yetiştirip muhafaza etmeyi kendilerine belli başlı çalışma kolu yaptılar." (26)

"Eski dünyada hayvanları evcilleştirme ve sürü hayvanı yetiştirme o zamana dek bilinmiyen bir zenginlik kaynağını geliştirdi ve yepyeni sosyal şartları yarattı."

(27)

"Beygir, deve, eşek, sığır, koyun; keçi ve domuz sürüleriyle birlikte çoban uluslar: Aryenler, Hindistan'ın Pencap ve Ganj vadisinde, ve, o zamanlar Seyhun ve Ceyhun sularıyla çok daha zengin bulunan steplerdeki Semitler de Fırat ve Dicle boylarında yer kazanıyorlardı. Oyle bir mülk edinmişlerdi ki, bu malın: Her gün daha kuvvetle yeniden üremesi için, en bolca et, yağ gıdasını sunması için sadece bir gözetime ve en kabasından bazı bakımlara ihtiyacı vardı. O günden beri gıdalar elde etmek için daha önceleri kullanılan bütün vasıtalar ard plâna atıldı. Ondan önce bir zaruret olan av, bundan sonra bir lüks oldu."

"Bu yeni zenginlik kime aitti? Aslında hiç şüphe yok **Kan**'a aitti. Ama, sürülerin özel mülkiyeti çok daha erkenden gelişmiş olsa gerektir. Musâ'nın birinci kitabı (Génése: Tekvin) denilen eser yazarının anlattığı baba İbrahim: Bir aile Topluluğunun başı olarak özel hukuk icabı kendi sürülerinin sahibi midir, yoksa bir **Kan**'ın fiilen irsî başı sıfatıyla kendi sürülerinin sahibi midir, bunu kestirmek güçtür. Muhakkak olan birşey varsa o da şudur ki, biz İbrahimi kelimenin modern anlamıyla bir mülkiyet sahibi saymamalıyız. Ondan başka şurası da muhakkaktır ki, dökümanlı Tarihin eşîğiyle beraber her yanda: Barbarlık sanat ürünleri, madeni ev eşyaları, lüks, artikiler ve en sonunda insan davarı demek olan kölelerle aynı derecede aile şef lerinin özel mülkiyeti haline gelmiş sürüler buluyoruz. "

"Zira kölelik de bu sıra icat edilmişti... Aşağı Barbarlık Konağı için köle değersizdi. Nitekim o çağı yaşıyan Amerika Yerlileri, Yukarı Barbarlık Konağında yapıldığından bambaşka türlü davranıyorlardı. Yenilenler ya öldürülüyor, yahut yenilenlerin kabilesi içine kardeş olarak kabul ediliyordu: Kadınlar evlendiriliyorlar, yahut hayatta kalmış çocuklarıyla birlikte onlar da kabileye kabul ediliyorlardı; O çağda insan işgücü. kendi bakım masrafından hatırı sayılacak kadar fazla ürün getirmiyordu. Davar yetiştirmenin, madenleri işlemenin, dokumacılığın ve nihayet ziraatin Topluma girmesi üzerine iş başkalaştı. O zamana dek karı edinmek nasıl o kadar kolay bir şey iken, şimdi bir değişim değeri kazanmış ve satın alınıyorduysa, tıpkı öyle işgücü de, hele sürü artık ailenin özel mülkiyeti haline gelince, büsbütün değer kazandı. Aile üyelerinin sayısı davarınki kadar çabucak artmıyordu. Sürüye bakmak için daha fazla insan gerekiyordu. Onun için. harp esiri hem kullanılabilirdi, hem ayrıca davar gibi dölde yetiştirebilirdi." (28)

Çoban kabileler geri kalan barbar yığınlarından kopup ayrıldılar: **Birinci Büyük İşbölümü** oldu. Çoban kabileler yalnız daha fazla üretim yapmakla kalmadılar, öteki barbarlardan daha başka rızıklar da ürettiler. Öteki kabilelerden üstün avantajlar: Pek çok miktarda süt, et, süt ürünleri, ayrıca deri, yün, keçi kılı gibi ilkmadde yığını ile birlikte çoğalan bir takım iplikler, dokumalar da elde ettiler. Böylelikle ilk defa muntazam bir mübadele mümkün oldu. Bundan öteki Konaklarda yalnız rasgele mübadeleler olabiliyordu. Silâh ve âlet yapımında özel bir beceriklilik, pekâlâ gelgeç bir işbölümüne yol açabilirdi. Nitekim bir çok yerlerde taş çağının son zamanlarına girecek çakmaktaşından âletler yapımını gösteren inkâr götürmez atelye kalıntıları bulundu. Ama, orada becerilerini mükemmelleştiren sanatkârlar besbelli (bugün Yerli köylerindeki zanaatkârların hâlâ yaptıkları gibi), topluluğun hesabına çalışıyorlardı. Bu konakta, kabile içinde yapılmakta olagelen değişimden başka bir mübadelenin doğabilmesi hiç olamazdı; kabile içinde olan değişim müstesna bir olaydı. Burada ise, tersine, **çoban kabileler** ötekilerinden bir yol ayrıldılar mıydı, başka başka kabile üyeleri arasında değişim olması için gerekli şartları ve değişimin muntazam bir müessese halinde gelişip sağlamaşması için gereken şartları olmuş bitmiş buluruz. Başlangıçta değişim kabileden kabileye, karşılıklı olarak **Kan** şeflerinin **aracılığı** ile yapıldı; ama sürüler **özel mülkiyet** haline geçer geçmez ferdî mübadele, gittikçe daha ağır basarak en sonunda biricik şekil olup çıktı." (29)

Engels'in, metod gücüyle sezdiği ve elindeki belgelere rağmen gerçeğe daha uygun olarak yorumladığı iki olay var:1- **"Topluluğun hesabına çalışan**

sanatkârlar": Medeniyetin zuhurundan sonralara kadar görülmüştür. (30) Limet birçok mâden filizlerinin buldukları memlekette Sümer Tapınak topluluğu adına eritilip az çok tasfiye edildiğini tespit eder. 2 - Daha ziyade Semit örneklerine bakarak "**ferdî mübadele**"yi Orta Barbarlık Konağına dek çıkarmakta acele olur. Arkeolojinin son kazıları, medeniyet Irak'ta kurulduktan çok sonraları, (Limet'ye göre Ur krallığının III'üncü sülâlesine değin) "**Damgar**" Bezirgânlar henüz kişi olarak değil, Tapınak ve Topluluk adına dış ticareti yürütüyorlardı. Medeniyetten önce gibi görünen Semitlerin mülkiyet ve ferdî mübadele münasebetleri yanıltıcı olabilir: Örneğin Semit göçebelerde fert mübadelesi olsa bile onlar "**saf**" değil, Irak medeniyeti ile Mısır medeniyeti arasında yıllarca mekik dokumanın kaçınılmaz kıldığı bulaşık münasebetlerdir. İnsanlık ölçüsünde medeniyetten önce fert mübadelesi bulunmadığı arkeoloji belgeleri ile ispat edilmiştir. Ama, medeniyetle uzun süre temaslar yapmış orta barbar toplumlardaki soysuzlaşma, elbet fert mülkiyeti gibi mübadelesini de yapma olarak erkenden getirebilmiştir. Semit örnekleri yalnız bunu gösterir.

Nitekim Engels'in kendisi de, başka bir yerde şunu belirtir:

*"Sürüler, ne vakit ve nasıl, Kabilenin veya **Kan**'ın ortaklaşa mülkiyetinde iken tekbaşına aile şeflerinin mülkiyeti haline geçtiler, bu konuda şimdiedek hiçbir şey bilmiyoruz. Ama bu olay esas itibariyle bu konakta husule gelmiş olmalıdır. O sırada, sürüler ve başka zenginliklerle birlikte aile içinde bir devrim oldu. Kazanç her zaman erkeğin işiydi. Bu işe gerekli vasıtalar erkek tarafından üretilmiş, erkeğin mülkiyeti olmuştu. Davar da, davarla değişilerek alınan matahlar ve kölelerde erkeğin malı oluyordu. Şimdi üretimin meydana getirdiği bütün nimetler, erkeğe düşüyordu. Bunlardan kadın da erkekle birlikte yararlanıyordu. Ama, bunlar üzerinde kadının bir mülkiyet payı yoktu. Savaşçı "vahşi" ile avcı, evde, kadından sonra gelen ikinci mevkii tutmakla yetinmişlerdi. "Daha mülâyim" sayılan çoban, edindiği zenginlikle kuvvetlenerek, birinci mevkie doğru sivriliş kadını ikinci mevkie iteledi. Kadın, bundan şikâyet edemezdi. Aile içinde erkekle kadın arasındaki mülkiyet paylaşımını işbölümleri düzenlenmişti. İşbölümü olduğu gibi kalmıştı, ama şimdi o münasebetlerin altını üstüne getiriyordu. Çünkü aile içindeki işbölümü başkalaşmıştı. Kadına ev içindeki ilk otoritesini sağlamış olan aynı sebep: Ev işlerine katlanması sebebi, şimdi erkeğin üstünlüğünü sağlıyordu. O andan itibaren, kadının ev işi, erkeğin üretici gücü önünde yitiverdi. Erkeğin işi hep idi, kadın işi erkeğinkinin bellibelsiz bir halkası idi."*

*"Ev içinde erkeğin fiilî otoritesi ile birlikte erkeğin mutlak iktidarına karşı duran sonuncu engel de yıkıldı. Ana hukukunun düşmesi, baba hukukunun toplum içine sokulması, sendiyazmik aileden tek karılığa (monogamiye) doğru geçiş ile birlikte, erkeğin mutlak iktidarı sağlanılarak ezelleştirildi. Bu durum, eski kandaşlık düzeni içinde de bir yırtılış kopma yaptı: Özel aile, bir kudret haline gelerek, **Kan**'ın karşısına tehdit ederce dikildi." (31)*

Bu, toplumun Anahanlık güdümünden **BABAHANLIK** güdümüne geçişi idi.

YUKARI BARBARLIK KONAĞI

Yukarı Barbarlık Konağında iki temelli ekonomik olay her şeyi yeniden tersyüz etti:1- **Ziraatin** keşfi ve onun neticesi olarak, 2 - **Kentleşme** yoluyla toprak üzerinde oturuşluk. Bütün öteki üstyapı münasebetleri ister istemez Ziraat temeline göre, Kent yuvası ölçüsünde gelişecekti. Orta Barbarlık Konağının bugün burada, yarın ötede "**Hâneberduş: Evi sırtında**" göçebe gezginciliği durmuştu. Toprak, üzerinden yararlanılıp geçilecek yer değil, ölesiye savunulacak Cite (Vatan) olmuştu.

Amerika yerlilerinde, kabile topraklarından **Kan** ve ailelere ayrılmış küçük bahçecikler Ziraat değildir. Arkeolojinin en son buluşları ile de belirtildiği gibi,daha ziyade ev kadınlarının çapa ile öteberi ekmesi ve toprağın, verimi geçince bırakılıp

başka yerlere gidilmesi: Aşağı barbarlık konağının daha çok Amerika yerlilerinde görülen, ama, dünyanın başka her yerlerinde de görülen küçük bahçıvanlık başlangıcıdır. Onun için Engels bile, bu çeşit gelgeç bahçıvanlığı Amerika yerlilerine has bir şey gibi pek saymaz:

"Aşağı Konaktaki Asya barbarlarına, besbelli yabancı kalan bahçeler ekimi, daha sonraları, Orta Konakta ziraatin önde koşucusu, müjdecisi olarak fıskırdı. Turanlı yüksek yaylaların iklimi, uzun ve çetin bir kış için yem erzakı tedarik edilmedikçe çoban hayatına elverişli değildir. Onun için çayır ve hububat ekimi gerekli bir şart oldu. Karadeniz kuzeyindeki stepler için de bu böyledir. Buğday ilkin davar için üretildi ise bile, insan için de bir gıda olmakta gecikmedi. Ekilen toprak gene hâlâ bir kabile **mülkiyeti** idi: Kullanım için ilkin **Kan**'a, daha sonra kişilere emanet edilmişti. Bir takım tasarruf hakları olabilirdi, ama tasarruftan öteye geçilemezdi."

"Bu konağın sanayi fütuhatı arasına giren iki şey özellikle önemlidir. Birincisi dokuma tezgâhıdır, ikincisi maden filizlerinin eritilmesi ile mâdenlerin işlenmesidir. Bakır ile kalay ve ikisinin katışımı olan tunç en çok önemli olanlardı. Tunç: Kullanmaya elverişli âletler ve silâhlar tedarikine elverişli olmakla birlikte, taş aygıtların yerini tutamıyordu. Bu ancak demirle mümkün oldu. Demirin ise elde edilmesi henüz bilinmiyordu. Altın ve gümüş, takıştırma ziyneti ve süslenmelerde kullanılmaya başlanmıştı. Ve bakıra, tunca nispetle yüksek bir değer kazanmaya başlamıştı bile.

"Üretimin bütün dallarında - davar yetiştirmede, ziraatte, ev tezgâhında, -çoğalmasa, insan işgücüne kendi geçimi için gerekenden aşırı ürünler yaratma kabiliyetini veriyordu. Bu hâl, aynı zamanda her **Kan** veya ev topluluğu, yahut münferit aile üyeleri başına düşen gündelik iş miktarını da arttırıyordu. O zaman, Toplumca yeni işgüçleri edinilmek istenir oldu. Yeni işgüçlerini savaş sundu: Harp esirleri kölelere çevrildi. Birinci büyük sosyal işbölümü, işin üreticiliğini (prodüktivitesini) arttırdığı için, ve dolayısıyla de zenginliği arttırdığı için, iş alanını yaydığı için, bütün bu tarihsel şartların topyekûnu içinde zarurî n e t i c e olarak, köleliği getirdi. Birinci büyük sosyal işbölümünden Toplumun iki sınıfa: Efendilerle kölelere, sömürenlerle sömürülenlere ilk defa büyük ölçüde parçalanması doğdu."⁽³²⁾

"**Ondan sonra gelen ilk adım, bizi Yukarı Barbarlık Konağına götürdü.** Bütün kültürlü uluslar hep kahramanlık çağlarıyla bu devre geçerler. Kahramanlık çağı: Kılıç ve demir çağıdır, ama, demir saban ve demir balta çağıdır da. Demir insanın hizmetine girmişti: Demir, tarihte devrimci rol oynayan ilk maddelerin birincisi ve en önemlisi, patatese kadar en sonuncusu demirdir. Daha yaygın orman bölgelerinin tarla olarak açılmasını, büyük satırlar üstünde ziraatin doğuşunu demir getirdi. Çalışana, hiç bir taşın, başka hiç bir bilinir maddenin dayanamayacağı sertlikte ve keskinlikteki âleti demir sundu. Bütün bunlar azar azar oldu: İlk demir, çok defa henüz tunçtan daha kolay bükülebilirdi. O yüzden taş silâh ancak yavaş yavaş ortadan yitti. Yalnız Hildebrand'ın türküsünde değil, fakat 1066 yılı Hasting'te de, taş baltalar savaşmalarda boy gösterdiler. Ama, o zamandan beriye ilerleme hiç duraklamaksızın, daha az sık kopuntularla ve daha çabuk ilerledi. Kendileri de taş ve tuğladan yapılmış evler, taş ve tuğladan yapılmış surlar kuleler ve mazgallar içine kapanan şehir, kabilenin yahut kabileler konfederasyonunun merkez makamı haline geldi. Bu, mimarlıkta adamakıllı bir ilerleyiş idi, fakat aynı zamanda tehlikenin ve korunma ihtiyacının da aşırıca arttığına bir alâmetti. Zenginlik çarçabuk arttı. Ama bu kişi zenginliği biçimindeydi. Dokumacılık, madenleri işleme ve birbirlerinden gittikçe daha fazla ayrılan öteki zanaatlar, üretime gittikçe büyüyen bir çeşitlilik ve mükemmellik verdi. Tarım: Hububattan, sebzelerden ve meyvalardan başka, bundan böyle zeytinyağı ve nasıl hazırlanacağı öğrenilen şarapta sundu. Böylesine çeşitli bir işi artık aynı insan yürütemezdi. **İkinci büyük işbölümü** ortaya çıktı. Tezgâh Ziraatten ayrıldı. Üretimin boyuna artması ve onunla birlikte emeğin üretirliğinin

artması insan işgücünün değerini büyüttü. Bundan önceki konakta henüz doğuş halinde bulunan kölelik, şimdi sosyal sistemin esaslı bir elemanı haline geldi. Köleler basit birer yardımcı olmaktan çıktılar, düzünelercesi birden tarlalarla atelye işine sürüldü. Üretim: Ziraat ve Tezgâh diye iki başlıca dalına parçalanması: Doğrudan doğruya mübadele için üretim yapmayı, bezirgân üretimini (laproduction marchande), ve onunla birlikte yalnız kabile içinde ve sınırları üzerinde değil, fakat artık deniz yoluyla da Ticareti doğurdu. Fakat bunların hepsi de henüz pek az gelişkindir. Kıymetli mâdenler hâkim ve evrensel matah-para, mal- para olmaya başlar.Bununla birlikte henüz para diye basılmazlar, henüz kılık değiştirmeye gözlenerek değil, ağırlıklarına göre değişirler. "

"Hür ve köle insanlar arasındaki farkın yanına, yeni işbölümü yüzünden ve Toplumun yeni yeni sınıflara ayrılması yüzünden, zenginlerle fakirler arasındaki farkta gelip yerleşti. Fert olarak aile şefleri arasındaki mülkiyet farkları kadim ev topluluğunu (bir barınakta bir çok ailelerin oturmasını) eritti. Ekilebilir toprak ilkin bir süre için, daha sonra bir daha geri alınmamacasına özel ailelere tefviz olundu. Büsbütün özel mülkiyete geçiş, sendiyazmik ailenin yavaş yavaş monogamiye geçişiyle paralel olarak gelişti. Fert ailesi Toplumun ekonomik birimi olmaya başladı."

"Nüfus sıkışması, dışarıda olduğu gibi, içeride de daha sıkı bir bağlılık mecburiyetini getirdi. Kandaş kabilelerin Konfederasyon kurmaları her yerde bir zaruret oldu. Çarçabuk kabilelerin birbirlerine kaynaşması, kabile topraklarının millet toprakları halinde birbirine kaynaşması gerekti. Ulusun askeri Şefi: **Rex, basileus, thiudans** (Arapça: **Reis**, Türkçe: **Başbuğ**) pek lüzumlu ve daimî bir memur haline geldi. Henüz varolmadığı yerde de halk meclisi fişkırdı. Askerî şef, şûra, halk meclisi: Askerî demokrasi haline tekâmül etmiş bulunan kandaş toplumun mümessilleri oldular. Bu askerî demokrasydi: Çünkü bundan böyle savaş ve savaşın teşkilâtlandırılması halk hayatının muntazam görevleri olmuştur. Komşuların zenginlikleri, zenginlik elde etmeyi artık hayatın biricik gayelerinden biri sayan ulusların hirsını kamçılar. Herifçi oğulları barbardırlar; onlar için çalışarak kazanmaktansa, talan etmek daha kolay ve daha şerefli görünür. Vaktiyle sırf herhangi zorbaca gaasıplığın öcünü almak için, yahut yetersizleşen bir arziyi genişletmek için yapılan savaş, şimdi yalnız talan maksadını güder ve daimî bir endüstri (sanayi) haline gelir. Yeni müstahkem şehirlerin başları ucuna dikilen tehditkâr surlar hiç için değildirler: Bu surların hendekleri içinde kandaş anayasanın mezarı ağzını açmış beklemektedir. Ve o surların kuleleri mızrak gibi uzanarak medeniyetin içine girerler. İçeride de bu böyledir. Çapul savaşları, üst ve alt askerî şeflerin kudretini yükseltir. Askerî şeflerin haleflerini aynı aile içinden seçme âdeti, yavaş yavaş, hele baba hukuku ihdas edileliberi veraset şekline girer, bu veraset önce tolere edilir. (Öyle olsun bakalım denir), sonra talep edilir. En sonunda gaspedilir: Krallığın ve irsî asaletin (babadan oğula aristokratlığın) temeli atılmıştır. Böylece, kandaş anayasanın organları, halk, Kan, fratri ve kabile içine işlemiş bulunan kökleri ufaktan ufağa sökülür ve tümüyle kandaş anayasa tam kendi ziddına çevrilir: Vaktiyle gâyesi kabilenin kendi işlerini serbestçe düzenleme teşkilâtı iken, şimdi çapul ve komşuları baskı altında tutma teşkilâtı olur. O gayeye uygun olarak, teşkilâtın bütün organizmaları halk iradesinin âletleri olmaktan çıkıp, kendi halkına karşı bağımsız ve hâkim baskı organizmaları haline girer. Ama, eğer zenginliğe susayış **Kan** üyelerini zenginlerle züğürtlere bölmemiş olsaydı, bizzat **Kan**'ın kendi göğsünde mülkiyet farkı menfaat birliğini üyelerinin zıtlığına çevirmemiş bulunsaydı, ve köleliğin yayılması artık hayatını kendi emeği ile kazanma olayını yalnız bir köleye lâyük ve çapulculuktan daha şeref kırıcı bir iş saymaya kapı açmasaydı: Kan anayasasında hiç bir zaman böyle bir değişiklik olmazdı." (33)

MEDENİYET

"Böylece, medeniyetin eşiğine varmış bulunuyoruz. Medeniyet, yeni bir işbölümü ile açılır. En aşağı konakta insanlar ancak doğrudan doğruya kendi ihtiyaçları için üretim yapıyorlardı. Arada olagelen birkaç tek tük mübadele ancak tesadüfen elde kalmış fazlalık üzerinden yapılıyordu. Barbarlığın orta konağında, çoban ulusların davarı için bir mülkiyet buluyoruz.

Sürüler oldukça önem kazanır kazanmaz, bu mülkiyet, muntazam olarak şahıs ihtiyaçlarını aşan bir fazlalık sundu. Aynı zamanda çoban uluslarla geri kalmış sürüsüz kabileler arasında bir işbölümü buluyoruz. Birbiriyle yanyana var olan iki farklı üretim, bundan ileri gelir. Muntazam bir **mübadele**de bundan ileri elir. Barbarlığın yukarı konağı, ziraatle tezgâh arasında daha da büyük bir işbölümünü önümüze çıkarır. Doğrudan doğruya mübadele için üretimi yapılan bir kısım emek mahsulünün boyuna artması bundan ileri gelir. Münferit üretmenler arasındaki değişimin Toplum için hayati bir zaruret seviyesine yükselmesi de bundan ileri gelir. Medeniyet, şehirle köy arasındaki zıtlığı çoğaltarak, bütün kendisinden önce varolmuş bulunan işbölümlerini sağlama bağlayıp kuvvetlendirdi. (Antika çağda şehir köye, Ortaçağda köy şehire hâkim olabiliyordu.) Eski işbölümlerine, medeniyete hâs olan ve başlıca önemi kazanan bir üçüncü işbölümünü kattı: Artık üretimle değil, sırf mahsullerin değişimiyle uğraşan bir sınıfı: **Bezirgânları** (marchands) dünyaya getirdi.

"Gerçi şimdi ulaştığımız bulunduğumuz ilk gelişim derecesinde, genç ticaret, henüz alınaya yazılmış bulunan büyük şeylerin önsezisini taşımaz. Ama, gitgide biçimlenip kendisini pek lüzumlu kılar, ki bu da ona yeter. Ticaretle birlikte mâdenî **para**, bastırılmış nakit (sikke) doğar. Parayla birlikte de üretici olmayan kişinin: Üretmenle, yaptığı üretim üzerine yeni bir hâkimiyet vasıtası doğmuş olur. Bütün öteki malları içine alan malların malı (matahların matahı): İstenilince, bütün arzu edilir ve arzu edilmiş olan şeylere dönüveren tılsım bulunmuştu: (**Para**) onu elinde tutan, üretim dünyasının efendisi idi. Parayı herkesten önce elinde tutan kimdir? Bezirgân. Bezirgânın elindedir ki para mezhebi, paraya tapınç sigortalandı. Bezirgân, bütün malların ve mallarla birlikte bütün mal üretmenlerinin, para önünde toza toprağa bulanarak tapınçla secdeye kapanmak zorunda olduklarını belli etmek için, elinden geleni yaptı. Pratik olarak ispat etti ki, bütün öteki zenginlik şekilleri, zenginliğin olduğu gibi cisimleşmesi demek olan para önünde basit birer görünüşten başka hiçbir şey değildirler. Para, o gençlik çağında olduğu kadar, başka hiçbir zaman bir daha en ilkel hoyratlık ve yamanlık vasfıyla kendini göstermemiştir. Parayla, mallar satınalma usulünden sonra, ödünç alma ve ödünçle birlikte fâiz ve tefecilik çıkageldi. Ondaki sonraki hiçbir kanun koyucusu, Atina ve Roma kanun koyucuları kadar acımaksızın ve af fetmeksizin borçluyu tefeci alacaklının ayaklarına kapandırmadı. Hem bunların ikisi de kendiliğinden, örf ve âdet, görenek hukuku olarak, ekonomi gücünden başka hiçbir zorlamaya başşvurmaksızın doğdular."

Malca, kölece zenginliğin yanibaşında, paraca servetin yanibaşında, arazi mülkiyeti de kendini gösterdi. Aslında **Kan**'ın, veya kabilenin fertlere emanet ettiği toprak parselleri üzerinde tasarruf hakkı öylesine sağlama bağlanmıştı ki, bu parseller sanki irsî olarak kişilere ait olmuştu. Onun için, kişilerin son zamanlardaki çabaları her şeyden önce şu yönde gerilmişti: **Kan** topluluğunun o yer parselleri üzerindeki haklarından, kendileri için bir engel teşkil eden haklardan yakayı sıyırmak!.. Engelden yakalarını kurtardılar ama, hemen ardından, yeni arazi mülkiyetinden de yakayı sıyırdılar. Toprağın bütünüyle ve tamamıyla mülkiyeti, yalnız toprağa mutlak ve tahditsizce tasarruf etme melikesi anlamına gelmiyordu; onun bir anlamı da, toprağı elden çıkarma melikesi idi. Toprak **Kan**'ın mülkiyetinde kaldığı sürece, onun elden çıkarılma melikesi yoktu. Ama, yeni arazi mülkiyetinin sahibi, **Kan**'ın, kabilenin mümtaz mülkiyeti demek olan engeli yıkar yıkmaz, o

zamana dek kendisini toprağa çözülmeye bağlamış bulunan bağı da kopardı. Bunun ne demek olduğu, kişiye, özel arazi mülkiyetinin çağdaşı olan paranın icadiyle açıklandı. O andan itibaren toprak, satılan ve rehine konulan bir mal (bir matah) olabildi. Arazi mülkiyeti ihdas edilir edilmez, ipotek de icat edilmişti bile. (Atina'ya bakıla). Âlüftelik (Hetairisme) ve fuhuş nasıl tekkarılığın ayak izleri üstünde yürüyorsa, tıpkı öyle, o andanberi ipotek de arazi mülkiyetinin ayak izleri üstünde yürüdü. Tamamiyle hür ve satılabilir toprak mülkiyetini görmek istemiştiniz, ha, pekiyi, buyrun... "Bunu sen kendin istedin George Dandin!" (Molyer'in piyesinde, kendinden yüksek bir kadınla evlenen kahramanın, her sille yedikçe kendi kendisine söylediği söz: "Bunu sen istedin George Dandin, sen kendin istedin!")

"İşte böyle, ticaret yayıldıkça, para ile tefecilik, arazi mülkiyeti ile ipotek yayıldıkça, zenginlikde sayısı az bir sınıfın elinde alabildiğine çabuk derlenip toplandı, ve zenginliğin yanibaşında fakirleşme ile züğürtler yığını alabildiğine çabuk arttı: Görülen en çabuk ilerleyiş buydu.

"Yeni zenginlik: Asilzadeliliği (babadan yerli kentli aristokratlığı), eski ırk asaleti ile daha önce kaynaşmadığı ölçüde ırk asaletini (Atina'da, Roma'da, Cermenlerde) kesin olarak ard plâna itti. Ve o hür insanların servetlerine göre sınıflara bölünüşü yanında, bilhassa eski Yunanistan'da köleler sayısının da muazzam bir artışı oldu. (Bütün Atina'nın en müreffeh zamanında kadın, çocuk dahil, tüm bir vatandaşlar 90.000 kişi idi. Onların yanında her iki cinsden 365.000 köle, ve 45.000 metek (sığıntı) sayılıyordu ⁽³⁴⁾. Köle sayısı, en çiçekli çağın Korint şehrinde: 460.000, Egipte'de 470.000 idi: Her iki halde de hür yurttaşların 10 misli!) Bu kölelerin zorla çalıştırılmaları: Öyle bir temeldi ki, Toplumun bütün üstyapısı onun üzerinde yükseliyordu."

"Şimdi, bu sosyal devrimin etkisi altında K a n'ın ne olduğunu gözümüzle araştıralım: Kan, kendi dışında fıskırmış yeni elemanların karşısında iktidarsız kalmıştı. Kan'ın ilk şartı, Kan veya kabile üyelerinin aynı arazi, aynı toprak üzerinde birleşip, orada yalnız kendilerinin oturmasıydı. Bu çoktan bitmişti. Her yerde Kan'lar ve kabileler birbirlerine karışmışlardı; her yerde köleler, metekler, yabancılar kenttaşlarla yanyana yaşıyorlardı. Ancak Barbarlığın orta konağında elde edilen durak (residence) sâbitliği, ticaretin, iş değişkenliğinin ve arazi mülkiyetindeki intikallerin şartlandığı oynaklık, hareketlilik ve kararsızlık yüzünden kopmuştu. K a n üyeleri, kendi ortaklaşa işlerine bakmak üzere artık toplaşamıyorlardı. Din bayramları gibi az önemli şeylerde şöyle böyle bir toplantı hakları ha var, ha yoktu. Kan'ın muhafazasına çağırılı ve elverişli olduğu ihtiyaçlarla menfaatlerin yanı başında, iş münasebetlerindeki devrim ve dolayısıyla sosyal teşkilâtteki değişiklikler yeni yeni ihtiyaçlar ve menfaatler doğurmuştu. Bu yeni ihtiyaç ve menfaatler, kadim Kan düzenine yabancı olmakla kalsa ne iyi, bütünüyle karşı da çıkıyordu. İşbölümünden kaynak almış sanat gruplarının menfaatleri, köye karşı olan şehrin özel ihtiyaçları ısrarla bir takım yeni teşkilâtlar istiyordu. Fakat bu gruplardan her birisi en başka başka Kan'lara, fratrilere, kabilelere mensup kişilerden derlenmiştiler, içlerinde yabancılar bile vardı. Demek beklenen teşkilât, kandaş anayasanın dışında, onun yanibaşında ve sonra ona karşı şekillenmeliydi. Ötede, her kandaş heyetin içinde o çıkar çekişmeleri kendini hissettiriyordu. Zenginlerle züğürtlerin, tefecilerle borçluların aynı Ka n ve aynı kabile içinde yaptıkları toplantıda, bu çekişme son haddini buluyordu. Buna kandaş topluluğun yabancıları bulunan yeni nüfus yığını da katılıyordu: Bu yabancı nüfus, Roma'da olduğu gibi, memleket içinde ayrı bir kuvvet haline de gelebiliyordu; ayrıca da kandaş kabilelerle sınıfların arasına ufak ufak kabul edilemeyecek kadar kalabalıklardı. Bu yığına karşı kandaş topluluklar: Kapalı, imtiyazlı loncalar çehresini takınıyorlardı; vaktiyle kendiliğinden oluvermiş bulunan ilkel demokrasi berbat bir aristokrasi haline gelmişti. Tek sözle, Ka n rejimi, hiç bir zıtlık tanımayan bir toplumdaki çıkmıştı ve ancak o çeşit bir topluma uygundu. Kan'ın kamu oyu dışında hiç bir zecr vasıtası yoktu. Beride ise bir Toplum ortaya çıkmıştı ki, varlığının topyekûn ekonomik şartları yüzünden: Hür insanlarla köle insanlar, zengin

sömürücülerle züğürt sömürülenler diye bölünmek zorunda kalmıştı. Öyle bir Toplum ki, yalnız bu zıtlıkları uzlaştıramamakla kalsa ne iyi, tersine, o zıtlıkları büsbütün son haddine vardırmaya mecburdu. Böyle bir toplum, ancak o sınıfların daimî açık güreşi içinde varolabilirdi; yahut bir üçüncü iktidarın hâkimiyeti altında varolabilirdi. O üçüncü iktidar, görünüşte çatışık sınıfların üzerinde yer alarak, kamu çatışmaları üzerine ağır basıyor ve sınıflar güreşini olsa olsa ekonomik zemin üzerinde, denildiği gibi "Legal" (kanunî) bir biçimde sürüp gitmiye bırakıyordu. Kan'ın ömrü dolmuştu. İşbölümünün ve işbölümü sonucu Toplumda sınıflara bölünüşün etkisi altında K a n çatlıyordu. K a n'ın yerine geçen **DEVLET** oldu." (35)

"Demek medeniyet, Toplumun öyle bir tekâmül derecesidir ki, orada işbölümü ile onun sonucu olan fertler arasında mübadelede ve bu iki olayı kucaqlayan bezirgân üretimi en uygun gelişimine kavuşmuştur; ve kendisinden önceki Toplumu, bütünüyle altüst etmiştir." (36)

"Bezirgânlar (herşeye hâkim gibi görünürlerse de) çoklukturlar.

Böyle bir toplumda kimse ne yaptığını bilemez: Hiç birisi ötekinin ne yaptığını bilmez... Üretmenler, kendi ortamlarının üretim topyekünü üzerindeki hâkimiyetlerini yitirirler, bezirgânlar o hâkimiyeti ele geçiremezler. Ürünler ve üretim tesadüfe bırakılır." "Fakat tesadüf bir kutbuna zaruret adı verilen bir dünyanın öbür kutbudur." "Bezirgân ve üretiminin ekonomi kanunları, bezirgân üretimi biçiminin çeşitli gelişim derecelerine göre değişirler, ama topyekün bütün medeniyet devresini bu kanunlar güderler." (37)

"Medeniyete başlangıç olan bezirgân üretimi konağı, ekonomik bakımdan şunların ortaya çıkmasıyla ayrıtılır: 1) Mâdenî para ve onunla birlikte para sermaye, faiz ve tefecilik; 2) Bezirgânlar: Üretmenlerin arasında aracı sınıf haline gelirler; 3) Özel arazi mülkiyeti ve ipotek; 4) Kölelerin çalışması üretimin hâkim biçimi olur. Medeniyete uygun düşen ve en sonunda kesin olarak üstün gelen aile şekli tekkarılılık (monogami)dir; erkeğin kadın üzerine üstünlüğüdür. Toplumda ekonomi birimi ferdî aile olur. Medeni toplum topyekünü ile Devlet içinde özetlenir... Şehirlerle köyler arasındaki zıtlığın sağlama bağlanması, her türlü işbölümünün temeli olur. Vasiyetin ortaya çıkması ile, mülkiyet sahibi ölümünden sonra bile malına tasarruf eder." (38)

GENEL KANUNLAR VE SON BULUŞLAR

1891 yılı elde bulunan bilim verilerine göre **Kan** anayasasının nasıl, ekonomi temelindeki değişikliklere paralel olarak, güneş gören kar gibi yavaş yavaş, kimse farkına varmadan eridiği ancak bu kadar dahiyane bir durulukla belirtilebilirdi. Tarihöncesinin ve dolayısıyla Tarihöncesinden gelenek-görenek icabı yazılı Tarihe aktarılarak maledilmiş elemanları ile Antika Tarihin bütün en kör düğümleri aydınlanmıştır. Aşağı Barbarlıkta (çömlekçiliği bilen avcı Toplumda) ister istemez **Anahanlık** (matriyarkalizm) rejimli ana hukukuna temel olan **Kan** örgütü, Orta Barbarlık Konağında (göçebe çoban Toplumda) gene ister istemez **Babahanlık** (baba hukuku) rejimine temel edilmiştir. Babahanlık: Bütün kendisinden önceki Toplum düzenini kökünden silip unutturmak için ana-tanrının yerine göklere çıkarttığı baba-tanrıları geçirmiş, (Irak'ta Anu, Mısır'da On, Greklerde Zeüs, Romalılar da Jüpiter gibi), Anatanrıyı Gilgameş destanındaki Ninâsu gibi yerin altına gömmediği zaman, baba-tanrının ardında bırakmış, Grek mitolojisinde **Meduz**, masallarındaki **Devanası** gibi insanı taşa çeviren, insan eti yiyen korkunç bir canavar olarak yeni kuşakların çocuklarına kötülemiştir. Bu gidişle ziraatin keşfi, tarlalaşan toprak üzerinde oturuşluk ve Kent kurma yollarından Yukarı Barbarlık Konağına geçirilmiş, Sanayi-Ziraat işbölümü Bezirgân sınıfını pek lüzumlu bir aracı

durumuna getirince medeniyetin bütün fazilet ve reziletleri (Para-Faiz-Tefecilik-Toprak mülkiyeti- İpotek-Borçlunun köleleşmesi - Köle efendi sosyal sınıfları ile son haddine varan Köle-Yabancı-Sığıntı-Azatlı-Plébe=Müslim, Patriçi- Kureyş ve ilh. sosyal zıtlıklar; bütün bu mahşer üzerinde dengeyi bezirgan yönüne elverişlice kuracak Devlet vs.) doğmuştur.

Morgan'ın Tarihöncesi keşiflerini aynen ele alarak bu anıtsal gidiş levhasını çizen Tarihsel maddeciliğin ana görüşünü değiştirecek hiç bir yeni buluş 1891 yılından beri çıkmadı. Yalnız ayrıntılar üzerinde pek çok değişiklikler öne sürebilir. Bundan tabii bir şey de olamaz. Çünkü Engels eseri için derki:

"Grek ve Roma dünyasıyla ilgili fasıllarda, Morgan'ın sunduğu olaylarla yetinmedim: Elime geçirebildiklerimi de araya kattım. Keltlerle Cermenlerle ilgili bölümler ise esasında benim eserimdir."(39)

O zamanki bilim verileri: Greklerden, Romalılardan, Keltlerden, Cermenlerden, ötesini yeterince aydınlatamadığı için, Tarihin o devirlerindeki münasebetler çerçevesi aşılamazdı. Gerçek Diyalektik Sosyoloji demek olan Tarihsel maddeciliğin ispatı için o kadarı yetmiş artmıştı. Ama, mesele Tarih bakımından konulunca, iş ayrıntılarda da olsa, azıcık değişecekti. Hele 20'nci yüzyılda yeni bir bilim dalı olarak gelişen arkeoloji ve benzeri alanlardaki araştırmalar, ister istemez her gün yığılan yeni verilerle, yukarıdaki genel gidişin kimi yanlarına, bizzat Tarihsel maddeci görüşü daha çok kuvvetlendirecek yönde değişikliklere ve gelişmelere götürecekti.

Engels'in plânına giren Grek-Roma-Kelt-Cermen olayları, medeniyetin en sonradan bir önceki basamaklarına girerler. Bütün bu ulusların Yukarı Barbarlık konağına erişebilmeleri için DEMİR'in keşfi şarttı. Çünkü **Hayvansal medeniyetler** adıyla daha oynak ve hareketli durumlarını belirtmek icap eden bu sonraki medeniyetler, demir balta olmaksızın buldukları yerlerdeki ormanları tarlalaştıramazlar, demir saban olmadıkça, sübtropikal ırmak boyu millerine hiç benzemeyen kendi katı topraklarını sürüp ekemezlerdi. Ziraatin getireceği yaman bolluk ve İkinci büyük Sosyal işbölümü olmadıkça, Akdeniz ve Avrupa ülkelerinde Orta Barbarlığın göçebe çobanlığından Yukarı Barbarlığın **KENT** (Cité) oturukluğuna aşılamazdı. Bu zaruretle Engels, Yukarı Barbarlık Konağını, haklı olarak **Demir devri** saydı.

Engels'ten sonraki yarım yüzyıllık bilim araştırmaları, Hayvansal medeniyetlerden önce, sübtropikal ırmak boylarında gelişmiş: **Irmaksal**, veya **Bitkisel** medeniyet sıfatını verebileceğimiz antika çağları iyice aydınlatmıştır. Engels'in açtığı **ana gelişim kanunu**: Ziraatin keşfile Yukarı Barbarlığa, Kentte bezirgân sınıfın ticareti ele almasıyla Medeniyete geçişler elbet yürürlükte kalmış, hattâ daha yeni ve temelli belgelerle büsbütün çürütülemez hakikat olmuştur. Yalnız Irmaksal-Bitkisel antika medeniyetlerin ilk doğuşlarında **ziraat** ve **ticaret** teknik bakımdan başka türlü elemanlarla gelişmiştir. Bu arada, insanlık Demir olmaksızın medeniyete geçebilmiştir. Asıl medeniyete ilk geçişte bunlardır.

Morgan ve Engels'e kaynak olan hayvansal medeniyetler kemmiyet ve keyfiyetçe ancak İsa Doğumundan 500 yıl öncesiyle 500 yıl sonrasını kucaklayan ve yeryüzünün Akdeniz çevresi kadar küçücük bir parçasında gelişen medeniyet ve barbarlık münasebetleridir. Irmaksal-Bitkisel medeniyetler ise İsa'dan 3-5 bin yıl öncesini ve (Irak-Mısır-Hint-Çin) gibi yeryüzünün bilinen en geniş alanlarını kaplamışlardır. Kemmiyet ve keyfiyetçe hayvansal medeniyetlerin üç beş misli büyük olan ve onları doğurmuş ana-medeniyet olan ırmaksal-bitkisel medeniyetler üzerine sıkılan ışıkların, ufak tefek yenilikler getirmemesine imkân yoktu. Engels'n kendisi de, kendi zamanı için:

"Morgan'ın ana eseri çıktı çıkmalı geçen 14 yıldanberi ilkel insan Toplumunun Tarihi üzerine elimize geçen malzemeler çok zenginleşti" der.(40)

Kaldı ki, o zamanlar henüz arkeoloji denilen bilimin adı bile işitilmemiş idi. Bugün asıl şaşılacak şey, Engels'in Toplum biçimlerindeki geçişler üzerine bulduğu **genel gidiş kanunlarının** bütün keşiflerden sonra büsbütün yerli yerine oturması

ve klâsikleşmesidir. Her dürüst bilgin bu hakikati bir yol daha belirtmekten kendini alamaz. Örnek:

"Şurası gözönünde tutulmalıdır ki, genel olarak tarihçiler, Doğu antikitesinin ekonomik ve teknik hayatı üzerine pek az eğilmişlerdir. H. de Genouillac, daha çok yıllar önce buna eseflenerek: Ekonomi arşivlerinin Tumturaklı kral anâllerinden çokdaha fazla insanîyet (humanité) taşıdığını teslim ediyordu." "Oysa, bilinen bir olaydır ki: Üretim vasıtaları ile ekonomi şartlarının biçim değiştirmesi, bir toplumun hayatını değiştirir." (41)

Orta Barbarlık Konağında işaret etmiştik:1- Toplum adına **ortaklaşa** sanayi, medeniyetin geliştiği çağlarda bile hâlâ kamu işletmeleri durumunda kalabilmişler. 2 - "Fert mübadelesi": Medeniyetle birlikte gelişir ise de, medeniyetin hayli ilerlediği III'üncü Ur sülâlesinedek, Sümer medeniyetinde dış ticaret Toplum adına yaptırılan bir **kamu hizmeti**'dir. İlk bezirgân (**damgar**) bir çeşit **memur-müteahhit** durumunu ancak sonraları edinir. Onun için, Orta Barbar Semitlerle Moğollar gibi toplumlarda, fert mübadelesine benzeyen erken münasebetlerin görülmesi ayrı bir özellik taşır. Semitler: Yakın doğudaki iki büyük ırmaksal-bitkisel medeniyetin arasında, Mısırda Irak aracılığını; Moğollar: Yakın doğu medeniyetleriyle Uzak doğu medeniyetleri arasında, İslâm, Çin, Hint münasebetlerinin aracılığını.. yapmakta uzmanlaşmışlardı. Onlarda görülen fert üretimi ve fert mübadelesi gibi olaylar, gerçekten tek kişi münasebetleri durumunda bile olsalar, kendi **spontane** gelişimleri bunu yapmamış, değiştikleri medeniyetlerden - söz yerinde ise - bulaşmış sayılabilirler.

Bütün belgeler: Medeniyet ve bezirgân tip belirmediği, ilkel toplumda ne **üretim**, ne **üleşim** bakımından **kişinin-kişi** ile tekbaşına münasebete geçmemiş olduğunu, Sümer Toplumunda gösteriyor. **Babahan** (patriyark): Ne kadar ağır basıcı davranırsa davranırsın, kişici medeniyetle en çok "bulaşmış" Greklerde bile uzun süre, Kent münasebetleri sırasında dahi, ancak aile topluluğunun **öncü-sözcülüğünü** yapmakla yetinmiş görünür.

İlkin, Yukarı Barbarlık ve medeniyet ziraatine geçiş için Demir şart olmamıştır. Mısır medeniyetinden önce **Fayoum** stasyonlarında izleri bulunan insanlar: "**Büyük bir gölün kıyısında oturuyorlardı... Keten ve Mısır'da bugün dahi ekilenin aynı olan kızılca buğday (épauire) ile aynı arpayı ekiyorlardı. Ekini ağaç sapa yerleştirilmiş dişli çakmak taşı yarmalarından biçimlendirilmiş oraklarla biçiyorlardı. Hububatı (bugünkü Türkiye köylerinde yapıldığı gibi HK) toprağa kazılmış üzerlerine hasır örtülü silolarda depo ediyorlardı.**" (42)

Fayoum'lulardan bir basamak daha medeniyete yakın olan: "*Merimde'lerin orakları Fayoum'unakilere benziyordu. Yalnız depolama metodları başkadır. Siloları, dibine hasır yerleştirilmiş kuyulardan ibaretti.*" (43)

Mısır medeniyetinin başladığı: "**Birinci sülâle zamanında bile bakır seyrekti. Hattâ Ehramlar çağında, ziraat aygıtlarından bahsetmezsek, büyük inşaat işlerinde kullanılan aygıtlar henüz taşandı.**" "**İlk şehir yerlerinde çakmaktaşı yumruları içinde dekupajla yapılmış yüzlerce sabanlar, oraklar, kaba lâmlar, disk biçiminde kazıyıcılar (gratoirs) ve başka yarma taşlar bulundu.**" (44)

Irak'ta bu olay daha açıkça göze çarpar:

(Erech'te, El-Obeyt'te, Ur'dia) "*artık göçebe kulübesiyle yetinmeyen büsbütün oturuk ulusa uygun bir teknik" vardı. "Kolonların (göçmen oturukların) böylece yerleşip kökleşmesi bataklık içinde geçen hayatın şartlarından çıkagelir. Başlangıçta bu hayatın temeli ziraattir. Tarlalar paleolitik (eski taşçağı) baltasını şöyle böyle andıran çapa biçiminde yontulmuş kuartzit yarmalarıyla sürülüyordu. Kuartzitten (silikat taşı) ve obsidyenden (potaslı feldspat volkanik taşı) testere dişli yarmalar, Fayoum'da olduğu gibi sert ağaç kolu üzerine değil, geniş getirici hayvanın çene kemiklerini taklit etmiş ilgi çekici balçık oraklar üzerine monte edilmiş bulunarak hasat yapmaya elverişli bulunuyorlardı. Tane, eldeğirmeninde öğütülüyordu.*" (45)

Yalnız ziraat değil, sanayi bakımından da Demir medeniyete geç gelmiştir.

(Ur, Lagaş, Umma Kentlerinden derlenmiş belgeler): **"Hakikatte bir yüzyıldan az zaman üzerinde kronolojikman basamaklılaştırılmış binlerce tabletten öğrenilmiştir."** **"Demek dokümantasyon delenebilecek şartları gösteriyordu. Ondan başka bu Yeni-Sümer devri bütünüyle ele alınınca, İ. Ö. 3000'inci yıla doğru başlamış bulunan sanayi medeniyetinin kusvâ haddine işaret oluyordu. Bu en yüksek medeniyet sınırı, demirin zuhuruna yakındır. Hemen ondan az sonra demirin adı ilk defa anılmaktadır."** (46)

"Üçüncü Ur sülâlesi çağında kullanılan metaller: Bakır, altın, gümüş, kalay ve Su-gun'dur: Su-gun belki kurşun, daha hakikate yakını arsenik veya antimuandır... Demirin ekonomik belgelerde hiç adı geçmez. Demir daha önce Mari'de kullanılıyordu ve Kapadokya metinlerinde demir adı geçiyordu. (J. Botero: "Bize demir fiyatını ilk gösteren belge" Samsu-iluna'nın egemenlik devrindedir.); Demir istimaline tanıklık eden ilk arkeolojik belgeler: Ur'da bulunan ve Kral Mezarlığından gelme bir nesne, meteorik demirdendir. Khafadje'de (Agade devri) bulunan, belki ithal edilmiş bir hançer namlısı yerden çıkarılmış maden filizinden eritilmişti." (47)

Demek, Sümer medeniyeti Demirsiz medeniyettir. Gökteşından (meteor) alınmış süs eşyası gibi demir parçası, üretimde rol oynayan demir değildir. Agade devri: Sümer medeniyetinin yıkıldığı zaman, demir belirir. Narâm-Sin (2768-2712) ondan da çok sonra **"Agadé hâkimiyetinin sağlama bağlanması"** (48) devridir. Öyle anlaşılıyor ki Demir, bir barbar (Mari: Orta Fırat Semitleri) icadıdır.

Bütün bu ve ona benzer değişiklikler Morgan-Engels plânının ana çizilerinde değişme yapamaz. Ancak en son yeni buluşların, o açıdan eleştirimini kaçınılmaz kılar.

- SOYUT GEÇİŞ'in Referansları -

1- F. E: Orig. 26; 2- "La Saint Bible" (Kutsal İncil) Par Le Segond:1962, Paris Genese 19-31, 33, 35, 36; 3- F. E: Orig, 24; 4- Tevrat II, Samuel 13-1,11,13, 20; 5- F. E: Orig, 26; 6 - Genese 20- 10,11,12; 7- Deut éronome, Benedictions et maleections, 27-22; 8- Genese 29-1, 23-29; 9 - Deuternome 25-5-10;10- F. E: Orig;11- Keza; S. 38;12 - İ. Hakkı: Türkçe Kur'anı Kerim tercümesi Ist.1932, s. 841;13-F. E: Orig. 60;14 - Keza 30;15 - Keza 95, 96;16 - Keza 205; 17- Keza 39;18 - Keza 39;18- Keza 95;19 - Mustafa Bin Şemsüddin el-Karahisarî; Ahteri-i Kebir, 272; 20- F. E: Orig. 204; 21- Keza 205, 206; 22 - Keza 41; 23 - Arthur Wright, Nakl, 41, 42; 245 - F. E: Orig. 95-101; 25- Keza 113-114; 26 - Keza 207; 27- Keza 48; 28 - Keza, 49-50; 29 - Keza 207-208; 30 - Henri Limet: Le travail du métal aux pays de sumer au emps de la III. c. dynastie d'Ur.1960 Paris; 31- F. E: L'Origine de la Famille eps s. 207, 208, 210, 211; 32 - Keza 208, 209; 33 - Keza 211-215; 34 -146; 35 - Keza 215-222; 36 - Keza 229; 37- Keza, 230-231, 38 - Keza 233; 39 - Keza I inci Önsöz; 40 - Keza II inci Önsöz XXXV, 41- H. Limet: Trav. Met. etc. s. 9,13; 42- V. Gordon Childe; "L' Orient Pré Historique" Paris 1935, s. 62; 43 - Keza 65; 44-Keza 110, 45 - Keza 131; 46 - H. L: Trav-Met. etc. s. 20; 47 - H. Limet: "An: Es" s. 29-30; 48 - M. P: H. G. des. c. I, s,15-2;

BÖLÜM V

BARBARLIKTAN MEDENİYETE ORİJİNAL GEÇİŞ

TARİHÖNCESİ OKULLARI

Toplumun barbarlıktan Medeniyete geçişi, Irak'ta olağanüstü orijinal ve biricik olmuştur. Bilginler çoğunluğu, Tarihöncesi ile Tarihi bölümlendirirken, bu orijinalliğin etkisi altında kalarak, Amerikalı Morgan'ın yüzyıl kadar önce hem teknik ve ekonomi temeline, hem üstyapı münasebetlerine dayanarak yaptığı gerçekçi tarifleri önemsemiyorlar. [**Medeniyet:** Bezirgân sınıfı ile Yazı-Para-Devlet üçüzünün bulunduğu asıl **Tarih**'i açan toplum biçimidir. **Tarihöncesinde:** Ne bezirgân sosyal sınıfı ne yazı-para-devlet üçüzü bulunmadığından, o çağın yaşayışına - medeniyet değil -**KÜLTÜR** termi karşılık verilebilir. Ne yazık ki, bilginlerin hemen hepsi, çok kez, medeniyetin bulunmadığı Tarihöncesi kültürlerine de medeniyet deyip çıkıyorlar. Bu yüzden, anlatmak istedikleri konuda sınırsızlık, term kakafonisi en basit anlamları birbirine karıştırıyor. Bilerek, bilmeyerek yapılan bu kargaşalığa düşmemek için biz Medeniyet sözcüğü ile Kültür sözcüğü arasını kesin olarak ayırıyoruz. **Medeniyet:** Yalnız **yazılı** Tarihin üstün toplum biçimidir. Tarihöncesi toplumunun yaşama çiçeklenişi ise medeniyet değil **Kültür** termiyle alınabilir.]

İngiliz okulu (V. Gordon Childe), Irak medeniyet öncesini 3 konağa ayırıyor: El-Obeid ve Ur, 2 - Uruk (Tevrattaki: Ereş), 3 - Cemdet- Nasr... bu konaklardan sonra gelen ilkel medeniyete "**Carldynastic:** Arşaik sülâle'ler çağı adını veriyor. Böyle sosyal konakları yer adlarıyla adlandırmak bilimin tasnif zaafını ve ilkelliğini gösterir.

Fransız okulu (Andre Parrot), Irak Tarihöncesini çok daha geniş ve sınırı belirsiz koyuyor. Shanidar mağarasına kadar çıktıktan sonra, Muallafat ve Jamo köylerinin buldukları Dicle doğu kolları arası dağlıklarından asıl Irak ovasına iniyor. Pek kesin şey konuşmamakla birlikte: 1- Hassuna, 2 - Samara mevkilerinin buldukları Kuzey Irak bölgelerini başlangıç yapmak istiyor. Bu ilkel Irak Tarihöncesi ile Irak Medeniyeti arasına 2000 yıllık bir "**Protohistoire**" (öntarih) çağı sokuyor. Protohistoire çağı, ilkin Irak'ta (Sümer ülkesi) denilen bölgenin en kuzey sınırında Halaf, ve en güney sınır ucunda Eridu kültürleriyle başlıyor; İngilizlerin iki ayrı konakta topladıkları Uruk (Ereş) ve Cemdet-Nasr kültürleriyle bitiyor; orta yer Obeyd-Ur oluyor.

Belki İngiliz bölümleyişi sırf **Teknik-Ekonomik** elemanları ele alarak aşınca serttir. Ama, **Arkeoloji** kazılarının çürütülemez 16 basamak-tabakasına daha uygundur. Belki Fransız bölümleyişi, ulusal geleneğine uygunca, sırf **Din-Mimarlık** elemanlarını ele alarak daha müphem ve sınırsız kalıyor. Ama **İnsan** ve **İnancı** gibi sosyal üstyapı münasebetlerini göze çarptırıyor. [Tarih öncesinde iki büyük Çağ olduğunu herkes görüyor. Yalnız bu çağlara verilen adlar değişiyor. **Teknoloji** bakımından Tarih öncesi: 1- **Paleolitik** (Eskitaş) çağı, 2 - **Neolitik** (Yenitaş) çağı diye ikiye ayrılıyor; **Sosyal** bakımından Tarihöncesi: 1- **Vahşet**; 2- **Barbarlık** diye ikiye ayrılıyor. Bu satırlara sığdıramadığımız incelemede biz şunu gördük: Teknolojinin **Eskitaş** dediği çağ, sosyolojinin **Vahşet** adını verdi çağdır; gene teknolojinin **Yenitaş** dediği çağ, sosyolojinin **Barbarlık** adını verdiği çağdır.]

Neolitik (Yenitaş) çağı egemen olur olmaz, yeryüzünden vahşet (paleolitik: Eskitaş) çağında yaşayan toplumlar silinmiş göründüklerine göre, burada bizi ilgilendiren Tarihöncesinin yalnız Barbarlık (Yenitaş) çağıdır. Morgan ve Engels, gerek Teknik-Ekonomiyi, gerek Sosyal Üstyapıyı bütün faktörleriyle önemseyerek, zamanları için bilim verilerine en uygun sentezi yapmışlardı. Sonra Yakın ve Uzak Doğunun yeraltından çıkarılmış antika medeniyetleri, bilim alanına-yepyeni ve muazzam olaylar yığdılar. [Yakınoğuda: Nil ve Fırat-Dicle, Hintte: Sind ve Ganj, Çinde: Sarı ve Mavi ırmaklar "**Sübtropikal Irmak**" niceliği ile Tarihte özel bir yer tutarlar. Sübtropikal ırmak boylarında Medeniyetler: Bir bitkinin köklerinden başlayarak, gövde ve dal budağına doğru "Kopuntusuz"muş gibi büyüyüşüne benzeyen bir yayılış gösterirler. Bu ana medeniyetlerde benzerlikleri yüzünden **Bitkisel Medeniyetler** adını vermek gerekti. Grek ve Roma medeniyetleri gibi deniz ve kara aşırı daha "Oynak" orijinal medeniyetlere **Hayvansal Medeniyet** demek gerekiyor. Konunun canlılar tarihi ile sosyal tarih arasında kıyaslama bakımından önemi vardır. İncelenimini, fazla soyut gibi geldiği için buraya almıyoruz.]

Tarihin bitkisel medeniyetler dışındaki çağlarına dayânarak yapılmış olan ve

Tarih gidişi için hükmü herşeye rağmen henüz değişmemiş bulunan o genel sentezde **Barbarlığın** üç konağı vardır: İngiliz ve Fransız Tarihöncesi okullarının, yorumlarından çok, dayandıkları olaylar ele alınırsa, Morgan-Engels sentezine göre Irak tarihöncesine daha yönlü çeki-düzen verilebilir.

IRAKTA AŞAĞI BARBARLIK KONAĞI

Irak'ın İ. Ö. (İsa'dan önce) 30-35 bin yıllarını temsil eden Shanidar mağarası:

"Bu günedek ister Paleolitik, ister Neolitik çağlara ait hiçbir duvar gravürü, hiçbir skulptür, hiçbir modelleme işareti vermedi." (49)

En eski Irak köyleri:1955 yılı M. R. Braidwood'un Erbil eyaletinde bulunduğu **Muallafat** mevkii ile, 1948 yılında bulunmuş olan **Jarno** mevkiidir. Her ikisi de Kürdistan dağlarının ârızalı yerleridir. Dicle'nin doğu kollarından Yukarı Zab'la Aşağı Zab arasında Erbil, Aşağı Zablâ Diale arasında Jarno bulunur. Jarno: Karbon deneyi hesabıyla İ. Ö. 4857 ile 4320 yılları arasına düşen bir kültürün mümessilidir. Jarno'da:

"Toprak, kendisinden biçimcikler çıkartılmak üzere modellenmişti. Modellerde; bir takım hayvanlar ve bir de, muhakkak dinsel bir varlık olan, şu insanlığın ilk adımını attığı gündenberi çağırıldığı (invoguer) ve sık sık yeniden-ürettiği Ana-Tanrıça'nın ilk tipi tanınır." (50)

İnsanın (Darvinizmi beklemeksizin) hayvan atalardan geldiğini belirten **Totem**: Toplum içinde ilk cinsel yasaklarla başlamış, medeniyetede, hattâ çağımıza dek sürmüştür. Orta Vahşet Konağından beri keşfedilen ateş kullanımı, (erkeğin kadına üstün olacağı efsanesine son veren) kadınsal veya anasal "Hukuk", "Anahanklık (Matriyarkalizm) çağının karakteristiği olan Ana-tanrıça'yı yaratmıştır. Bu müessese de medeniyetten çok sonralara dek, insanlığın gelenek, göreneklerinden ve gönlünden bir türlü sökülüp atılamayacaktır.

Irak'ta Aşağı Barbarlık Konağının, başlangıcı: 1943-1944'te bulunan **Hassuna** semti; devamı; 1911'denberi bilinen **Samara** semti sayılabilir. Samara İ. Ö. 5000 yılına konur. Muallafat ile Jamo, İ. Ö. 6000 yılının sonu ile 5000 yılının başlarına rastlar. Irak'ta **yazının** (demek Medeniyetin) kesinleşmesi İ. Ö. 4000 yılının sonlarıyla 3000 yılının başlarına geldiğine göre, (Öntarih: **Protohistoire**): *"Tarihöncesinin sınır uçları üzerinde başlayan bu devir 2000 yıl kadar sürüp gider."* (51)

1911 yılı bulunan **Halaf** kültürü İ. Ö. 5000 ile 4000 yılları arasında yaşar:

"Orada sırf ve yalnız kadınlar görülür: Çok defa çömelmiş, vücutları iri yığınlarla işlenmiş, sarkan ağır memelidirler. Başları tamamıyla taslaklaştırılmış çamurun çekilip uzatılivermesi gibidir. Sonunadek gitmeye cesaret edilememiştir." *"Halaf insanları Tabiatla, hayvanlarla ve bitkilerle halvet (communion) halinde iseler de, insan biçimini pek seyrek olarak silüetleştirirler."* (52)

Bütün bu anlatılan toplumlarda: **Çömlekçilik** (poterie, seramique) bilindiği için, Vahşet (Paleolitik) çağından çıkılmış, Barbarlık çağına girilmiştir; **Kadından** (Anahandan, tanrıçadan) başka hiçbir insan biçimciği işlenmediği, kutsallaşmadığı için, erkeğin sürü sahibi kesilerek zorbalığı Orta Barbarlık Konağına henüz gelinmemiştir. Demek Toplum: **Aşağı Barbarlık** Konağındadır.

İngiliz Tarihöncesi bilimi yeraltında kalmış Irak toplumlarını, birinden ötekine kopuntusuz tekâmül merhaleleri olarak, başlıca 3 basamakta topluyor:1- El-Obeyd veya Ur, 2 - Uruk (Tevrat'ta Ereş) 3 - Cemdet-Nasr. Bu üç tip toplumun, ayrıntılarına girmeksizin; akılda kalması için, önce ana çizilerini kabaca özetleyelim.

Birinci basamak: EL-OBEYD (UR) tipi.

Ziraat ekonomisi olmadıkça yaşayamayacak ilk oturuk Toplum biçimidir. Tarla kuartzit taşından çapa biçiminde yapılmış sahalarda sürülür. Orak da, dişli kuartzitten, geniş getirici hayvan çenesine benzeyen balçık saplı bir âlettir.

Hayvanlardan: Keçi, domuz beslenir. Başlıca aygıtlar: Taş uçlu ok, yay, gürz (yumurta biçimi taştan); bakırı andırır bir madenden zıpkın, pişmiş balçıktan balta, kemikten gözlü iğne dikiş; iğ (iplik eğirme), hasır (örme)dir.

İnsanların Aşağı Barbarlık konağındaki sanatlarını gösteren sepet örgüsünü andıran zenbil gibi kulplu seramikler, ince penbemsidir.

Omuzu çıplak kadın, bitumdan kadın perukası; bıyiksız uzun saçlı heykelcikler, hârika derecesinde **modern** çizili svelt vücutlu, kız memeli, kedi gözlü, tavşan başlı haykelcikler: Toplum güzel sanat yüceltimlerinde Anahan geleneğinin henüz bütün gücüyle yaşadığını belirtir.

Irak medeniyetinin yeryüzüne balçıktan bezirgân damgasını vuracağı ilk mühür: Alış-verişin artık yerleşik bir düzen kurumu seviyesine eriştiğini gösterir.

Kulübelerin kalın kerpiç duvarları, gene Irak medeniyetinin her gittiği yere kendi karakteristik damgasını taşıyan stildedir: Üzerlerine konik pişmiş balçık çivilerle hasır panolar çakılmıştır. Yörük kilimlerinin desenlerini andıran bu stil, Irak toplumunun, içinde kurulduğu batağın rutubetine karşı besbelli bugünkü tecrit maddelerini andıracak bir tabii ve zarurî korunma tedbiridir. Fakat, onun etkisi ile Irak iklim ve toprağı dışında sonradan kurulacak medeniyetler, bu ana yadigarı stili, belki sebebini unutarak aynen kullanacaklardır. Arkeologlar için, hem şaşılacak, hem ipucu olacak bir konu sayılacaktır.

U R U K (İbranice: EREŞ)

Yeryüzünde medeniyete doğru atılmış ikinci basamak, Uruk (Ereş) adlı yerdeki gelişimdir. Burada ziraat artık sulama kanallarıyla yapılacak seviyeye ermiştir: Çapalamalı gelgeç ekinciliğın yerini kesin olarak **Ziraat** almıştır.

Âletlerden taş gürze uzamıştır. 14'üncü tabakada: Tekerlek bulunmuştur. 8'nci veya 5'inci tabakada mühür üstüne kazılmış Savaş arabası (Şar) bile görülür. 5'inci tabakada "**en eski bakır nesne**" ele geçer. Soda ile kumun karışımından cam hamuru keşfedilir. Üstüste her tabakada, birbirinden kopmayarak değışe giden seramik çeşitleri: İlerlemiş kültürle geri çevre barbarlar arasında sık sık kopan bitmez tükenmez med-cezirlerin şablonları, işaret taşları gibidir.

Dışarıdan geldiğı tipinden belli bir azınlık, içeridekilerle kaynaşır. Uruk basamağına gelmiş kültürün en göze çarpan üç özelliğı vardır:

1- **Mülkiyet:** Toplumun elindedir. Aşındıra aşındıra özel kişilere aktarılmamıştır. Silindir mühürler, pişmiş alçı tabletlerdeki mal listeleri, sayı kayıtları ilkin Tapınakta (özel kişiler dışında) biriken zenginliklerin gelişimini izletir.

2 - **Piktografik yazı:** Tapınakta biriken nesnelerin listeleri önce kendilerini andırır biçimlerde çizilir. Sonra yavaş yavaş bu biçimler **ideogram** (fikri belirten işaret) durumuna girerler. Henüz bugünkü anlamda sayıları sınırlı ve belirli fonetik işaretler olan harfler yoktur. Ama sistem icat edilmiştir. 14'üncü tabakada kâtip okulları bile açılmıştır. Rakamlar (sonraki tarihçileri ve araştırmacıları şaşkına çevirecek özelliklerle) yalnız: 6,10 ve 60 sayılarını gösterir. Sıfır (0) henüz yoktur.

3 - **Tanrı ve Tapınak:** Toplum üstünde Devlet yoktur. Ona öncü olacak insanüstülük kutsal yerini alır. İnsan evlerinden dağ gibi yüksek duran **Zikkurat**'ların boyları 20 metreyi geçer: 17x22 metre çapında dörtgen içine bir balçık, bir zift tabakası yığarak yükseltilecek yapma tepeciğın dört köşesi (Doğu-Batı-Kuzey-Güney) yönlerini gösterir. Zikkuratın en üstündeki plâtförmün yan genişliğini artık insanlarla bir hizada kalamayan Tanrı için yapılmış özel ev tutar.

12'nci tabakada **Ea, Anu** Allah için yapılmış **Aktapınak** vardır. 13 üncü tabakadaki tanrıevi, besbelli Ea'dan baskın çıkmış bir Allaha mahsustur: O Irak kadar taşsız, bataklıkta sırf **Kalker**'den temel yapılmıştır kendisine.14'üncü tabakada, üstüste üç defa elden geçirildiğı, belki ileri-geri barbarlık med-cezirleriyle ikide bir yapılıp yıkılmış bulunduğu anlaşılan **Kızıltapınak** yükselir.

Bu iki basamakta Arkeolojinin buldukları Irak ülkesinde yaşayan ilk insan kültürünün envanterini verir.

Cemdet - Nasr: K İ Ş

İkinci defa, göze çarpmamasına imkân olmayan bir kopuş, bu basamakta kendini dayatır. Irak tarihöncesi kültürü, geçirdiği uzun med-cezirli gelişme basamaklarından sonra, ansızın bir dış saldırı ile yıkılır. Anlamı bugün hâlâ iyice kavranılamamış Destanlar ve Dinler dolusu **TUFAN** budur. Gene ileri kültürlü bir Toplum, daha geri bir barbarlık toplumu tâ kökünden devirip yıkmış, eski Uruk (Ereş) dengesi yerine, yepyeni bir "**cihan**" dengesi kurmuştur.

Yeni gelenler Elâmlılar mıdır, Semitler midir? Kesin hüküm verecek belgeler yeterli sayılmıyor. Fakat gelenin ırk veya ulus karakteri ne olursa olsun insanlık için önemi: Bir orijinal kültürün çökmesi ile yerine yeni bir başka orijinal kültürün geçmesidir. Toplum için anlamı da gene açıktır: Yeni Kentleşmiş benzeyen barbarlığın öncülüğü altında yapılan büyük "**Ulusların göçü**" harekâtı, eskisini dışarıdan sanki bir "**Tarihsel devrimle**" yenmiştir.

Ziraat gene Kuartzit çapa, balçık saplı orak, obsidyen keski ile yürütülür. Yassı hançer, armut biçimi (diskoid) taş gürz hemen hemen aynıdır.

Yalnız seramik, artık çömlekçi tornasıyla yapılır. Motifler asıllarını yitirip (X) veya (D), yahut tektonik ve en sonra, Girit medeniyetine kadar gidecek olan meşhur çift balta biçimleriyle basitleşir. Taş vazo, cam hamurundan inci, küpe gibi süsler, lâpis; kornalin ve yumuşak taşlardan ekartörler, silindir mühürler, kulakçıklı ve motifleri hendeseli, hayvanlı taş vazolar, taştan; fayanstan, kemikten: İnsan, güvercin, inci biçimli amünetler (uğur nesnelere) çoğalır.

Eski piktoğrafik (resimli) yazı fonetikleşir (ses ve hece işaretli): Sümerce'nin klâsik Bâbilonya çivi yazısı (küneiform yazı) durumuna yaklaşır. Harp (Cenk), lir (rûbab), altın tabak güzel sanat ve lüksün ilerlediğini gösterir.

"**Dağların eşiği**" denilen hayvanın at olması da akla gelir. Anadolu'nun dertli kağnısı: İki tekerlekli öküz arabası sahnededir. Fırat ötesinde, tepesine merdivenle çıkılan (200x400) metre karelik **kale**, 48 ilâ 92 metrelik Saray, "**Kent**"in ilk "Cité=Medine"nin doğduğunu gösterir.

ARKEOLOJİ TASNİFİ - SOSYOLOJİ TASNİFİ

Irak Tarihöncesinde: Aşağı Barbarlık Konağından sonraki gelişim için arkeolojinin - metafizik tecrit ve tesbit metodu ile - verdiği tip tip kültürler, yeterli bir tasnif olmaktan uzaktır. (El-Obeid-Ur-Uruk- Cemdet-Nasr) basamaklarını G. Childe ayırır. A. Parrot, Uruk ile Cemdet - Nasr basamaklarını birleştirir. Fakat ne o ayırımı, ne bu birleştirmeyi niçin yaptıklarını pek açıklayamazlar. Ampirizmle yetinirler. Gerçek Irak Tarih öncesi ise, böyle hem toptan ve yuvarlak, hem de hiçbir sosyal prensibe dayanmayan kısa hükümlere sığmayacak kadar zengindir. Hiç değilse yapılmış kazıların realitesi, öne sürülen yorumların çerçevesine uymaz. Bu uygunsuzluğu gidermek için, olayları oldukları gibi özetlemek, sonra olaylar arasındaki münasebetleri sosyal yapı bakımından karakterize etmek gerekir.

Irak'taki sosyal gelişimin Mısır'dakinden farkı: İlk gününden sonunadək zaman ve mekân içinde sürekliliğidir: "Sümer medeniyetinin birçok karakteristik çizileri en kâdim El-Obeid köylerinde kendini açığa vurur ve orada tarihsel zamanlara kadar süreklilik elemanları bulmak mümkün olur." (53)

Fiziki süreklilik, mânevî süreklilikle de güçlendirilir: "Burada mübalâğa yapmış olmakla damgalanmaksızın: Ur'a patronluk eden ay tanrıçası Nannar'ın sembolü görülebilir ve böylelikle tarihsel Sümer şehri ile ondan önce gelmiş bulunan El-Obeid köyü arasında bir bağ kurulabilir." (54)

Yalnız bu süreklilik, metafizik anlamda hep **tedricî** tekâmül yoluyla olmamış, tam tersine, ikide bir "**kopuntu**" gibi görünen ansızın patlak vermiş sıçramalarla yürümüştür. Onun için, açılan arkeolojik kuyularda yukarıdan aşağıya (yeniden eskiye) doğru II ile XVIII arasında basamak basamak değişen tabakalar seçilmiştir. Bay V. G. Childe, bu sırayı tersine çevirerek: En eski tabakaya 1, en yenisine 16 sıra

numaralarını verir. Her nasıl hesaplanırsa hesaplınsın, Irak Tarihöncesinde birbirinden ayırt edilebilen 16 tabakanın bulunuşu, hiç unutulmaması gereken birinci olaydır.

Bu 16 tabakanın bilginlerce bölümlenişleri, sosyal bir disipline değil, yazarın takdirine göre değişir durur. El-Obeid ile Ur, gâh ayrılır, gâh birbirine katılır. Uruk ile Cemdet - Nasr da aynı muameleye uğratılır. Niçini de pek sorulamaz. Onun için, önce, bu 16 tabakanın Tarihöncesindeki sosyal hiyerarşide tuttukları yerleri sübjektif yakıştırmalardan kurtarmalıdır. Burada Tarihöncesinin Barbarlık çağında bulunduğumuza ve ondan önce Aşağı Barbarlık Konağını aşmış olduğumuza göre: 1-8'inci arkeoloji tabakası Orta Barbarlık konağına, 9 -16'ncı tabakalar da Yukarı Barbarlık Konağına karşılık düşerler. Gerçi 6'ncı tabaka ile birlikte El-Obeid çağı sona ermiş, Uruk (Ereş) çağı başlamıştır. Fakat bu atlayışın bir kıymetli kopuşma olmasına rağmen, Toplumun sosyal seviyesi, 6, 7, 8'inci basamağadek köklü bir değişikliğe uğramamış, El-Obeid tekniği ve münasebetleri Orta Barbarlık Konağı durumunu aşmamıştır.

El-Obeid tekniğini aşan ilk belge: Ancak 8'inci tabakada bulunan ilk üretim nesnesi **Bakır** ile ortaya çıkmış sayılır. Nitekim, çömlekçilik de, 9'uncu tabakaya gelinceyedek El-Obeid tekniğinde kalmıştır.

"El-Obeid çömlekçiliği pek karakteristiktir ve kazı alanına uzaktan bir göz atıldımıydı hemen tanınır. Bu çömlekçilik Eridu'da, Lağaş'ta El-Obeid'te, Merajib'te, Ur'da, Ereş'te ve Sümer'in bir kaç başka mevkiinde de bulunmuştu. Fakat Akkad ülkelerinden ne Kiş'te, ne Cemdet-Nasr'da boy göstermez." (55)

Onun için, Uruk (Ereş) çağının 7'nci tabakada başlamış bulunması, onun El-Obeid çağı karakterini 8-9'uncu tabakaya dek muhafaza etmekle yetindiğini gösterir. Bu bakımdan, Ur, El-Obeid çağları gibi, Uruk (Ereş) çağının ilk 2-3 basamağı da henüz **Orta Barbarlık Konağı** düzenini aşmış sayılamaz.

Bu hesaba göre **Yukarı Barbarlık Konağı** ancak Uruk devrinin üçüncü basamağı olan 8'inci tabakada en eski bakır nesnenin bulunuşu ve 9'uncu tabakada çömlekçi tornasının keşfi ile başladı. İlk dinsel (insanüstülük) münasebetlerinin belgesi olan tapınağa benzer tanrı durağı sonra yapıldı.12'nci tabakada **Ak Tapınak**,13'üncü tabakada **Kalker Tapınak**,14'üncü tabakada **Kızıl Tapınak** birbirini kovaladı. Cemdet - Nasr adına bağlanan 15 ve 16'ncı tabakalarda; surlu, saraylı, kuleli ilk Yukarı Barbar **Kenti** doğdu.

Bu iki: Orta ve Yukarı Barbarlık Konağının maddî manevî hazırlık temelleri daha önce atılmamış olsaydı, Medeniyet denilen şey kurulamazdı ve yeryüzünde eşsiz, örneksiz ilk gelişim olduğu için, Irak'ın Medeniyet denilen iç zorbalıklar çağına geçişi, başka hiçbir yerde, hiçbir zaman görülmedik derecede güç ve uzun bir prose oldu. Gene onun için, Morgan-Engels tasnifince belirtilmiş bulunan genellikle Bitkisel Medeniyetler, özellikle Irak medeniyeti dışındaki Orta ve Yukarı Barbarlık Konaklarına nisbetle Irak'taki benzerleri çok daha orijinal karakterler taşıdı.

EL-OBEİD: ORTA BARBARLIK KONAĞI

Klâsik Morgan-Engels tasnifine göre; Orta Barbarlık Konağı: Sürüye dayanan Babahan egemenliğinde **Göçebe-Çoban** düzenidir. Irak dışındaki bütün insanlık için doğru olan kural budur. Fakat Sübtropikal ırmak ülkelerinin en tipik örneği olan Irak'ta Orta Barbarlıkla birlikte, hayvan evcilleştirimi ile yanyana ekincilik de çarçabuk **ZİRAAT** üretimi karakterine doğru yol aldı. Irak gelişiminin birinci orijinal özelliği burada belirir. Orjinalliğin sebebi: Coğrafya üretici güçlerinin sübtropikal ırmak boylarında gösterdiği özelliklerdedir.

Klâsik Morgan-Engels tasnifine göre, tek tük hayvan besleme ve ufak bahçeçikler çapalama kabilinden Orta ve Yukarı Barbarlık konaklarında gelişecek **sürü** ve **ziraat** üretimi taslakları veya tohumları daha **Aşağı Barbarlık Konağı**'nda

belirir. Fakat oradan yukarıya doğru gelişim her zaman ve her yerde elifi elifine tıpkı olamaz. Bunu en son araştırmalar da teyid ederler: O yüzden de, sosyal yapı ipucunu kaçıran çağdaş bilginler binbir ipotez içinde konuyu anlaşılması güç duruma sokmaktan kendilerini alamazlar. Örnek:

"Olaycası, en yüksek medeniyetlerin, menşelerinde sulamalı ekim temeli üzerine kurulmuş bulduklarını göreceğiz. Ama, bu demek değildirki, sulamalı ekim her zaman bahçıvan ekiminden sonra gelir: Perry ve Cherry aksi kanıyı desteklerler.

"Temeli gıda üretimi olan ekonominin yaratılışında ziraat ile çoban hayatının oynadıkları rol konusunda kanılar henüz oybirliğine varmış görünmezler. Profesör Menghin, hayvanları evcilleştirmenin ve bitki ekiminin bir tek grup tarafından tasavvur edilmediğini destekleyen okulu destekler. Ona göre: Evcilleştirme avcılarda, ziraat ise kök, tane ve çekirdek (baie) yiyenlerde doğmuşmuş. Katışık işletme: Çobanlarla çiftçilerin kaynaşmasından ileri gelebilirmiş; ikinci, emek verip sağladığı besiyile beslediği yabani hayvanları, evcilleşmeye doğru çekermiş. Bu son kanı, arkeolojik dokümanların mahiyeti ile desteklenir gibidir. Ama, bunu muhakkak saymak yerinde olmaz; çünkü çadır altında yaşayan, kemik aygıtlar ve deri kablolar kullanan çobanlar, çakmak taşından orakları, tane öğüten değirmenleri ve vazolar kırıkları bulunan ekincilerden daha az belirli iz bırakırlar." (56)

Gerçekte, bunca bilginsel "ipotez" veya "teori"lere hacet yoktur: Bitki ekiminden ziraate gidiş, bir "**Tasavvur**" ürünü değil, Irak coğrafya üretici güçlerinin kaçınılmaz sonucudur. **Çapa ekimi** başka, **Ziraat** başkadır.

"Bu gün hâlâ büyük Afrika yüzeyinde kullanılan bir basit ekim (culture) biçimi: Genel olarak çapayla ekim (culture à la houë) veya bahçıvanlık ekimi (culture maraîchère) adıyla anılır. Küçük araziler, genel olarak kadınlar tarafından çapayla işlenir ve hasadın kalitesi bozuluncaya kadar tohumlanır. Toprak ne sürülmüştür, ne gübrelenmiştir. Bir yerin gücü tükendi miydi, yeni bir parça arazi açılıp ekilir. Bütün bir bölge kullanılmaz hale gelince, ekinciler, yeni bir yere yerleşmeye gelirler. Demek pratik olarak, çapayla ekim: Göçebeliği ardından sürükler." (57)

Bu, ilk Amerika Yerlilerinde de görülen Aşağı Barbarlık Konağındaki ekim biçimidir. Irak'ta El-Obeid ve Ur çağları ondan ileriye geçmiştir. Bu da Sübtropikal ırmak boylarının gereğiyle olur.

"Fakat öyle olurki, ekilen bölge terminal (suların en son dayandığı) bir vaha yahut bir vadi yatağı olur. O zaman artık göçmek zarurî değildir. Çünkü tarlaların üzerine suyun getirip bıraktığı mil, toprağın erdemlerini yeniler. Eğer, ayrıca, (feyezan) muntazam olup ta elverişli mevsimde çıka geliyorsa, tarlaların sulanması yağmur yağışlarının yerini tutmaya yeter. Bu halde, eğer feyezana gören topraklar ekilmişse, istikrarlı bir yerleşim yapılması hemen hemen kaçınılmazlaşır. Sulamanın her türlü yararlığından çıkarılmak için, fazla suyu akıtıp aktarmak ve su yetersizliğine çare bulmak üzere kanallar açmak zarurîleşir. İkinci, böyle emeğiyle bereketlendirdiği tarlayı isteğiyle bırakıp gidemez; toprağa bir sermaye yatırılmıştır. Aşırı suyu giderme (drenaj) ve sulama işleri genel olarak bütün bir topluluğunun işbirliğini gerektirir. Bu işler sosyal tesanüdü doğuran ekonomik bir bağ kurar. Gerekli su miktarını tahdit etme imkânı topluluğun eline bir tasvip gücü (sanksiyon) geçirir." (58)

Bilginin burada "**sosyal tesanüt**"ü "**ekonomik bir bağ**" ile bağlayışı "Marksizm"ine de hacet yoktur. Çünkü, Morgan'ın keşfedip, Engels'in özetlediği "**Kan**" teşkilâtı yalnız üretimde değil, her alanda "**Bütün bir topluluğun işbirliğini**" sağlamaya yeter de artar bile. Ne "**Sermaye yatırımı**" kuruntusuna, ne "modern" anlamda insanüstü bir mekanik ekonomi zorbalığına lüzum kalmaksızın barbar insan kendi toplumu içinde kankardeşi, kanbirliği, canbirliği ölçüsünde en çözülmez işbirliğini hiç düşünmeden **yaşamaktadır**. Toplumun "**Sanksiyon**"u o kankardeşliğinden doğduğu için, bir tek kişinin dahi itirazına uğramaksızın yürürlüğe girdiği için, **kutsal**'dır. Yani: Kutsallık toplumsallığı değil, tam tersine: **Toplumsallık kutsallığı yaratır**. İlk insanın inançlarındaki dayanılmaz güç de buradan doğar.

Böyle bir toplumun Fırat-Dicle iklimine düştüğünü gözönüne getirelim. Avrupa'da buzulların çözülmesinden sonra, Atlas Okyanusunun bol yağmurlar patlatan siklonlarının Yakın-Doğu ülkelerini bırakıp kuzeye, Avrupa'ya kaydığı o günlerle sübtropikal ırmak boyunun çevresinde gittikçe kuraklıktan çölleşmeye gidildiği olayı belirir. O zaman ne olur?

"Herhalde, işaret etmiş bulunduğumuz iklimin kuraklaşması başlangıcı, gıda üretimi temeline dayanan (yâni yeryüzünde hüdayinabit yiyecekleri derlemekle yetinemeyen) bir ekonominin kabulü lehinde bir teşvik getirmeliydi. Gittikçe azalan su akımları ile kaynakları kıyılarında toplaşma, daha enerjik bir tarzda yaşama vasıtaları araştırmayı gerektiriyordu. Hayvanlar da, insanlar da sürü halinde, çöl belgelerinin gittikçe tecrit ettikleri vahalar içinde toplaşıyorlardı. Bu ister istemez üst üste yığılış, insanla hayvan arasında "evcilleştirme" sözcüğüyle anlatılmak istenen bir çeşit "symbiose" (ortaklaşa geçim) getirebilirdi. "(59)

"Böyle kolonların (göçmen yerleşiklerin) bir yerde sabitleşmeleri, yerleşmeleri, bataklıklar hayatının şartlarından çıka gelir. Başlangıçta bu yerleşmenin ekonomik temeli ziraat oldu. Tarlalar, paleolitik (eskitaş çağı) baltasını az buçuk andıran çapa biçiminde kabaca yontulmuş kuartzit-yarmalarının yardımı ile sürülüyordu.

"Bataklıklar içinde, çöl ortasındaki vahada ekilebilir, ülkenin bataklığı güçlülkle kurutulup drenaj ve sulamaya tabi tutulur: Bu yaşama şartları verili oldu mu, bunca güçlülkle elde edilmiş bulunan tarlalar yanında daimî barınma şartlarını yalnız ve ancak ziraat sağlayabilirdi. Bununla birlikte Sümer ülkesinde hurma ağacı bitiyordu, ve besleyici meyvasıyla insanın o toprağa bağlanmasına elveriyordu. Tahmin edildiğine göre, Sümerlerden önceki insanlar (protösümerler), evleri çimentolamakta kullanılmış gübrelerinden (1) ve belki de yabancı hayvanları temsil eden balçık heykelciklerden tanıdığımız: Boynuzlu hayvanlar, keçiler ve domuzlar yetiştiriyorlardı.

"Bataklıklarda av hayvanlarının avlanması sapanla, belki de ok ve yayla yapılıyordu; vurulan av hayvanı bir gürzle (masse) tepeleniyordu. Bütün mevkiler yumurta biçimi sapan taşları sunarlar; yaprak biçimli kuartzitten ok uçlarına seyrek rastlanır. El-Obeid'in gecikmiş Ur lâhdleri içine küremsi veya armut biçimi tarz gürzler koymak kural idi. Ereş'te, şekil 82 b (ran) dakilere yaklaşık uzamış tipler bulunuyor. Balık avı için, delikli balçık kesekler, ve belki ortası boğumlu taşlar yahut zıpkın (Ur'da gecikmiş El-Obeid stilinde bir mezardan gelme şekil 57a'daki bakır nümuneye bakıla) bağlanmış iplikler kullanılıyordu. (2). Balçık biçimciklere göre, bu gün hâlâ Fırat'ta mekik dokuyan cinsten, bellum (savaşçıl) biçimde yüksek pruva ve pupası bulunan kayıkları gemiciliğe yarıyorlardı. Pişmiş topraktan örekeler (fusaioles) dokuma sanatının bilindiğini farzettirir, örgü becerikliliği dekorlu hasırlardan anlaşılır. Kemikten bizler deri elbiseler hazırlamaya yarayabiliyorsa, kemikten göz (chas)lü iğneler (7) dikiş dikildiğini farz ve kabul ettirir. "(60)

"Gerçek şudur ki, ne Ur'un, ne Ereş'in aşağı tabakalarında, ne El-Obeid'te hiç bir vakit bakır bulunmadı, ama kadim mevkilerde (sites) madenî nesnelere daima seyrek bulunurlar; çünkü henüz kıymetli olan maden, boyuna yeniden kullanılıyordu. Öte yandan, Sümer ülkesinde henüz pek ufak yüzeyler yoklanmıştır. Ur'da, gecikmiş El-Obeid stili bir mezarda keşfedilen bakır "zıpkın" sahiden emrime yoluyla elde edilmiş bir nesnedir. Her ne kadar ticaret henüz bol madde tedarikine elvermeyecek kadar çok kötü teşkilâtlandırılmış bulunuyor ise de, demek protösümerliler, artık besbelli metalürji sanatını biliyorlar imiş. "(61)

Irak'ın Orta Barbarlık Konağı böylesine bir çağdır. Onun için, El-Obeid ve onun gecikmiş çağı, Urçağı, arkeolojinin 8'inci tabakasından (Uruk-Ereş) kültürü çağı denilen zamandan, yahut Irak'a Sümerlilerin gelişinden üç-beş tabaka önce bile bakırı keşfetmiş sayılabilirler. Yalnız onun bol kullanımı muhakkak çok sonraları, Yukarı Barbarlık konağında gelişir.

IRAKTA ORTA BARBARLIĞININ DİNAMİZMİ

Irak arkeoloji kazılarının XVIII'inci (tarihten önceki 1'inci) tabakası deniz seviyesinden 1 metre aşağıdadır. Yâni Irak Orta Barbarlığı toprağını su içinden çıkarıp kazanmıştır. İlk Yunan hilozoist filozofunun her şeyi su aslına bağlaması, İslâm medeniyetinin, her çeşme taşına "**ve minel mâe küllü şey'in hayy**: Her şey sudan canlandı" deyimini kazıması, besbelli, hep ilk insan medeniyeti kaynağındaki bu gelişimin gelenekleşmesidir. Fakat Irak medeniyetinin bütün gelenek ve destanlarının dinamizmi de gene hep o deniz seviyesi altında oturukluk gerçeğinden çıkar: Pek ünlü "**Tufan**" olaylarının sembolleşmesi sosyal altüstlükleri sular altında kalma biçiminde konkretleştirir.

Irak toprağının yeryüzünde bütün bitkisel Sübtropikal ırmak topraklarından üstün yanı: Yalnız çöl ortasında sazlı bataklık olması değil, aynı zamanda en önemsiz şeymiş gibi hiç üzerinde durulmayan petrol anası zift (bitum) ülkesi oluşudur. Belki zift olmasa, deniz seviyesinden alçak bir bataklık içine yerleşip ziraatçi yerleşim imkânı da gerçekleşemez ve insanlık Medeniyet yoluna kolay kolay giremezdi. Bugün hâlâ tecrit maddesi olarak kullanılan zift, denilebilir ki, Irak medeniyetinin Orta ve Yukarı Barbarlık basamaklarının alçakgönüllü çimentosudur. Irak insanı onun değerini herkesten iyi anlamış ve kullanmıştır. Bataklık içinde ilk kulübelerin arsasını ziftle oturulur hale getirmiştir. Bir kat hasır, bir kat balçık kerpiçle kurduğu evlerinin duvarlarını ziftle ayakta tutmuştur. En ileri medeniyet çağında mimarlık süsü gibi sürüp gidecek pişmiş balçık konilerle şaz hasırların duvarlara çakılış stili, gene zift yardımıyla neme karşı insanı korumuştur. Nihayet, o taşsız ülkede, balçık kerpiçleri yirmi metre boyunda **Zikkurat**'lar biçiminde yükseltebilmek, ancak kerpiç aralarına birer tabaka zift koymak suretiyle başarılmış: İlk inanç tepeleri, tanrı evleri, tapınak yapılan zift sayesinde mümkün olmuştur. Biçimcikler, heykelcikler gibi güzet sanat eserleri zift maddesiyle dayanıklaştırılmıştır. İnsanlar zift perukalarla süs edinmişlerdir. Çağımızda petrol ne kadar önem kazandıysa, İlk Irak kültürlerinde, suya batmış balçıktan bir medeniyet yaratmak için zift en az o kadar önemli rol oynamıştır.

Ur çağının ikinci karakteristik maddesi, gene kendi toprağının yetiştirdiği **sazdır**. Kabuğu soyulmuş bataklıklar sazi, ortasından yarılarak uğur-mühür gibi kullanılmış, medeniyetin sonra her yayıldığı yere Irak'ın damgasını vuran **silindir** elemanına kaynak olmuştur. Gene, pişmiş konik çivilerle duvarla çakılan hasır stili de sazın yaratığıdır ve Güneydeki Ur'dan Kuzeydeki Kiş'e kadar bütün Sümer-Akkad ülkesine, Dicle ötesinde Haface'ye, Doğuda Elam'a, Kuzeyde Asur'a doğru yayılıp gidecektir.

Yeryüzünde ikinci bir Irak bulunmadığı için ve ondan sonraki bütün gelişmeler Irak etkisi altında yürüyecekleri için, orijinal El-Obeid çağı bir daha tekerrür etmeyecektir.

Irak'ta ilk El-Obeid çağı, Aşağı Barbarlıktan çıkış ve Orta Barbarlığa giriş konağıdır. Çünkü, toplum içinde kadın gene sosyal sahneyi doldurmakla birlikte erkek de artık boy göstermiş bulunur. Yalnız kadının önemi, erkek tarafından henüz sahne gerilerine püskürtülememiştir. Hattâ bu çağ kadını, büsbütün daha modern bir kıvraklıkla cana yakın ve gözalıcı estetiğe kavuşmuştur. Eski çömelmiş bingil bingil tumbul teyze, **Anahan** yerine: "Svelt biçimcikler ayakta veya oturur durumdadırlar."⁽⁶²⁾ Gözleri sevimli bir "Facie ophidique: Tavşan çehresi" olmuştur. Başlarında ziftten perukalar takılıdır. Bay Parrot: "**Kadınla hayvanın melez terkibi, bileşimi esrarengiz kalıyor.**"⁽⁶³⁾ der. Oysa, ortada esrar yok: **Totem** hayvanlarla **Anahan** sembolünün sentezleşmesi vardır. Ve ilk Totemin kadın hukuku, Anahanlıkla başladığını ispat eder.

Irak Tanrı-kadınındaki bu **Tavşan** sembolü Mısır mitolojisinde olağanüstü büyük roller oynayacaktır:

"Denderah tapınağında tavşan başlı bir tanrı görünür. Mumya gibi sarılmış ve

görünmez bir tahta oturmuş bulunur. Elleri Oziris'e atfedilen çoban asâsı ile döğen (fleau) tutar durumdadır. Aynı tavşan başlı tanrı 146. Fasıl "Ölü Kitabı'nın vinyetinde (başlık resminde) gözükür. Fakat orada taht gözükür ve elde bıçaklar tutulur. Denderah'ta bir tavşan başlı tanrıça da vardı ki adı "**Unnut** veya Denderah şehrinin şâhibesi"dir." "**Unnut** Yukarı Mısır 15. **Nom**'unun, Un Tavşanının anakenti (Greklerce: Hermopolites'in metropolu) idi. tanrı Un veya Unna adını alır." (64)

"**Un**" hecesi Mısırca'da (Tavşan, saat, işçi, döğmek, sıçramak, ayağa kalkmak, had aşmak) anlamlarına gelir. Obeid geleneği olan Tavşanı, Oziris adlı Mısır tanrısı (medenileştirici kahramanı) Mısır'a yerleştirmiş olmalıdır. Osiris hem çoban asâsı (houlette): Yani Orta Barbarlık, hem Döğen: Yani ziraatçi Yukarı Barbarlık ve medeniyet senbollerini taşır. Biblos'tan Mısır'a medenileştirici kahraman olarak gelen Oziris tanrılaşırken Irak ana-tanrıçasının senbolü olan tavşanla kaynaştırılır.

"Unnu-nefer: "Parlak ve şanlı tavşan"demektir.Ozirisee"Unnofr: İyi varlık" denir. Baş epoklarda (aşağı çağlarda) bazan tavşan başlı Oziris bulunur." (65)

El-Obeid çağında **erkek** henüz Mısır'ın Oziris'i kadar ileri gidememiştir.

Semit Orta Barbarlarda Âdem-Havva kıssasına ve bütün sonra gelecek medeniyet ve kültürlerde ziraat tanrılığına karışacak olan: "**Yılan, daima bereket fikirlerine iştirak etmiş bulunur.**" (66)

Yalnız erkeğin kadın nüfuzunu baltalamak üzere hoyratlıklarına başladığını gösteren iki belirti ortaya çıkmıştır:

1- Hassunâ da (Aşağı Barbarlıkta) vazoların ağızları, kadın başıdır. Obeid toplumu (belki kadının yerine erkeği geçirmek cesaretini henüz gösteremediği için) kablarda her türlü "insan" temsilini yok etmiştir. A. Parrot bunda: Aşağı Sümerlerin "**Kabları lâikleştirdikleri**"ni görüyor.

2 - Rond-bos denilen röliyeflerde "**Muhayyel ve korkunç şahsiyetler konu olur.**"(67) Yani Toplum ruhuna zorba erkeğin zılgıdı sapa yollardan burnunu sokmaya başlamıştır.

Obeid çağı "gençliğinde" oldukça konkret ve realisttir. En son Eridu devrinde **Soyutlaşım** idealistleşir.1946-1949 yılları son kazıları yapılan bu mevki, Irak güney ucunun denize dalmış en güney ucunda: **Enki** adlı sular tanrısının şehri sayılır. "**O zamana dek Yukarı Dicle bölgesinde nice elüstü tutulan natüralizm Eridu'da hemen toptan kapı dışarı edilmiştir. Jeometrik bir repertuvarla: Lozanjlar, üçgenler, merdiven veya şevron (çavuş sırması) gibi çeşit çeşit kombine edilmiş düz çizilerle yetinmek gerekmiştir. Bu inkâr edilmez geriliği nasıl izah etmeli?**"(68)

İzahı Eridu kazılarından az çok öğrenilebilir. Eridu devriyle Obeid çağı yaşanmıştır. Nedense "Sümer ülkesi" denilen topraklarda 5 kentten 3'ü; Ur-Uruk-Lagaş **siyasî** merkezdirler. Aynı ülkenin kuzey sınırı üstünde Nipur ile güney sınırı üstünde Eridu **kutsal**, yahut **dinsel** merkezlerdir. Eridu yalnız üstüste 3 tapınaklı değil, 6 iskân seviyeli bir semttir. "**Hepsi de bu aynı devreye karşılık düşer.**" "**Yazı henüz keşfedilmemişti.**" (69)

Üstüste 6 tabaka, 6 altüstlük sayılamaz mı? Ur; Obeid kazı tabakaları da 5 ile 6 tabaka sayılır. Bu beş altı tabakada pek erken Orta Barbarlık Konağında çobanlık ile ziraati bir arada geliştiren Obeid kültürü çevresinden belki daha ziyade barışçıl yollarla üstüste beş-altı "Barbar aşısı" yemiş sayılabilir. Bu bakımdan stilin gittikçe "**non- figüratif**"leşmesi, Obeid kültürünün gittikçe yaşlandığını, hattâ bir çöküntüye yaklaştığını anlatıyordu.

Amerika yerlileri Aşağı Barbarlık Konağında kulübe yerleşimleri yapmışlardı. Araştırmalar Amerika Yerlilerinde Irak'takinden ziyade Mısır'dakine çok benzeyen Güneş ve Tavşan efsaneleri buldu. Obeid yerleşimleri ilkin o seviyede sanıldı. Çamur kulübelerin duvarlarına saz hasırlar, pişmiş topraktan konik çivilerle çakılmıştı. Bu ilk Obeid tipi kulübe mimarisinde, saz, hasır ve çamur kerpiç tabakaları kat kat konulduça girintili çıkıntılı bir özellik meydana geldi. Ondan sonraki oturukluklarda, saz hasır ve balçık zarureti olmadığı zaman dahi, Irak ananın ilk yapı stili aynen

taklit edildi. Hasır, balçık girinti çıkıntıları korniş biçiminde mimarlık modası gibi devam etti. **"Elam ve Asur'da buna benzer bir safha görüldü."** (70)

Mısır'ın ilk yapıları da aynı modaya uydu. (Mısır'a medeniyetin Irak'tan girdiğine belge). Bugünedek gelmiş İslâm kutsal yapılarının iç ve dış tavan kornişleri hâlâ Obeid stili komişlerle süslüdür. Türkiye minare şerefelerinin altlarındaki dekorlar aynı stilden kalmışa benzetilebilir.

1911 yılı Obeid hep böyle çamur evlerden ibaret sayılıyordu. **"Meğer bunlar yorulmaz inşaatçılarımız."** (71) Fakat anıtsal yapıları kişi için değil, tanrı evleridir. Ve bu evlerde insanla tanrı arasında teklifsizlik ve samimilik devam etmektedir: **"Tanrının evi basit bir salon olmaktan çıkmış, kompleks bir yapı olmuştur ve sunular masası ile birlikte merkezi daire autel-podium'un çevresi küçük odacıklarla kuşatılmıştır. Ama, sayısız giriş çıkış yerleri (issue'ler) gidilip gelinmeyi sağlayıp kolaylaştırır. Tanrı ile maiyyete buldukları saflarına lâayık her türlü itibarla karşılanmıştır."** (72)

"Irak'ın ilk etkisi Doğu dağlarında, Güney İran'ın Elam'lıları içinde kendini belli etmiş görünüyor. Suse taşın bol olduğu yerdir: Kâseler, krater-kupalar taştan yapılır. Gene de: "Orada Obeid Çağında bulunuluyordu. Bu gelişim 4'üncü bin yılında başlamış olmalıdır. Ve şimdi artık olan bitenlerin yüzlerce yıl üzerinde izlenmesi mümkündür." (73)

İLK "KIYAMET"

Ur da, Obeid de ölü gömmeyi bilirler. Yalnız Obeid: Cesedi uzatılmış olarak gömer, Ur: Kıvranmış (contracté) yahut çömelmiş olarak gömer. Bu iki tip Toplum, Arkeolojinin 2'nci (XVIII.) numarasından 5'inci (XIV.) numarasına kadar: En eskiden beriye doğru, 4-5 basamak durmayıp değişir. Değişmeyi Çömlekçiliğin geçirdiği değişikliklerden okuruz. İlk Obeid seramiğinin iki alâmeti vardı: 1) Göçebelerin ilk çömlekleri örme sepet biçimi ve zenbil gibi kulplu olur. Obeid çömlekleri tam o sepet taklidi kulplu seramikti. 2) İlk Obeid seramiği açık esmer renkte idi. İkinci tabakadan sonra o kulplu açık esmer kaplar arasına boyalı çömlek parçaları karışarak gittikçe arttı.

Fakat 6'ncı (XIII.) numaralı tabakaya gelinir gelinmez, boyalı seramik ansızın yokoluverir. Bu ne demektir? Besbelli boyalı çömlek yapımı hiç değilse Obeid ve Ur bölgesinde yasak edilmiştir. Demek sessizce gelişen Irak güneyinin insanları içinde ansızın bir kıyamet kopmuştur.

Kıyametin öncü belirtileri 5'inci tabakada gözüküyordu: O tabakada bulunan bir mühürde tekerlekli bir harp arabası (char)ın atası sayılan ilk savaş kağnısı kazılmıştı. O zamanın tankı sayılacak kağnı, insanlar arasındaki kızışmanın kıyametler koparacağını gösterir. Bu ansızın kopan kıyamet iki şeyi öğretir:

1- Irak gelişiminde Medeniyet başlamadan dahi nisbeten ileri bir Toplum, nisbeten geri bir Toplumun yenmesi med-cezir biçiminde ritmikleşmiştir.

2 - Geleneğin "Tufan" dediği şey, Irak'ın sosyal coğrafyasından çıkma tipik bir altüstlüktür. Obeid ve Ur kulübeleri ve yapıları deniz seviyesi altında, su içinde, kerpiçten yapılmış oldukları için, her yaman barbar akını ziraat için yapılmış kanalların sed ve bentlerini yıktığı gün; insanlar ister istemez denize düşmüşçe sular ve dalgalar altında boğulup gider.

..Bay A.-Parrot, Obeid kültürünü "Tufan"a veren barbarları:

"Sümerlerin gelişi" sayar. Ona göre: Obeidliler: "İstilâcılarının önünde yenilip kaybolma zorunda kaldılar. Yeni gelen kimseler bizce Sümerlerden başkaları olamazlar." (74) **"Sümerlilerin herhalde Semit olmadıkları, dillerinin bilinen hiç birşeye benzemediği ve menşeleri olan ülkenin Hazer ötesi yanında ve belki daha öteelerde aranması gerektiği söylenebilir."** (75)

Rejim değişikliğinin ilk belgesi:

"Boyalı seramiğin hoyratça bertaraf edilmesi oldu." "Demek boyalı süsler, yeni efendiler tarafından tehlikeli sayılan bir ifade taşımış olmalı ki, o efendiler, kendi kanunlarını dayattıktan sonra, o dayattıkları kanunlara kendi inançlarını da katmak iddiasına giriştiler. Gerçi Obeid seramiği jeometrik temaları, seyrek temsilleri ile pek zararsız görünüyorlardı. Suse'unkiler o bakımdan çok daha, çağrışımlı (evocatrice: Akla çokşeyler getirici) idiler. O da kaybolup yerini bir fabrikaya bırakmak zorunda kaldı. O fabrikanın üretimleri bilinen gerçekleştirimlerinden sonra bir o kadar daha alelade göründüler... Artistler giderildiler ve mirasları esnafların eline kaldı."⁽⁷⁶⁾

Fakat, Irak'a bu sonradan gelme istilâcı Sümerler, geldikten sonraki yaratılarını, ne sayede geliştirdiler? Kendilerinden önceki (süresi aralıksız 5-6 tabaka) insan yığınlarının hazırladıkları geniş kültür zemini sayesinde. "**Sümerliler o kadar çarçabuk zirvedek yükseldilerse, bu başarı birçok kuşakların tecrübelerinden faydalandıkları için mümkün oldu.**"⁽⁷⁷⁾

Biraz da dile kolay geldiği için, Sümerlere atfedilen bu değişikliğin, ondan önceki 5 tabakadaki değişiklikten farkı hem çok ansızın; hem çok derin bir altüstlük getirmesinden ileri geldi. Ona, "**Tufan**" adını vermek yerinde olur. Daha önceki 5 tabakanın değişikliklerinde biçimlerin soyutlaşmaları: Eski canlı ve somut Totemlerin gittikçe gizlenmek, bir baskıdan çekinilerek stilize edilmek istendiğini gösteriyordu. Modern çağda, hür düşüncenin yasak edildiği ülkelerde, pısrık yeni sosyal sınıflar fikirlerini felsefeyle, büsbütün umutsuz olanlar da edebiyatla ifade sapa yoluna yöneliyorlar: Tıpkı öyle, ana Totemlerini açıkça savunamayan kadim toplumlar da canlı biçim yerine onu andıran işaret ve çizilere başvurdular. Onun için Kıyametten önceki jeometrikleşmiş çömlek süsleri de, daha eski Irak Toplumuna ve Totemlerine yabancı toplumların dışarıdan gelip gittikçe ağır bastıklarına delil sayılabilir. Yâni, El-Obeid gelişimini bir tek Toplumun değil, üst üste binmiş bir çok Toplumların hiç değilse beş ayrı tabaka teşkil edecek kadar başka başka özellikler göstermiş eseridir. Yalnız o ilk tedrici tekâmül, bu altıncı tabakadaki Devrim kadar yaman ve ansızın olmamıştır. Birincilere "Tufan" denilemeyişi de onların belki bir kerteyedek barışçıl geçmiş başka başka uluslar arasındaki kaynaşma oluşlarındanır.

6'ncı tabakadaki "kıyametin alâmetleri"ni bize arkeolojinin "**Tufan kuyusu**" denilen kazılar verir. Bu kazıya göre "Tufan", dibine doğru inilen mezarlığın altında: SIS VIII'inci tabakadadır ve burada deniz seviyesinden 5.20 ilâ 8.60 metre yüksektir. Demek, sosyal kıyametin kopması için: Deniz seviyesinden bir metre aşağıda başlamış bulunan Irak'taki gelişme, 8.6 metre yüksekliğe dek birikmiştir. Bu birikişin süresi her yıl ırmakların getirip yıkdıkları mil kalınlığı ölçülerle hesaplanabilirdi.

Böylece, 5 tabaka barışçıl sosyal birikiş, 1 tabaka ansızın az çok savaşçıl ve yıkıcı sosyal sıçrayış (Kıyamet-Tufan) ile insanlığın beş altı bin yıllık Antik Tarih boyunca güdeceği "cycle", "devr'i dâim" helezonu Irak'ın daha Tarihöncesinde başlamış bulunur. Kıyamet veya Tufanlar ardarda gelecektir. Her yeni Tufan bir öncekinden daha büyük (yeryüzünün daha geniş ülkelerini ve daha çok insan yığınları kaplamış) olacaktır.

ORTA BARBARLIKTAN - YUKARI BARBARLIĞA

Arkeolojinin 6'ncı tabakasında kaybolan boyalı seramik 7 ve 8'inci tabakasında yeniden ortaya çıktı. Bunlar ara sıra kırmızı pentürleriyle Obeid çömlekçiliğinden farklı olan kızıl seramik adını alacaklardır.

Tufandan önce (buna istersek birinci veya ufak Tufan da diyebiliriz): Yerleşim kültürü Fırat ırmağının Dicleyle birleşmek üzere bulunduğu yere yakın batı-güneyinde üç merkeze yığılmış gibiydi: 1- **Eridu** (Abu Sharai), 2 - **Ur** (El Mugheir), 3 - **El-Obeid**... Tufandan sonra kültür hegemonyası aynı semtlerdeki Fırat'ın Kuzey Doğusuna çıkar: Kadim **Uruk** (Tevrat'taki: Ereş, gelenekte belki

Pantebibliya) denilen semtin adı ile anılır.

Destan kahramanı Gilgamesh'in adına bağı olan Uruk kültürünün temsil ettiği çağ da yekpare değildir. Tıpkı Obeid çağı gibi arkeoloji bakımından 7 ilâ 11 (XII-VII) numaralı tabakalar arasında hayli uzun süren 5 basamaklı bir gelişim gösterir. Bilinen en eski "Kiyamet-Tufan"ın yarattığı altüstlük:

"Gözönünde tutulunca, medeniyetin tam bir gerileme haline girmiş sayılmasına eğinlik gösterilebilirdi. Bu hiç te böyle olmadı. Gerçekçi Sümerliler, tersine, sağlamca yerleştikleri ülkeyi bütün komşularının ilham alacakları bir kültür merkezi yapmaya kendilerini verdiler."⁽⁷⁸⁾

Onların **"Dehakâr bir ruhun hizmetine girmiş bulunan dinamizmleri Irak'a parlak ilerleyişler yaptıracaktı."** **"Şu çağ için iki safha tanınmıştı: 1- Uruk (Kral Kenti) (İncil'in Ereş'i), 2 - Cemdet-Nasr (belki İncil'in Kidnunu'u). "Bugün uzmanlar, o iki devreyi bir arada incelemeyi tercihe değer buluyorlar; çünkü oradaki sınırı ayırarak çiziyi sarahatle çizmek güç oluyor."**⁽⁷⁹⁾

Arkeoloji kazıları bakımından: Aşağıdan 7'nci (yukarıdan XII.) numaralı tabaka ile gene aşağıdan 12'nci (yukarıdan VI.) tabaka arasındaki 7 numara-tabaka **Uruk** adına, ondan sonraki aşağıdan 15-16 (yukarıdan III-II.) numaralı tabakalar da **Cemdet-Nasr** adına bağlanır. Bu ayırım ne kadar sarıh olmasa bile anlamsız kalmaz. Yeter ki Uruk adına bağlanan tabakalardan ilk numaraların Obeid kültürünün rönesansı olduğu unutulmasın. Bay A. Parrot'nun "gerileme" gibi görünür dediği o rönesans birikişinden sonra Uruk kültürünün en büyük orijinal eserlerinden Kalker Tapınak: **"Cidden heyecan uyandırıcı ve râbitali mimarlık: Ancak V'inci seviye ile birlikte başladı."**⁽⁸⁰⁾ Yukarıdan V. tabaka, aşağıdan 13'üncü numaralı tabakadır. **Kızıl tapınak** da bir sonraki 14 (IV) numaralı tabakada kurulur.

Gerçi Uruk çağının ilk iki basamağında (7-8 veya XII-numara tabakalarda) iki yeni nesne bulunur: A) 7'inci tabakada en eski **mühür** damgası: Kazıların bir tesadüf müdür bilinmez. B) 8'inci tabakada en eski **bakır nesne**'nin gerçekliği şüpheli sayılır. Aslında bu her iki buluşun Obeid kültüründen, hele Obeid insanlarından dışarıda birer icat sayılmasına da imkân yoktur. Ur ana kültürünün ve insanların Uruk devrinde de yaşamaya devam ettikleri besbellidir: Gri seramik birçok defalar kendisini gösterir; yalnız Obeid devrindeki gibi kulplu oluşu seyrek. Bu sırada çömlekçilik büyük sıçramayla: **Torna** ve **Fırın** yeniliklerini icat etmiştir. Ama o teknik ilerleyişler gene Obeid yerlilerinin eseri sayılır:

"Daha sonra mühürün, El-Obeid medeniyetinin menşinde bulunan aynı kompleks içinde icat edildiğine inanmak için birtakım sebeplerimiz bulunacaktır. Şimdilik yalnız şunu söyleyebiliriz ki: Ereş'in yeni seramiğine bakınca, El-Obeid medeniyetinin Uruk devri denilen devirde, bir yeni kan ve yeni fikirler enfüzyonu ile gürbüzleştiği düşünülebilir. Yeni gelenler bir fâtipler azınlığı teşkil ettiyseler bile, gelişleri büyük bayındırlık işlerini yürürlüğe geçirmek için gerekli sermayenin birikimini kolaylaştırmış bulunmalıdır. Yeni gelenlerin kendileriyle birlikte vaktiyle hazırlanmış ne gibi şeyler getirdiklerini söylemenin henüz zamanı gelmiş değildir. Çünkü not edilen yeniliklerin: Tornanın ve hattâ düzeltilmiş fırının Sümer istilâsının yarattığı yeni şartlara uymak üzere icad edildiği kavranabilir.

"Herhalde istilâcılar sayıca azlıktılar ve çarçabuk emilmiş görünüyorlar. Hiçbir seviyede siyah, kırmızı yahut gri çanak parçaları (tesson'lar) yerli geleneği devam ettiren açık renk seramiğe nispetle çokluk değildi."⁽⁸¹⁾

Bilginin Medeniyet sözcüğünü tarihöncesi kültürü yerine kullanışı, kapitalizm devrinde imiş gibi "Sermaye birikimi"nden bahsedip Zenginlik ile Sermayeyi birbirine karıştırması bir yana bırakılırsa, anlatmak istedikleri açık olaylardır: Antika Tarihte, tarihsel devrimi yapan her azınlık, bir süre, yendiği insanların eski kültürünü Rönesansa uğratar. Toplum içinde üretim: Çalışmadan geçinecek bir azınlığı besler duruma yükseldiği zaman, alt edilenlerle yenenler - Amerikan Yerli kabilelerinde görüldüğü gibi - artık birbirine "kabul" törenleriyle katışıp kaynaşmayabilirler. Henüz

sosyal sınıflar teşekkül edemediği halde, Osmanlının Reâya karşısındaki ilk durumunu andıran bir üst kast, alt kast teşekkülü başlar. Üst kastın lehinde ve tekelinde azçok bir zenginlik derlenmeye başlar. Bay Childe'in "Sermaye birikimi" sandığı olay, budur. Tarihöncesinde "**Sermaye**" yoktur.

YUKARI BARBARLIK: İLK TAPINAK (TOPLUM ZENGİNLİĞİ)

İlk Tufan (**İlkel** Tarihsel Devrim) Gilgameş'in Kenti (henüz doğmamış bile olsa) semtini üstün getirmiş sayılabilir. Uruk-Ereş semtinin hegemonyası altında, en eski Obeid-Ur kültürü yaşamakta ve yeni hamleler geliştirmektedir. Yeni gelen Fatih barbarlar azınlığı, kendi üstünlüğünü yenilenlere **insanüstülük** diye dayatmıştır. Eski ve yerli çoğunluğu uğrattığı bir "**Yeni Nizam**" ile daha sıkı çalıştırarak belirli yerlerde zenginlik birikimine zorlamıştır. Fakat unutmayalım: Henüz sınıfsız Tarihöncesi sosyalist toplumundayız. Orada ne şahıs mülkiyeti, ne özel sermaye icat edilmemiştir. Yeneler de, en az yenilenler kadar ilkel sosyalist düzenin "kişi"leridirler. Kendi kişiliklerini herkesten önce kendi kandaşlarına karşı kullanabilecek güce erememişlerdir.

Savaş bitince, (medeniyetten sonraki Tarihsel Devrim üzerine hemen beliren) kişi, kral, bey imtiyazlaşma soysuzluğu teşekkül edemez. Yeneler zafer tacını birkaç sivrilmiş maledemezler. Zaferi toplum ölçüsünde teşkilât ve çabalara yöneltip, o zamane dek görülmemiş büyüklükte **Kollektif aksiyon** üretici güçlerini harekete geçirirler. Bu hamlenin üretime verdiği hız ve ürünler bolluğu oldu bittiyeye gelmiş insanüstülük gücünün emrine ve yerine adanır.

"Daha füzyon (kaynaşma) tamamlanmadan önce bile, barbarlıktan medeniyete geçişi gösteren mükemmelleşmeler gözümüze çarpıyor. Sümer'in ziraatçı ve balıkçı köylüleri şimdi, çabalarını, tanrıları şerefine anıtsal yapılar yükseltmek maksadıyla koordine ettiler. Besbelli bu kollektif çalışma, bir sermaye birikimini ve üretim merkezlerinden işçilerin beslenimi için gerekli olan bir merkezleşmiş zahire fazlalığını tazammun ediyordu. Aynı fazlalık: Çamurları drene etmek ve tarlaları sulamak gibi kamu işlerinin yürürlüğe girdirilmesi için de gerekliydi: Hem bataklık, hem çöl olan ve yağmurların bırakıp gitmiş olduğu bir ülkede köylerin şehirlere dönmesine elveren, dik ırmak hendekleriyle platformlar (düzlükler) tarafından gelme feyezanalara karşı şehri kurtarmayı sağlayan ve en sonunda esaslı ilk maddelerin geniş ölçüde ithaline imkân veren şey, bu kurutma ve sulama kanallarıydı. O fazlalığı, ülkenin haddinden çok bereketliliği sağlıyordu. Fazlalığını birikmesine en iyi garanti, ahalisinin takvâ (piete)si, sofuluğu idi. Kızıl ve gri çömlekçiliği yapan idareci sınıfını: El-Obeid'in köylü sınıfı üzerine çıkartan fütuhatin o bilirkişi ne kertede aceleleştirdiğini bilemeyiz. (82)

Bilginin Tarihöncesindeki Toplum yapısını ne kadar önemsemediği yukarıki açıklamasında kullandığı sözcükler ve terimlerden anlaşılıyor. Gene kısaca hatırlatalım:1-Obeid çağından Uruk çağına geçiş "**Barbarlıktan Medeniyete geçiş**" değil, medeniyetten önceki çağda **Orta Barbarlıktan Yukarı Barbarlığa** geçişi gösterir. 2 - Bu geçiş sırasında: "**Köylerin şehirlere dönmesi**", yok aşağı barbar oturuğunun Irak Sübtropikal coğrafyasında eriştiği Orta Barbarlık yerleşimlerinden **Kentleşmeye dönmesi** vardır. 3-Gene "**İdareci sınıf-Köylü sınıfı**" diye ancak medeniyette görülen **sosyal sınıflar** ne Uruk, ne Cemdet-Nasr çağlarında anlaşılır şey olamazlar. Belki yenenlerin "idaresi"si başlamaktadır.

Ancak medeniyet kurulduktan sonraki barbar akınlarının Tarihsel Devrimlerinden doğmuş "Devlet"lerde örneğin Osmanlı "**Dirlik Düzeni**"nin ilk günlerinde toplum: 1 - "İdareci sınıf": Barışta âsayiş (dirlik), savaşta dövüş ile, 2 - "Köylü sınıfı" her zaman yalnız üretimle uğraşan birer "sosyal sınıf" değil, birer işbölümü zümreleri durumundadırlar. Gene o yüzden, nasıl bütün Tarihsel

Devrimlerden sonraki barbar Fâtiplerin kurdukları düzende **toprak** hemen hemen genel olarak tümüyle Toplumun **ortaklaşa mülkü** ise, tıpkı öyle ve hattâ - hiç medeniyet soysuzlaşması bilinmediği için - daha geniş ölçüde burada dahi her türlü **zenginlik mülkiyeti**: Ortaklaşa toplum sembolü olan **Tanrı**'nınadır. Yeryüzünde Uruk çağı yaşanırken, insanlığın aynı Toplum içinde sınıflara parçalanışı icat edilmemiş bulunduğundan, hiçbir birikmiş zenginlik "Sermaye" olamamış ne **kişi'lerin**, ne imtiyazlı bir sosyal **sınıfın tekelinde** hapsolünmemiştir. Nitekim, yukarıdaki term kakafonisine düşen Bay Childe'de belgeleri açıklarken bunu söylemek ister:

"Yazılı dökümanlar, Tapınak mülkiyetlerinin muhasebelerinden başka bir şey değildir; o dökümanlara göre üretim fazlalığı daima tanrılığın, Tapınağın ve tapınak rühbanının emrindedir. Böylelikle Ereş'te birinci anıtsal yapı, bir saray yahut bir lâhid değil, fakat bir tapınaktır; o tapınağın içinde bundan sonraki tapınak muhasebe evrakının piktografik (resimli yazı) anası olan bir tablet bulunmuştur." (83)

Obeid-Ur çağında olduğu gibi, Ereş-Uruk çağında dahi, insanlar ne sivri kişi çıkarcılığını, ne sınıf tekelciliğini ahlâkın ve aklın bir numaralı buyrultusu kertesine çıkarmak şöyle dursun, hem ahlâksızlığın ve hem de aklın en affedilmez sapıtması sayan bir toplumda yaşıyorlardı.

"Ereş'in 12. (VI.) devri sırasında yurttaşlar yapma bir balçık tepe yükseltmeyi tasarladılar: Onun üzerine, hakkında henüz pek az sarıh bir fikir edindikleri Tanrı Anu, yahut onun selefi inecekti. Bu yükseltti, bütün tarihsel devir sırasında Babilonya'nın ve hattâ Asur'un sanktülerine bağlı bulunan Ziggourat'ın ilk taslağı (prototipi) idi; daha şimdiden 10 metre yükseklikteydi. O zift yataklarıyla birbirlerinden ayrılmış basit balçık keseklerin üstüste yığılı tabakalarından bileşikti." (84)

Zikurat'ın 4 köşesi: "Doğu-Batı-Kuzey-Güney yönlerini gösterdi. Sarp meyilli cephelerinde, Ur kulübelerinin duvarlarına yapıldığı gibi, boş pişmiş balçık koniler yumuşak mile saplanmıştı. Üzerine, yarı sathını kaplıyacak 17x22 metre çapında dörtgen biçimde balçık tuğladan yapılmış, beyaz kireç badanalı Ak Tapınak geliyordu. Tapınağın uzun bir avlusu, birbirine geçilen geniş odaları ve... ilkin aşırıca "demokrat" olan Tanrının halk arasına isteyince inmesine elverişli bir de merdiveni vardı.

İşte Irak'ın ünlü **Silindir damgası** (empreinte de cylindre): Bu herkesin ortaklaşa malı sayılan tapınaktaki taşınır toplum mülklerine dokunulmaması için icat edilmiş ilk mühürdür. Yeryüzünün Mısır'dan Kapadokya'ya (Orta Anadolu'ya) ve Girid'e, Sind Hindi'ne kadar her yerine Irak damgasını o vurdu. Vurduğu her nesneyi dokunulmaz kutsal adak (Consacre) yapan, yahut etnoğrafların deyimiyle **Tabulaştırın** (dokunulmaz kılan) odur. Mühürün üstündeki işaretler belki de ilk rakamlardır: Yazıya doğru gidiş ilerlemektedir.

"Mülkiyet ve şahsiyet fikri, bu muameleyle ifade edilecektir." (85)

Ölümler yeniden uzatılmış olarak gömüleceklerdir. Yalnız balçıkla mumyalanmışa benzerler, kimi de yakılırlar.

Bu prose, **Kan** teşkilâtı dışında ve üstünde, onunla paralel gidecek yeni bir Toplum birliği sembolü olarak yeri yurdu belli Tanrının doğması ve güçlendirilmesidir. Tanrı ve Tapınağı: Toplum mülkiyetinin deposu, dolayısıyla de Toplum alın yazısının kutsal mercii olmuştur. Oraya el koyabilen, Topluma el koymuş gibi olacaktır.

Yukarı Barbarlık Konağına girilmiştir.

**YUKARI BARBARLIK SONU
MEDENİYET BAŞI**

Sosyalist Toplum kişilerinin **Kan** teşkilâtları yanında bağımsızlığı göklere doğru yükseltilen, Toplumun üretim ve mübadele münasebetlerini müthiş bir ekonomi tekelinde tutup güden Tapınak, elbet insan kişilerin idaresinde idi. İleride Medeniyet başladıktan sonra, bu tapınak kişilerin hangi rolleri, nasıl oynadıklarına daha açık belgelerle karşılaşacağız. **Kan** teşkilâtı üstünde insanlığın ekonomik ve politik kaderini güden tapınağın Toplum için hem muazzam bir kuvvet, hem muazzam bir zaaf kaynağı olduğu, geri barbarların daha ileri kültürlü Irak Toplumuna karşı zaman zaman giriştikleri bu davranışlardan anlaşılır.

Ak tapınak çağı çok sürmez. Yeni bir Barbar akını güney Irak toplumculuğunu tekrar altüst etmiş görünür. Belki ilk Ak tapınakta, en eski Obeid-Ur toplumcukları üzerine çullanmış başka bir barbar toplum kodamanlarınca biçimlendirilmişti. Ak tapınaktan sonra gelen çağlarda iki, ve belki daha çok sayıda) barbar akınları ile iki Tarihöncesi Tapınağı paralel düşerler.

13 (V) numaralı tabakada: "**Kalker tapınak** artık adı sanı belli olan tanrının devce evi (sanktüer'i)dir. Toprağında çakıltası bulunmadığı için, Allahın insanı bile (Yani Toplum gücünün medeniyeti bile) balçıktan yarattığı Irak milleri ortasına, nerelerden bulunmuşsa (uzak ülkeler dağlarından) büyük kayalar taşınmış, kalkerden temeller atılmıştır. Yeni toplumun kollektif gücü (Allahı): Zifti, balçığı şanına yeterli bulmamış makamının daha ömürlü olması için kalker taşları getirtmiştir. Bu tapınağı "**ekzotik menşe' li**" sayan Dr. Jordan: "**İktidara yeni bir etnik (ırk) elemanının çıktığını gösterebilir**" der. "**Fakat bu farazî fâtipler, tıpkı Kassitler ve Âsurlular gibi, eski sanktüeri restore ederek veya büyülterek ve kadim girintili, çıkıntılı (kornişli) mimarlık geleneğini muhafaza ederek kutladılar.**" (86)

Toplum içinde eski emniyet kalmamış olacak, daha doğrusu yeni ve tekeli ve Toplum çoğunluğuna karşı bir emniyet gerekmiş olacak ki, mallara (henüz fertlerin olmayan ortaklaşa = kutsal mallara) dokundurmak için önce amület (uğur taşı) uğur incisi sıfatıyla küpleri mühürliyen **silindirler**, gene insanları yıldırım için gövdesinin her ucunda bir baş fıskıran **canavarlar** çoğalır. Bunlar, şüphesiz yabancıları ürkütmek üzere birleşmiş **Kan** Totemleri idi. Aynı mühürleri taşıyan: "İki karınlı küpler, ilk Elâm damgalarına çok yakın tipte" (87) olduklarına göre, yeni fâtiplerin Elâmlılar olmaları akla gelebilir.

"*Tapınakların hazinelerinde biriken zenginlikleri ve tanrıya adanmış malları idare etmek için, tanrılığın hizmetçileri dökümanların korunmasını sağlamaya mecburdurlar. Daha o çağda numaralı bir kayıt sistemi yaratmışlardı. Geriye yazı sisteminin icadı kalıyordu.*" (88)

14 (IV) numaralı tabakada, artık hiç değilse, Yakındoğu kaynaklı bütün dinlerin en geniş ayrıntılı ek ve büklerine dek her şeyleri muazzam **Kızıl Tapınak**'la başlamış olur. Yalnız tapınağın 3 defa elden geçirilmesi, çevresinde kopan kızılca kıyametleri sezdirmeye yeter. Daha V numaralı tabakada A, IV ve IV B tabakasında B, sonra C ve en büyük D kızıl tapınakları, Irak Tarihöncesi sonlarına doğru dizilirler. (Horos oeuvre: 30x80 metre, Orta nef = sahn: II, 30x62 metre): "**Önemli bir kalabalık müminler toplantısını barındırabilir.**" (89)

"*Tabletler, küpler, damgalar daha sanatkârca ve daha zevklice hâkkedilmiş silindirlerle mühürlüdürler.*" (90)

Taşdevrinin realizmine uygun hayvan teorileri, boyunları dolanmış veya antitetik (küpün iki yanında iki arslan gibi) hayvanlar, Sümer fistanlı, uzun saç sakallı insanlar ilk askerî maksatlı şarlar (savaş arabaları), elleri arkada esirler sahneye çıkmak üzeredirler. Piktografik yazı (nesnelerin kısa biçimleri) harf değilse de ideogramlara (basit sembollere) dönmüştür.

Döllülük ve bereket tanrıçası İnnin, Ateş güneş tanrısı Dumuzi (Temmüz, Greklerin: Adonis'i) ile tez-antitezleşir. Artık erkek de "**Tanrılaşmış**"tır.

İleri geri akınlarla Irak'ta Yukarı Barbarlık Konağının en yüksek katına

gelinmiştir: Arkeolojinin **Cemdet-Nasr** çağı (15 - 16'ncı (III-II)) numaralı Irak Tarihöncesi tabakalarını doldurur. Cemdet-Nasr bâkirdir: Yerinde gerek Aşağı, gerek Orta Barbarlık kalıntıları yoktur. Yalnız aşağı Kiş tabakalarında **mikrolit** (ufak-taş) kimi âletlerin, sepetçiliği andıran çömlerlerin ve "**bazı desenlerin, hattâ polikromik** (çok renkli desenlerin) **belkide Tell-Halaf** (Kuzey Batı Irak) **ve Kuzey Suriye'de evveliyatları vardır.**" (91)

Cemdet-Nasr çağında, medeniyet öncesi kültürün ulaşabildiği yeryüzü semtlerinde en geniş uluslararası münasebetler doğmuştur. Ur çağındân beri bakır bulunmuştur, ama lükstür, seyrek kullanılır. Kuartzit yarması çapa, obsidyen lam, balçık orak devam eder. Sap deliği olan balta bulunmuştur. Yalnız balçıktandır.

Cemdet-Nasr'ın gelişen dünya münasebetleri şöyle özetlenebilir:

I - **El-Obeid ve Ur'la**: Taş vazo üstünde röliyefli hayvanlar, Fayans tabletler. Obeid: Dudağa konulan taş düğme, cilâlı satırlı olan yeşilimtrak çömlerlilik takılacak iğne. Uğur taşları (insan, güvencin, ayı, sikronom).

II - **Uruk'la**: Yazı başlangıcı, hayvan motifli silindir, inci, küpe, fonetik değerli piktografik yazı.

III - **Elâm'la**: Suse'un alçı vazoları gibi steatit taşından yapılmış, sırtı oyuklu muhteşem ayı. Yazı ve rakam.

IV - **Mısır'la**: Ucu yuvarlak iğne, diskvâri gürz, uzunlamasına delineceğine, bir ucundan asmaya yarar kulakçıklı silindir: "*Bu çağla protodinastik Mısır arasında bir senkronizm (hemzamanlık) bulunduğuna işaret olur.*" (92)

V - **Hint'le**: "*Tersine çevrilmiş, kesik konik biçimli içlerinde tutamak düğmeleri bulunan abturatörle Indüs medeniyetine benzerlikleri ile ilgi çekicidir.*" (93)

Cemdet - Nasr çağının sanayi ve ticareti bu derece ileri ve yaygındır.

Ticaret münasebetleri ister istemez inanç ve kültür münasebetlerini de ardından götürüp getirmiştir. Tapınaklara Irak'ın dört bucağından müminler taşınırlar.

Artık Tarihin hücreci **Kent** doğmuştur. Cemdet-Nasr'ın kendisi talan edilmiş bir kenttir. Langdow, şaşılacak kertede ince, kiremiti andırır dörtgen tuğlalardan yapılmış 200x300 metre çapında bir **kale** ile, merdivenle çıkılan tepesinde 48x92 metre çapında bir **saray** bulur. Bu, medeniyetin beşiği olacak ve Irak'tan sonra yeryüzünün her bucağına saçılacak olan **Kent**'in ilk tohumudur. Büyüyen kültür, çevre barbar med ve cezirlerine karşı savunmak ve bağımsız bir canlı bütün olmak zorunda kalmıştır.

Medeniyetin en yüksek kültür aygıtı olacak **yazı** da iyice başgöstermiştir. Uruk çağının Kızıl tapınak listesi, Farah'tan beri okul metinlerine kadar gelişmiştir. Gilgameş destanının Şuruppaklı (Farahlı) kahramanı Utnapiştım (Semit geleneğinin Nuh Aleyhisselâmi) tanrısal (tapınak yaratığı) kitapları medeniyetin minyatürü gibi önemle saklar. Gerek Irak'ın, gerekse ona yaklaşık Doğu komşusu Elâm'ın nice yüzyıllar işledikleri harf kılıklı ideogramlar içinde en uygun olanları ayıklanarak gittikçe basitleştirilir. Ereş-Uruk rakamları sekstimal (altışarlı) sayı idi. Elâmcıl onarlı (desimal) rakamlar, zamanımıza dek gelmek üzere altışarlıların yerini tutarlar. "**Uruk devrinde kullanılan piktografik semboller birer fonetik değer kazanmışlardı.**" (94)

"Çok mânidar bir cihet de şudur: Yazı ne kralların savaşı eylemlerini not etmek için ne ilâhiyat naslarını ifade etmek için değil, fakat kesin olarak pratik bir kullanımı için, yâni tapınaklardaki dünyevî malların idaresiyle ilgili pratik iş için yaratıldı. Okul metinleri dışında en eski tabletler yalnız muhasebeyle ilgilidirler; ama bu durum kâtiplerin gitgide soyut fikirlerin de kayıt ve intikal ettirilebileceği bir âlet kotarmaya varışlarını engelleyemezdi." (95)

Görüyoruz: İleride medeniyete maledilecek bütün olumlu buluşlar, barbarlığın yaratıcılarıdır. Hele Yukarı Barbarlığın son basamağı olan Cemdet-Nasr devri; Engels'in "**Demokrasi militer**" dediği askerî yayılma tekniğini de son haddine

vardırmış bulunur: "**Herhalde, militarizmin doğması için gerekli ve daha sonra tarif edilecek olan şartları da artık olgunlaşmıştı.**" (96)

IRAKTA BARBARLIKTAN MEDENİYETE GEÇİŞ

Irak'ta, barbarlıktan medeniyete geçiş, yeryüzünün başka ülkelerinde görülmedik derecede orijinal ve kendiliğinden olmuştur. Irak'ta, Orta Barbarlık konağından Yukarı Barbarlık konağına geçiş, arada 2 arkeoloji tabakasını dolduran ilk Uruk devriyle olmuştur. Yukarı Bârbarlıktan Medeniyete geçiş de gene 2 arkeoloji tabakasını dolduran Cemdet-Nasr devriyle olmuştur. Bu geçişleri hangi insanlar yapmışlardır? Tarihöncesi bilginleri, bilinen prejüjeler yüzünden en çok bu "Irk" meselesine önem verdikleri için, meseleyi epey karıştırırlar. Gerçekte, o geçişi insanların yapmış olması yeter.

1- ORTA BARBARLIKTAN YUKARI BARBARLIĞA GEÇİŞ: Irak'ta URUK adı ile anılan Tarihöncesi buluntular, hiç değilse bugüne kadar yapılmış araştırmalara göre, pek dar bölgelerle göze çarpmış, hemen hemen sırf Ereş semtinde toplanmıştır.

"Uruk devri, Ereş dışında ancak Ur'un Çömlek kırıntıları, duvarları ve mühür damgaları ve Kiş'in birkaç çömlek kırıntısı ile temsil edilir. (İleride Elâm'ın ve Asur'un da onunla kıyaslanabilen birer safhası anlatılacaktır) Ama gene de Uruk devri Sümer medeniyeti içinde esaslı ânlardan biri sayılmalıdır. İlk Uruk safhalarının gri çömlekçiliğine, kırmızı sıvasına (enduit) veya kalker tapınağın ekzotik mimarlığına verilecek etnik (ırksal) anlam ne olursa olsun, Uruk devri: El Obeid medeniyeti ile Sümer medeniyet olduğu şüphe götürmeyen medeniyet arasındaki bağı kurar. Balçık tuğla ve çiviler, Kızıl Tapınağın en çıkıntılı cepheleri ve sütunları, onları dekorlayan hasır motifleri ile orada bulunmuş gagalı saksılar (pots), şecerelerini El-Obeid safhasına dek çıkarabilirler. Fakat, mimarlığın, seramiğin, güzel sanatın, numara sisteminin ve erkek kuvafürlerinin daha duruca belirttikleri şey, pek iyi bildiğimiz Arşaik Sümer medeniyetinin ilân edilmişidir. Doğrusu, daha şimdiden Sümer medeniyetinin esaslı elemanları önünde bulunmaktayız. Burada eksik olan tek şey, olsa olsa, Urak ehalsinin Sümerli olduklarını isbat edecek dökümanlardır." (97)

Uruk devrinde yaşayan insanların Sümerler mi, yoksa başkaları mı oldukları, ikinci meseledir. Tâ ilk Obeid devrinden beri, geçmiş arkeoloji tabakalarında, Sümerlilerin bulunduğunu kimse öne süremediği halde, Obeid ve Ur devirlerinde, yapılmış keşif ve icatlar olmasaydı, bir Uruk kültürünün doğmayacağını herkes kabul etmiştir. Demek, medeniyete varan gelişimin doğması için illâki Sümer adını taşımış bir mûcize-ırk araştırmak, biraz da modern çağda ortaya çıkan "**nasyonalizm**" modasını kadim zamana da maletmeye kalkışmaktan ileri gelir. Sümerler olsa ne, olmasa nedir? Kadim tarihte bir milliyet yoktur, aşiret vardır. Aynı ırktan kabileler, birbirlerini tepelerler.

2 - YUKARI BARBARLIKTAN MEDENİYE GEÇİŞ; Yukarıda gördük. Bay Parrot, Uruk devrini "Sümerlerin gelişi" ile başlatır. Bay Childe, Uruk devrinin başlangıcında değil, sonunda bile değil, Uruk devrinden sonra gelen Cemdet-Nasr devrinde Sümerlerin Irak'a yerleştiklerini ispat eden belgeyi belirtir:

"Bu belgeyi de, ondan (Uruk devrinden) sonraki devr (Strate d'Erech 15 -16, III - II) verir; orada yalnız Sümer mevkilerile (yâni Ur ve Farah ile) bağ kuran halkaları değil, fakat Akkad mevkilerile de, yâni Kiş (10) ile, Cemdet-Nasr'a komşu olan tarihöncesi şehri ile ve hatta Dicle ötesindeki Khafaje ile bir bağ kuran mutlak surette sarıh halkaları da buluyoruz. Bütün Babilonya (Irak) toprakları içinde varlığı isbat edilen yeni safha, ilk keşfedilen mevkiin adına göre: Cemdet-Nasr devri adıyla anılmıştır... Cemdet-Nasr da, Kiş'te yahut Farah'ta hiç bir lâhit tarif edilmedi; ancak ilk mevkide bir aşırı-uzun kafa (hyperdolicocefal) kafatası bulunmuştur (20)..." (98)

"Şimdi Cemdet-Nasr (16) ve Ereş (2)'te bulunmuş tabletlerle ispat edilmiştir ki, oraların ehalsi Sümerlilerdi. Uruk devrinde kullanılan piktoğrafik semboller

burada fonetik bir değer edinmişlerdi, ve fikirleri tercüme ettikleri gibi sözcükleri hecelemeye de yarıyorlardı. Bu sözler pek arşaik bir Sümerceye mensup görünürler. Bununla birlikte, şurası hayli ilgi çekicidir: Onlu numaralama sistemi, Ereş'te altılı sistemle birlikte yaşadığı halde, Cemdet-Nasr'da daha hâkimdir. Muhakkak ki, gelenek henüz teşekkül etmemişti." (99)

Yukarı barbarlıkta geniş işbölümü sayesinde aşırı bol üretimler tapınaklara büyük zenginlikler yığıldığı zaman: Bunların hiç birisi hiçbir özel kişinin malı değildi; tam tersine hemen bütün zenginlikler, tanrı adlı sosyal sembolün mânevi şahsiyetine adanmış (consacre) mallar idi: Yâni toplumun ortaklaşa mülkiyetinde idi. Medeniyet ise, bunun taban tabana zitti olarak; bütün zenginliklerin özel kişiler adına belirli zümrelerin tekeline geçmiş buldukları bir çağdır. Bu açıkça zıt duruma göre: "**Medeniyet nasıl gerçekleşti?**" sorusu aslında şöyle bir sorunun özetidir: "**Sosyal zenginlikler öylesine kutsallaştırılmış toplum mülkiyeti iken, hangi el çabukluğu ile çıkarıcı kişilerin ve imtiyazlı sınıfların tekeline kaydırılabildi?**"

Bu sorunun ekonomik karşılığını kısmen analitik biçimde gördük, kısmen **Kent** bahsinde göreceğiz. Burada yalnız şu kadcığını hatırlıyabiliriz: Barbarlıktan medeniyete geçiş, Allahın malını (Topluma kutsalca adanmış mülkiyetini), bezirgânlık kanalından özel kişi mülkü haline geçirmektir. Bu geçiriş, hele herkesin anadan doğma sosyalist yetiştigi bir toplum içinde, sanıldığından çok daha - imkânsız değilse, -güç olmuştur. Sırf tanrı mülkünü kişi mülkü etmek uğruna 7 bin yıllık bitmez tükenmez boğazlaşırca savaşımlardan sonra, hâlâ bugün dahi, özel kişi çıkarına Allahın yüzde yüz âlet edilemediği gözönüne getirilirse, o güçlüğü bir bakıma imkânsızlık saymamak elden gelmiyebilir. İlk insanlığın tarihler ve edebiyatlar dolusu gelenekleri gibi, bu gün ışığa çıkarılan arkeoloji dünyaları da, hep o güçlüüklerin üstü kapalı yahut apaçık kâh gülünç, kâh korkunç hikâyeleriyle doludur.

Nitekim, Irak'ta Yukarı Barbarlık Konağından (Cemdet-Nasr devrinden), medeniyete ("**Sülâleler devri**", yahut "**Arşaik medeniyet**", yahut "**Sümer medeniyeti**" denilen toplum biçimine) geçiş, gene bir Ulu "Tufan"la gerçekleşti:

*"Kiş, Şuruppak, Ereş mevkilerinde (9, 7, II) Cemdet-Nasr devri kalıntılarının hemen üzerinde bir feyezân çökertisinin bâzı hafif izleri bulunuyor. Çok daha kadim olan, yahut Ur'a münhasır kalan "Tufan" tabakasından ziyade bu izlerdir ki, Sümer geleneğinin anlattığı Tufan'ı temsil ederler. Farah (Şuruppak): Babilonya Tufanı içinde İncil'deki Nuh'un rolünü oynayan Utnapiştim'in şehri idi. Ondan başka, Tufan sonrası tabakalarda üzerinde kral adları yazılmış mühürler bulmaya başlıyoruz: Bu kral adlarından iki tanesi, Tufan-sonrası hükümdarlar sırasında geçen sülâleler listesinde anılmaktadır. Demek: "Krallığın göklerden indiği" büsbütün tarihsel devre ulaşmış bulunuyoruz. Bu devir, sonraları gelen ketebe (skrib'ler) için Kiş, Ereş ve Ur sülâleleri çağı oldu. Onun için bu yeni devre, genel olarak: **Birinci Sülâle Devri** sıfatı verildi ise de, onun yerine "**Arşaik Sümer Medeniyeti**" devri demek lâzım gelir. " (100)*

Sonuçlar: TUFAN - SINIFLAŞMA

Barbarlıkla medeniyet arasındaki olayları ucuca getirelim: Cemdet-Nasr kültürü bir tufanla sona ermiştir; tufanın ardından kral sülâleleri sahneye çıkmıştır; bu duruma medeniyet denilmiştir. (Tufan + Kral = Medeniyet) dengesi ister istemez aydınlatıcı bir takım sonuçlara varır:

1 - **Tufan**: Adını alan şey eskimiş bir kültürün üzerine dışarıdan gelme taze bir barbar akınıdır. Akınları başarıya uğrayan barbarların şefleri, bilinen ekonomik, sosyal ve politik mekanizma ile krallaşırlar. Daha önce tapınak ve bezirgân kombinezonu ile iktidarını sağlamış olan yabancı kral, yerli halkı kullaştırıp, bezirgân sınıfla tapınağı imtiyazlandırır. Medeniyet: Sosyal sınıflı toplum doğmuştur.

2 - Bu hâile ortasında medeniyeti birtek "ırk"a maletme düşüncesi kendiliğinden yok olur. Tufanın olması için en az iki "ırk", daha doğrusu en az iki yabancı toplum karşı karşıya gelmelidir. Ya medeniyetten önce Irak insanları Sümerli değildiler; yahut Sümerli idiyeler, üzerlerine akın eden sonradan gelmişler Sümerli olmamalıdır. Uruk ve Cemdet-Nas'r insanları da Sümerli, onları yenerek medeniyeti kuran Irak sülâleleri insanı da Sümerli ise: Irak'ta "Sümer" sözcüğü "İnsan" sözcüğünün karşılığı demek olur. Bu bakımdan: "Sümer" bir ulus adı, bir kabile adı, hele bir "ırk" adı değil: Bir sosyal kültür insanlığının adıdır. Fransız: Nasıl yetmişyedi buçuk "ırk", ulus, kabile ve topluluğun belirli bir bölgede haşır neşir oluşu ise, Sümer de öyledir.

3 - Irak'ta tufan denilen sosyal altüstlük önce bir tek semtçikte: Ur, mevkiciğinde, sonra ona komşu olan başka bir kaç güney uc semtçisinde patlak verdi. En sonunda Irak "kum saati"nin alt gözünü: Fırat-Dicle'nin küçük güney parantezini bütünüyle doldurunca "**Ulu Tufan**" adını aldı. Tufan: Arapça "yağmur ve suların üstün gelip herşeyi kaplaması", Latince "dilivium: Doğmak", suda boğulmak anlamına gelir. Irak ilkel toplumlarındaki sosyal altüstlükler, mecaz anlamıyla değil, sözcüğün en gerçek anlamıyla da bir sâhici: Sular altında boğulma hali olmuştur. Çünkü hele ilk Ur veya Uruk, yahut Cemdet-Nasr gibi tam su içinde, deniz seviyesi altında, kerpiçten ve çerden çöpten kurulu yerleşimler için, kurutma ve sulama kanalları ile bentlerin yıkılmasına varan savunmasız kargaşalıklar, hakiki bir "sular" altında boğulma", tufan olur. Tufan adı, Irak tarih öncesi toplumlarının tarihsel devrimleri için pek yerinde konulmuş ve doğru kullanılmış bir terimdir.

4 - Irak'ta binlerce yıllardanberi geleneklerin anlattıkları gibi, bugün hemen bütün o anlatışları çürütülmez belgelerle ispat eden arkeoloji, etnoloji, etnografya, tarihöncesi buluşları da gösteriyor ki, ilk gelişen daha ileri oturuk kültürlerin, daha geri barbar toplumların salgını ile altüst edilmeleri, medeniyetten önce başlamış, medeniyete hazırlık yapan bir gelişim olmuştur. Bu gelişim, sosyal sınıf bölümlü toplum demek olan medeniyetle birlikte tarihsel devrimler kanunu biçiminde, modern çağa gelinceyedeğin hiç aksamaksızın yürürlükte kalacaktır.

5 - Tarihöncesinin sınıfsız ilkel **kandaşlık sosyalizmi** düzeniyle yaşayan ulusların kendiliklerinden başardıkları ekonomik ve sosyal ilerleyişler, insanlar arasında işbölümü kılıklı farklılaşmalar zeminini hazırlamıştır. Ama, ilk **Kan** anayasası sağ kaldıkça, toplumun iç münasebetleri kendi yerli kandaş ve kabiledaşları tarafından açıkça ve kesin olarak **Köle-Efendi** bölümünü yaratmaya yetmemiştir. Mutlaka, ilerlemiş toplumun dışından, daha ileri kültürülerin bilerek bilmeyerek çağırılı üzerine, ileri kültürün zayıf noktalarını zorlayan geri barbar ulusların saldırısı basamak basamak gelişerek, ondan önce tedrici birikimle hazırlanmış bulunan sosyal sınıf farklılaşmasını zaman zaman ansızın kesin bir **sınıflaşma** atlayışına uğratmıştır.

6 - Ur, Uruk, Cemdet-Nasr toplumları içinde sosyalist **Kan** anayasası iyiden iyiye kalkmadığı sürece, kandaşın kandaşa yukarıdan bakışı ve baskı yapması, sömürücü boyunduruk takması kolay olamazdı. Ama, önce tapınak çevresinde boyuna artan zenginlikler yığılışı, sonra dışarıda o zenginliği elaltından gördüğü tapınak ve bezirgân kışkırtmalarıyla çapul etme hırsına kapılmış barbar akını, Irak toplumu içinde insanın insanı hor ve aşağı görmesini arttırmıştır. İleri toplumun üzerine çullanan barbar fâtipler, yendikleri eski kandaşlara karşı, - onları yurttaşlığa kabul ettikten sonra bile, - sığıntı sayıp alçak görme gücünü ve hakkını kendi barbarlıklarında, yabancı asıllı oluşlarında bulabilmişlerdir. Yenilenler de, kendilerini isteseler öldürebilecek, isteseler yaşatabilecek kudretteki yabancı **Kan**'dan Fâtipleri üstün-insan, üst insan derken, **insan-üstü** göksel varlık, en sonunda da bir çeşit Allah mevkiinde görmeye ister istemez katlanmışlardır.

7 - Tapınakların, her iki tarafı da kollayıp kendi yararlarına kullanmaya elverişli gelenekleri, iki yanlı ve iki-yüzlü eğilimleri: Yenenin Allahlaşma dileğini, yenilenin kullaşma zaruretini sonunadek sömürmenin yolunu bulmuştur.

Yenen-Fâtih ile **Yenilen-esir** arasındaki münasebet, zenginlikleri toplumun ortaklaşa mülkiyetinden kaçırmakta çıkarı bulunan tapınak ve bezirgân-müteahhit çevrelerce "**consacré**" edile edile, eşit kandaşlara tabî bir şeymiş gibi hazmettiren, en sonunda dokunulmaz kutsallıkta: **Köle-Efendi** münasebeti kılığında sokulabilmiştir. Bu gün ilk bakışta inanılmaz gelen, - fakat adım başında hâlâ binbir örneğine rastladığımız - o "**Kullaşma prosesi**" toplum içinde tam sınıflaşmayı "kutsallaştırmakta" gecikmemiştir. "Zenginliği Allah verir" sözü buradan kalmadır.

8 - İleride göreceğiz: Toplumun yüksek işbölümü, geniş verimli üretimi sayesinde büyük zenginlikler gibi ekonominin teşkilâtlandırılması da tapınak çevresinde toplanınca, küçük üretimin kaçınılmaz kıldığı bezirgân ekonomisi ve pazar kanunları: İlk tapınak emrinde (tıpkı "devletçilik" adı verilen sistem mekanizmalarıyla) bir **Müteahhit-Memur** bezirgân tipi yaratmıştır. Zamanla, yurttaşlara karşı içeriden tapınak, dışarıdan kervanbaşı bezirgân kumpasları: Toplum mülkiyetindeki zenginlikleri "usulü dairesinde", en "meşru ve kanuncu" yollardan, tam bir "hukuk anlayışı" içinde kemire kemire sivrilen memur-müteahhit yavaş yavaş serbest-müteahhit ve **özel sermayeci** durumuna girer. Bezirgân sınıfı hem de bütün gücüyle doğmuştur. İsterse tapınağa, isterse kendi toplumuna karşı çevre barbarlara kaleyi "içinden fethettirebilir." Sosyal sınıflara parçalanma şartlarını tümüyle biriktirmiş bir toplumun çoğunluğu içine bir avuç yabancı fâtihin girip **sosyal katalizör** rolünü oynaması, ansızın sosyal sınıflaşmaya atlayışı deklanşe eder. Toplumun ekonomik ve sosyal yapısı; sınıflaşma sebebi, barbar akını: O gidişi çabuklaştıran sınıflaşma **vesilesi** olur.

Tarih öncesinden tarihe geçişi tayin eden **toplumun sınıflaşması** ve toplum mülkiyetinin özel kişici sınıflar tekeline aktarılması tek yanlı, yalınkat bir gidiş değildir. Bütün o çok yanlı münasebetlerin tümü göz önünde tutulursa aydınlığa varabilir. Bu yapılmadıkça, Irak'ta medeniyetin doğuşunu ele alan bilginler, çalışma içinde kalırlar: 1) Ya, bütün hâdiseleri sırf barbar salgını ile izaha kalkarlar; 2) Yahut (izaha varamayınca) barbar akınlarının, rolü şöyle dursun, kendilerini bile inkâra kalkarlar. Bu çeşit metafizik çabaların tipik örneğini Erlinburg Üniversitesi Prehistorik Arkeoloji Profesörü V. Gordon Childe verir.

*Önce meseleyi iki zıt ve uzlaşmaz kutup gibi koyarak şöyle der: "**Belki medeniyet tarihi için ilk sülâlelerin** (gerçekten yabancı fâtihler tarafından kurulmuş olması) ile (Sümer ekonomisi şartlarını tabîi meyvası bulunmuş olması) **pek önemli değildir.**"* (101)

Bu iki faktör (**Sümer ekonomi şartları** ile **yabancı barbar akınları**) da tarih için önemli değilse, insanlığın gidişini izah edecek elde başka ne kalır? Çünkü bütün kadim tarihin iki zıt ama, birbirinden ayıramaz kutbu olarak o iki faktör çıkarıldı mıydı, bütün tarih motoru sökülmiş bir süslü Amerikan otomobili gibi kalır. Ondan sonra o arabayı istediğimiz mezarlığa veya müzeye kaldırmaktan kolay bulunamaz. Bilgin agnostik bir "**belki**" sözcüğü ile tarihin ekonomik ve sosyal dinamizmini birbirinden bağımsız soyut nesnelere durumuna sokup öldürdükten sonra, her türlü tarih izahına gereken "**coup de gârace**"ı iki çırpıda indiriverir.

1- "Babilonya'nın (Irak'ın) birleşmesine doğru arkadan gelen merhale, bir yerli tarafından değil yeni bir şehrin Semit beği, yani Sargon tarafından başarıldı. Bir başka zıppıktı (intrus) amorit Hammurabi: 5 yüzyıl sonra öncekinin eserini tamamladı." (Yani: Irak'ta medeniyetin zor ebesi ve acımaksız büyütücüsü hep barbar akınıdır.)

2 - "**Ama, hiçbir şey bizi bir istilâ hipotezini kabule mecbur etmez**" (102) (yani: Irak'ta barbar akınını kabul etmeye bizi kimse zorlayamaz!)

Doğrudur: Sargon ve Hammurabi mezarlarından kalkıp kılıçla bay Childe'i sıkıştırılmaz... Hiç bir sosyal ve tarihsel güdücü fikri bulunmayan uzman bilginliğin sonucu bu olur.

MEDENİYETİN YARATICILIK EFSANESİ

Şimdi tarihin en ibret verici ilginçliğine gelmiş bulunuyoruz. İnsanoğlunu: Efendi ve köle diye iki müthiş zıt kutba ayıran medeniyet topluma yeni olarak ne getirdi? Övgüsü göklere çıkarılan medeniyet, - moral yıkılışları bir yana bırakalım, - **teknik** ilerleme akımından hangi orijinal yaratışlara kavuştu? (Şurada, beşyüzüncü yılını doldurmamış modern kapitalizm, siyasî "hürriyet" adı altında kadim köleliğe izafi anlamda olsun son vereli, dev adımları atmış bulunan teknik ilerleyişler ayrı konudur.) Beş altı bin yıldır süregelmış Antika medeniyetin bütün getirdiği yenilik nedir?

"Maden işi: Cemdet-Nasr'da, sap delikli balta El-Obeid'te vardı. Medeniyet onları savaş silâhı kılığına soktu!

"Bir tek sözcükle, sanat ve mimarlık, yazı ve tapınak, silâhlanma (armut biçimi gürz, duylu balta, kağrı), ve seramik (gagalı küp) ve hattâ birinci sülâle devrinin kuvafürü: **Önceki çağlardan miras kalmış gelenekleri yürürlüğe geçirmekten başka bir şey yapamazlar.** (H.K.) Büyük sayıda temelli fikirler; duylu balta, tuğladan mimarlık ve pişmiş balçıktan konilerle mimarînin kuvvetlendirilmesi ve süslenmesi, **bellum** (savaşçıl) biçimde gemiler, gerdanlık taneleri ile vazolar için taşın kullanımı, gagalı vazo ve hattâ belki metal (maden) işlenimi El-Obeid safhasına kadar çıkar. Tekerlekli taşıtlar, çömlekçi tornası ve fırını, tuğladan sütun, zikkurat, silindir mühür, ve hattâ numaralı bir kayıtlama sistemi, heceli bir yazının yaratılması için gerekli malzeme Uruk devrinde görülebilirler. Medeniyetin bu çağa ilâve edebildiği bütün şey, o kavramların, daha etkili bir ekonomi teşkilâtının yetkilediği daha zengin bir malzeme ile, daha büyük ölçüde uygulanarak elden geçirilmesi (elaborasyonu)dur.

"Bir çok bakımlardan, Birinci Sülâle devri, gerçekte Sümer dehası eserinin kusvâ haddi değil, vardığı sonucudur. Şimdi (medeniyetle birlikte (H.K.)) büyük keşifler geçmişe aittirler; Birinci Sülâlelerin siyasî ve askerî teşkilâtı, teknik mükemmelleşme için gerekli aylaklığı ve zenginliği sağlar. Fakat, bu askerî teşkilât, her türlü gelişimi kopuntuya uğratan çetin bir çerçeve olur. Babilonya şehirleri arasındaki imha savaşları, ülkenin servet kaynaklarını israf eder. Ekonomik emperyalizm komşu barbarların karşılık öd alma savaşlarını kışkırtır (Ayvan ve Hamasi "Sülâleler"i böyle izah olunabilir.) En sonunda Akkadlı Sargon egemenliği zorla ele geçirecektir, ve Devlet, bütün şark monarşilerine pek özel olan bir haraç derleyici makina biçimini almış olacaktır. Ondan sonra gelecek iki bin yıl boyunca, birinci derecede sayılabilecek bir tek icat yahut keşif ayırdetmek güçtür. Keşif ve icatların en parlağı alfabe ile demirin eritimidir." (103)

Burada, bin yılların efsanesi sönmüş olmuyor mu? İnsanı köle eden medeniyet, yaratıcı zekâyı da binlerce yıllar için öldürmüştür. Barbarlığın bütün eksigi, keşif ve icatlarını büyük ölçüde yaymaya imkân bulamamasıdır.

"Cemdet-Nasr devrinde bakır gibi başka bütün öteki madenleri kullanmanın da teammüm etmesi normaldir. Yalnız bunu söylemek, o madenlerin bayağı hale gelecek kadar yaygın olacakları anlamına gelmez, çünkü taş âletlerin de aynı zamanda kullanıldığı görülür: Hatta taş kablolar bol bol vardır." (104)

Aynı yazar, III'üncü Ur sülâlesi zamanındaki maden işinin, Cemdet-Nasr (yâni Yukarı Barbarlık) çağını sırf kemmiyetçe geçtiğini belirtir: **Ondan başka şu Yeni-Sümer devri, topyekûn edilirse, İ.Ö.3000 yıllarına doğru başlamış bulunan sanayici medeniyetin apojesini** (kusva haddini) **gösterir.**" Ve Childe'in 2 bin yıl saydığı medeniyetteki teknik gericiliği, Limet: Kapitalizm çağına kadar bile değil, tâ 19'uncu yüzyıladek, yâni **işçi sınıfının canı pahasına insanlık haklarını savunmaya** giriştiği günedek, beş altı bin yıl sürdürür: **"Tekniğin ilerleyişi öylesine yavaş oldu ki, XIX'.uncu yüzyıla dek, metalürjide (maden işlenimi sanayünde) az bir tekâmül kaydedildi."** (105)

Metalürji dışarıda başka türlü mü oldu? Bay A. Parrot göklere çıkarılan

medeniyetin yapı işinden örnek veriyor. Eridu da,18 defa bozulup yapılmış tapınağın iç teşkilâtını anlatırken, kadim Süleyman Peygamber tapınağı gibi modern hristiyan kilisesinin de hemen hemen aynı plâna uyduğuna şaşar:

"İnsan için heyecan verici (impressionnant) olan şey şudur ki: Bu yapının iç plânı, üç bin yıl aşırıya çıkan öncelerdenberi, ilkel hristiyan sanktülerindeki ekonominin tâ kendisidir: Narthex'i (Bazilik: Çarşı ardiye bölümünden önceki dehliz), nefi (kapıdan mihrabedek) onun iki yanına yaslanmış iki eki; diaconicon'u (diyakos yeri orta sütunlar arası), merkez apside; (koro ardı olan tapınak ucu),ve prothese'i ile hristiyan tapınağı, Eridu tapınağıdır." (106)

"Medeniyet bâzen yapılmış barbarlık keşiflerini bile bin yıllarca süre kötüleyip geriletti. Cemdet-Nasr zamanı erişilen mükemmel tuğla, Irak sülâleleri çağında bozuldu. Vooley'in Ur'da bulduğu tuğlalara göre "**plân-convex: Düz-kanbur**" devri adını verdiği medeniyet çağı buydu. "Bu yastıkçık biçimi tuğla (medeniyet tuğlası), eski biçimlerin (barbarlık tuğlasının) ıslâhından çok bir adım geri gidiştir." (107)

Seramik gibi metalürjide de yer yer gerilemeler görüldü:

"Öyle geliyor ki, Sargon devrinde, Ur metal nesnelерinin tahliline bakılırsa, kalay tedariki kopuntuya uğramıştı. O yüzden ilk duylu baltaların yerine kaba taklitleri geçmiş, bunlarda sap delikleri balta sırtının ucu kendi üzerine kıvrılarak elde edilmiştir." (108)

Bugün yeryüzünde hâlâ "**geri kalmış ülkeler**" sürüngenler gibi kıvranıyorlarsa, bunların çoğu: Hep antika medeniyet zokası yiye yiye turşuya dönmüş insanlık kalıntılarıdır. "İlgililerin bilgi" edinmesi gereken en büyük "tarih dersi" budur: Hem insan zekâsını Nemrud'un taş baltasıyla kökünden kazımak, hem kalkınan ileri ülkede olmak, bu dünyada hiç bir firavunun tutturamadığı büyüdür. Ya insanın hakkı ve düşüncenin gücü antika zorbalığı yener, ya antika zorbalık hangi maskeyle olursa olsun egemense, geriliğin daniskası kıyamete dek sürer!

MEDENİYETİN KARAKTERİSTİĞİ

Son otuz yıllık özellikle arkeoloji buluşları, Antika Medeniyete şimdiye dek atfedilen **üstün teknik yaratıcılık** gücünün bir efsane değilse, mutlaka görünüşe aldanış olduğunu her gün biraz daha ispat etmektedir. Hiç değilse, biraz olayları yakından inceleyen her bilgin, medeniyet değerinin sanıldığından fazla süzestime edildiğini, fazla büyütülmüş olduğunu ortaya çıkarmıştır. Irak olayları hemen bütün yaratıcılığın barbarlıkta gerçekleştiğini, medeniyetin, tarihöncesi keşif ve icatlarını "fuzulî işgal" etmiş, lükse çevirip göz kamaştırıcı metodlarla israf ede ede dünyâya yaymakla kalmış bir mirasyedi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

"Bu çağın yazısı, mühür kazıyışı, maden işi, seramiği, elbisesi, mimarlığı ile şöhret bulan endüstri sanatları, ta El-Obeid çağındanberi yaptığı tekâmülü aralıksızca izlenebilen endüstri sanatlarının gelişiminden başka bir şey değildir; fakat hiç değilse kemmiyetçe, Birinci Sülâle çağı ile Cemdet-Nasr çağı arasındaki fark göze çarpıcıdır. Belki de Ur'da, El-Obeid'te, Ereş'te, Lagaş'ta, Kiş'teki Birinci Sülâle tabakalarından gelen yayınlanmış malzemenin zenginliği ile ondan önceki çağların kalıntıları arasında görülen nispetsizlik bu gün mübalâğalandırılmış bulunuyor. Ur'da da, Kiş'te de tanınmasını ve tasvir edilmesini bekliyen birer geçit devresi bir çok alâmetler ile ispatlanmıştır." (109)

Demek medeniyetin tekniği keyfiyetçe değil ancak **kemmiyetçe**, miktarca, sayıca barbarlığınkinden farklıdır. Tabii, kölelerin çokluğu ve öldüresiye. sömürülüşü, barbarlığın temiz zekâsıyla yarattığı keşif ve icatları zorba efendiler hesabına alabildiğine çoğaltmak imkânını sağlamıştır. Ama bu gerçek bir **yaratış** olmamış, taklidin taklidini istif etme olmuştur. Bu hakikati görmemezlikten gelemeyen bilgin, araştırdıkça ilâve eder:

"Bununla birlikte, ikinci derece sanayide ve özellikle metalürjidedir ki, çağın

ruhu en yüksek ifadesini bulur. Sümer forjeronu (maden döğücüsü), yalnız altını, gümüşü, kurşunu ve bakırı kullanmakla kalmıyordu, fakat tunç elde etmek için bakırı kalayla halita etmeği de biliyordu (28). Bizim tanıdığımız en eski tunç, Sümer tuncudur. Babilonya, halita yapma sırrını Hintle paylaşıyorsa da, alyajın keşfi, maden tedariklerini çeşitli kaynaklardan çeken Sümer şehirlerinde yapılabilirdi: Bu kaynaklar haklı olarak Uman, Elâm ve Toroslar diye gösterilmiştir... Tunç kullanımı, Sümerli forjeronun bir kapalı kalıp usulünü ve hattâ mum-yitti (la cire perdue) muamelesini bile başarıyla kullanmasına elveriyordu. Böylelikle, Sümer forjeronu, daha başka şeyler arasında, tâ El-Obeid çağından beri Sümer'in karakteristiği olan sap-delikli baltayı metalden imâl edebiliyordu. Bu balta, o ülkenin ayırd edici aygıtı ve silâhı haline geldi." (110)

Bu bakımdan medeniyetin bütün yaptığı, keşfi barbarlıkça yapılmış bir şeyi seri halinde imâl usullerine göre yeniden üretmekti. Araştırmalarını mantık sonucuna bağlarken bilgin de bunu açıklıyordu.

Modern Batı medeniyetinin ilk yaratıcılığı dokuma tekniğinde başladı. "**18'inci yüzyıl başlarında Avrupa: Ondan 1600 yahut 1800 yıl önce Mısır'da ve doğuda çalışmış olan dokumacıların derecesini ancak bulabilmişti.**" Pamuk tarlaları Missisipi ovasında uzandıkça, bu adamlar, eski kitaplarda, İskenderiye'de "demir ve ateşten esirler" kullanıldığını ve bu esirlerin şaşılmaya değer biçimde ve pek ucuza çalıştıklarını okumuş olduklarını hatırlıyorlardı. Yazık ki, 1500 yıl önce varolan o aygıtların ayrıntıları hemen tümüyle bilinmez olmuştu. Hero'nun makinesi eski çağların teknik alanında varetmiş bütün öteki hârikalarla birlikte yok edilmişti." Bununla birlikte "makineli köleler" fikri yaşamış, Fransa, İngiltere, Almanya ve Avusturya'da, İskenderiye'deki gibi "ateş makinelerine" benzer sletler yapımına başlamıştı." (111)

Ancak 19'uncu yüzyılda: "**Pamuk 300 yıl süren bir uyusukluktan sonra.. tacdarlığa yükselmişti.**" İngiliz devleti: "**Bin yıl önceki Çin gibi, çalışma usullerini ve teknik icatları yalnız İngiltere için korudu ve gizledi.**" (112) "**Biriken sermayeler, ve teknik ilerleyiş, o zamana kadar kırk yüzyıl süreyle hemen hemen monotonca sürüp giden yaşayışı 10 yıl içinde değiştirdi. İsa doğumundan önce 2000 yılından, doğumdan sonra yaklaşık olarak 1770 yılına kadar, şehirlerde oturan yığınların yaşama standartlarında hemen hiçbir değişiklik olmamıştı. Shakespear zamanındaki Londra, Sokrat Atinasından, yahut Kleopatra'nın İskenderiyesinden daha konforlu değildi.**" (113)

Ancak İngiliz ulu devriminden sonra, "**Lancashire'de, Preston'da, aç, bilâç yaşayan bir ailenin 13'üncü evlâdı olan Arkwright" 1767'de denemelerine başlayıp, 1769 yılı "makineli dokuma" berâtını aldı.**" (113) Ancak Fransız ulu devriminden sonra Fransâ daki el imalâthaneleri (el işçileri arasında basit işbölümlü ilkel işletmeler) makina sanayiine hızla atladı. Teknik mi devrimi yarattı, devrim mi tekniği? Elbet her iki güç karşılıklı olarak birbirlerinin hem sonucu hem sebebi oldular. Ancak **her şeyi kuru tekniğe** bağlayan **mekanik** görüş, yalnız maddeci yobazlık olur. Canlı tarihte İNSAN üretici gücü, modern sosyal devrimlerle politik alanda olsun, o izafi, o bayağı kapitalist "HÜRRİYET"ine olsun kavuşmadıkça, teknik bin yıllık medeniyet gibi yerinde saymıştır. Geri ülkelerin ilerici-gerici "**ilgililerine bilgi**" budur: "**Köktenci**" palavralarla, "**devrimci**" söz ebelikleri ile, "**devletçi**" gerekçelerle dahi maskelense "FİKRE KELEPÇE" vuran eğilim, dolayısıyla kendi yurdunun ve kendi milletinin Bâbil çağında bocalamasını sağlar, yâni kendi kendisini vurmuş, bir avuç avur zavurlu derebeyi artığını geriliğin batağında manda saltanatına kavuşturmuş olur.

Antika medeniyetin hiç mi bir icadı yok?

Klâsik medeniyet tarifini gördük: Nerde 1) Ticaret, 2) Para, 3) Yazı, 4) Devlet varsa, orada medeniyet vardır.

Gerçeğe bakılırsa bu dört elemandan üçü toplum görevlerine medeniyetten önce başlamışlardır:

1 - Sanayi ve ziraat işbölümünde üretmeler arası alış veriş, üretimin muhtaç olduğu ham ve ilk madde tedariki, yapımlı madde sürümü hiç değilse, dış **ticareti** gerektirdi. Irak'ta daha Obeid devri sonlarında bu mekanizma başladı. Cemdet-Nasr devrinde iyice gelişti (**TİCARET**)

2 - Gümüş ve altın gibi kıymetli madenler, trampadan ticarete doğru gelişen alış veriş ilerledikçe **paranın** görevlerini üzerlerine aldılar. (**PARA**)

3 - Tapınak içinde zenginlikler yığıldığı gündenberi piktogram ve ideogram biçiminde ilkel **yazı** belirdi. İlk altılı rakamlar onlulara yükseldi. (**YAZI**)

Medeniyetten önce ekonomik ve sosyal görevleri varolan bu şeyler medeniyet icadı sayılamazlar. Eleman olarak hepsi de medeniyetten önce keşfedilmişti. Barbarlıkta görülmedik, işitilmedik tek şey: **Devlet** idi. Medeniyetin yüzde yüz "ihtirâ beratını" alabileceği tek nesnesi devlettir, saltanattır. Barbarlıkta herkes silâhlı idi: Medeniyete yalnız devlet silâhlıdır. Öyle bütün yurttaşların silâhlı iken, ansızın içlerinden yalnız bir avuç kişinin silâhlı kuvvet haline gelip, bütün ötekileri silâhsız zaaf haline getirivermeleri, herşeyden önce barbar insanın aklının almayacağı bir yaman sosyal devrimdi. İşte barbarlıkla medeniyetin tek sözle **ayırdı** bu müthiş **sosyal devrimi** başarmış olmak veya olmamakla özetlenebilir.

Medeniyetle birlikte şeylerin, insanların, münasebetlerin ve düşüncelerin olay olarak maddeleri ve tabii varlıkları değil, **sosyal karakterleri** devrilmiş, altüst olmuştu. Bu devrimin en göze çarpan sembolü: Medeniyet toplumunun özeti olan **devlettir**. Devletin özeti ise: Çoğunluğu silâhsızlandırıp, azınlığın emrinde bir silâhlı adamlar ve cezaevleri teşkilâtlandırmak olmuştur. Fakat devlet yüzeyde bir aygıttır. Asıl onu gerektiren sosyal devrim sebepleri, toplumun derinliklerinde gelişen münasebetlerden doğmuştur:

1) **Toplumun ekonomi temelinde**: O zamanadek egemen olan kollektif zenginliğe dayanmış **sosyalist mülkiyet** yerine özel zenginliğe dayanmış kişi mülkiyeti geçer.

2) **Toplumun üstyapısında**: O zamanadek birbirinden ayrılmaz ve eşit **kandaş bütünlüğü** yerine, genel olarak eşitsizliğe dayanmış **sınıflaşma** ve özel olarak **bezirgân sınıfı** doğar.

Bu yaman sosyal devrimin barbarlıkla medeniyet arasında nasıl bir kutup zıtlığı yarattığını belirtmek için kısa bir karşılaştıma yapalım:

Olay	Barbarlıkta	Medeniyette
İnsan	Kan-kardeşler Eşit yurttaşlar	Efendiler-köleler Fakirler-zenginler
Mülkiyet	Tanrının (toplumun)	Kulun (tek kişinin)
Otorite	Tapınak (Herkes emrinde)	Devlet (azınlık emrinde)
Ticaret	Kamu adına: Rahipçe	Kişi adına bezirgâna
Kıymetli Maden	Sunu(tanrıya adak)	Para(çıkarcı aracı)
Yazı	Tapınak sicili	Bezirgan belgesi

Bu şartlar altında medeniyetin hiç değilse Antika Tarihte minyatür varlığı **Devlet** ve **Saltanat** içinde toplanır. Medeniyetin fırtınalı Ummanına balıklama atılan barbarın: "Ya devlet başa, ya kuzgun leşe" deyişi onu gösterir. Irak'ta, Mısır da, Hint'te, Çin'de ilk devlet ve saltanatı kuran "**Sülâleler**" devirleri, herkesçe Medeniyet çağı sayılır. Bütün daha sonraki medeniyetlerce aynen benimsenecek olan ilk Irak Medeniyetinin 3 büyük orijinal yaratışı: "**Ticaret - Savaş - Mezar**" olmuştur. Barbarlıktaki (Alışveriş - Savaş - Mezar) üçüzünden medeniyetteki (Ticaret-

Savaş-Mezar) üçüzünden farkı bu sonuncuların Devletli ve saltanatlı oluşlarında toplanır. Onun için, Medeniyetin en ünlü başlıca orijinal yaratıkları şu üç başlıkta derlenebilir: **1- Ticaret saltanatı, 2 - Savaş saltanatı, 3 - Mezar saltanatı...**

Bu üç Medeniyet eylemi bir tek bezirgân temelin gidişinde birleşik ve ayrılmaz olurlar: Ticaret saltanatı: Tez, Savaş saltanatı: Ticaretin Antitezi, Mezar saltanatı: Her ikisinin birden sentezidir. Ticaret: Barışçıl Savaştır. Savaş: Harpçi Ticarettir. Her ikisinin sonu: Ölüm - Mezardır.

TEZ: Ticaret saltanatı

Genişleyen işbölümlü üretimin tek gelişme şartı alışverişin genişlemesidir. Onun için özel bir alışverişçi sınıf, Bezirgânlık gerekir. Bezirgân, sınıflı üretimin can damarı haline gelmiş ticareti Tapınağın (yani toplumun) elinden kendi tekeline geçirdiği gün, medeniyetin alın yazısını çizmiye başlar.

"Lagaş beğleri inşa ettikleri kanallarla öğünüyorlar ve Elam ile Magan'dan bakır, Lübnan'dan esanslar ithalini nasıl kolaylaştırdıklarını tasvir ediyorlardı. Şehir sanayiinin beslenmesi için gerekli olan ticaret şu veya bu suretle teşkilâtlandırıldı. Arkeoloji, İndus vadisinden (Hint'ten) serpantin, hâkkedilmiş kornalin (kırmızı akik) taneleri, mühürler ve seramik gibi mâlum eşyalar ve Umman'dan bakır ithal edildiğini belgeliyor. (5, 8, 26, 28). Bundan dolayı Sümerlerin kavrayışları ve icatları yabancı ülkelere yayıldı. Örneğin, mühür - silindir: Asurya'ya, Suriye'ye, Kapadokya'ya (Orta Anadolu'ya) ithal edilerek oraların yerlisi oldu. İndus vadisinde bile kopye edildiyse de, yerli mühürler tercih olundu. Kimi Sümer metal tipleri daha da yaygın yerlere üleştirilerek güney Rusya'ya, Truva'ya, Merkez Avrupa'ya ulaştı.

"Ticaret sadece elden ele geçen bir mallar mübadelesi olarak kalsaydı, böylesine bir fikir mübadelesi anlaşılmaz olurdu. Kervanlar elbet uzak ülkelerde konaklıyorlardı, belki de Babilonyalı bezirgân kolonileri (göçmen yerleşimleri) yabancı ülkelerde yerleşmişlerdi. Sargonun (Tüccarlar uğruna savaş açma) hikâyesine göre, bu yerleşmeler Kapadokya'da olağan şeydir (27). Tersine, bugün İngiliz tüccarlarının Oporto'ya yahut İstanbul'da yerleştikleri gibi, yerli bezirgânların Ur'da, Kiş'te yerleşmiş bulunmaları mümkündür. Ondan başka, Doğu'da kervanlar yalnız emtia değil, fakat hür yahut köle işçiler de taşırlar. Bugün Yakın Doğu'da tecrübeli zanaatkârlar uzaklara seyahat ederek, becerilerinin kârlı iş sağladığı yerde yerleşiyorlar. Hint'te, Babilonya'da, Mısır'da, Truva'da görülen kimi disk biçimli altın inciler (perller)in sık sık kullanılmasının aslı da belki tıpkı öyle bir hareketlilik... Sümer bir zenginlik merkezi haline gelmişti ve dolayısıyla çiçekleşen kentlerine bütün dünya sanatkârlarını çekiyordu.

"Böylece Ticaret, Sümer şehirlerinin sanayi ve Ticaret Kentleri haline gelmelerini mümkün kıldı; bu şehirlerde, yeni ekonominin yarattığı fırsatlara paralel olarak, bir sanayi proleteryası, İngiltere'nin sanayi devrimi çağında görülene benzer çabuklukla çoğaldı." (114)

Böylece, bezirgân medeniyetinin her türlü ululuğu ve çökkünlüğü (Azamet ve İnhitatı) yâni Saltanatı ve Devleti hep Ticaret Saltanatı çevresinde dönüp dolaşacaktır. Yalnız o Ticaretin **maddî temeli** elbet kentleri yaratan **Yukarı Barbarlık** insanın **ÜRETİMİ**'dir. **Ziraattir.**

ANTİTEZ: Harp Saltanatı

Bezirgân medeniyetinin Ticaret kadar yaygınca geliştirdiği ikinci büyük olayı, bezirgân kervanlarıyla atbaşı birlikte giden Harb'i Toplum için, kaçınılmaz ve "Tabii" bir sanayi, **"Öldürme zanaati"** haline sokulmuş olmasıdır.

"Kral, aynı zamanda harp kumandanı (Emîr) idi. Kadim bir Ur mezarının meşhur sancağı (c): Savaş arabaları, bir ağır yayası ve bir hafif yayası bulunan iyice teşkilâtlanmış ordunun şefi bulunan kralı gösteriyor... Şar (savaş arabası) savaşçısı: Bir savaş baltası, bir kargı ve bir hançerle silâhlanmıştı. Kargılarla harbiler kamıştan bir okdanlık içinde şarın önünde taşınıyordu. Ağır piyadenin bakır miğferleri, ve mûtaad fistanın başka, omuzlarında sarkan ve boynuna çengelli iğnelerle takılı leopar derisinden elbiseleri vardı. Erler, kargılar, savaş baltaları ve hançerle

silâhlanmışlardı; genel olarak Makedonyalılara maledilen, fakat Makedonyalılardan üç bin yıl önce gelen falanjlar halinde biçimlenerek döğüşüyorlardı.

"Militarizmin gelişimi, ilkin Babilonya'da zenginlikleri çöl ve dağ barbarlarına karşı savunmak zaruretiyle haklı çıkabilir. Militarizm (askercilik) bir zaman için, sanatkârlara ve ekincilere Elâmlıların veya Mari'de oturanların akınlarından sakınılmış bulunan tarlalarını islâh etmek ve tekniklerini mükemmelleştirmek emniyetini sağladı.

"Fakat, doğmakta olan sanayi ekonomisinin ilerleyişini gerçekleştirmek için, ovanın sınırları dışında, ilk maddelerce yeterli tedariklerde bulunmak icabediyordu. Tarlalarda çift sürerken, yahut büyük kanallar açarken kullanılan aygıtlar için de gerekli olan bu ithalât, Sümerliler tapınaklarını kıymetli madenler, yahut nâdir esanslarla bezemek istedikleri zaman büsbütün çoğalıyordu. Malzemeler çölden değil. Elam veya Suriye'nin nüfuslu bölgelerinden getirtilmek icabediyordu. Oysa, bolluk (aisance) rahatlık içinde yaşayan yarı-barbar ulusçukları, kendi ham maddelerini gıda zahireleri veya mâmul ürünler fazlasıyla değış etmiye râzı ettirmenin, yahut ağaçlarının kesilmesine, maden filizlerinin çıkartılmasına ve topraklarının kervanlar tarafından çığnenmesine ikna etmenin bir takım hadleri vardı. Bugün Avrupalılar Afrikada aynı güçlüklerle karşılaşılıyorlar. Bu güçlüklerin üstesinden gelmenin bir tarzı da, bezirgânları silâhlı kuvvetle desteklemek, "Ticaret hürriyeti"ni bozanlara karşı te'dip seferleri açmaktır. Sargon, Kapadokyada metal ticaretiyle meşgul bezirgânlara yardımda bulunmak üzere bir sefer açmıştır. Ondan önce bu işi yapmış olanlar da bulunabilir. Sonraki literatürde anılan Sümer ile Elam yahut Sümer ile Asurya arasındaki hasımlaşmalar belki de aynı tertip ekonomik bir emperyalizmden ileri gelmiştir.

"İhtimâl bu gerçeklerden ilham alıp ordu gücüne dayanarak Sümer hâkimiyeti o devirde Babilonya'nın kendi sınırları ötesine yayılmıştır. Diale ırmağı üzerindeki Khafaje'de (24) müstahkem bir kal'e, Asur'da (25) bir arşaik İshar tapınağı: Sümer tapınç nesnelere, silindirleri ve yazıları gibi Sümer fistanı ve kuvafürü taşıyan şekilcikler de sunmuşlardır. Demek o iki anıt Sümer vakıfları (fondation), geri kalmış Soubareen'ler arasında Sümer Fatihlerince kurulmuş hakiki sömürgelerdi. " (115)

Bezirgân için, memleketin bayındırlığı ve sanayii, insanların hayatı ve refahı diye birşey yok; herşeyden önce sırf ve yalnız en yüksek vurguncu kâr ve kumar ülkü olduğundan, ortalığın ikide biryakılıp yıkılması, çoğunluğun ezilip sürünmesi "kişi çıkarı" uğruna mübah sayılır, ne olursa olsun harp idealleştirilip kışkırtılırdı.

"Kral, esas itibarıyla verimli bir Kentin Şefi idi ve komşu Devletler zararına kendi iktidarını teyit etmiye bakıyordu. Babilonya'nın insanca zenginliği ve kudreti büyük kısmı bakımından, bir takım bağımsız Şehir-Devletler arasında hiç yoktan çıkmış imhâ edici ihtilâflarla berbad ediliyordu. " (116)

Sosyal tesanütlü Barbar Toplum insanlığı içine savaş ateşini yaymaktan kolayı da yoktu: Bir kişinin burnunu kanatmak, nükleer enerjide bir nötronla zincirleme patlangıcı kışkırmak gibi, ortalığı kana boğmaya yeterdi.

SENTEZ: Mezar Saltanatı

Kapitalizme gelinceyedek Bezirgân medeniyetinin insanlığa sunduğu en orijinal ve en büyük armağan hayatta değil, ölümden tecelli etmiştir: **Kral mezarları!** onlar da olmasa, şimdi geçmiş, gömülmüş karanlık günleri nereden öğrenebildik? Tabii, bezirgân medeniyeti bunu sonra gelecek "İlgililere bilgi" vermek için yapmadı. Nitekim, bütün Antika medeniyetler de, bir gün insanlığa modern sosyal devrimler çağını hazırlamak ülküsüyle davranmadılar. Tarih öncesinin eşit kankardeşleri arasına öldürücü kardeş kavgasının özel kişi zehrini akıtan bezirgân medeniyet: O hayasız icadını haklı çıkarmak ve savunmak için Toplum yaşayışını, mânen olduğu kadar maddeten de elle tutulacak bir **muhteşem mezarlığa** çevirmekten başka her şeyi hiçe saydı. Yeter ki, çıkarıcılık parlasın, içinde ölü de yatsa, dışı debdebeli ve tantanalı olsun, beyin ve göz kamaştırsın. Medeniyet efendileri, sınıf üstünlüklerini insanüstü güçlerden kaynak almış gösterebilmek için, yâni baskı ve sömürüşlerini

gidermeye bu dünyada insan gücünün asla yetmeyeceği kanısını basit insanların beyinlerine kayalardan lâhitler biçiminde oturtmak için mezar saltanatına düşmüşlerdi. İnsan davranışlarında dirilik,düşüncesinde iler-tutar yer sağ bırakmamak için: Zaman zaman salhaneye çevirdikleri, ve her vakit yaldızlı zindana benzettikleri, bir kaç nesil geçmeden içinde zirdeliye döndükleri muazzam mezar kılıklı saraylara kendi kendilerini gömdüler.

"Ehalinin genel mezarlarda yatışı, ne El-Obeid'teki gibi rahatça uzun, ne Cemdet-Nasr'daki gibi kısıvrak büzülmüş değildir: Bacaklar gövdeyle dik aç veya dar aç teşkil ederler." (117)

"1928 yılı keşfedilen Ur "Kral Mezarları" ve Kiş'deki tell Y'in kimi lâhitleri, menşelerini Sümer geleneğinden almışa benzeyen mutlak surette farklı bir kavrayışlar dünyası içine nüfuz ettiriyor. Mezarın kendisi, Abydos'taki Mısırlı kral mezarları gibi, minyatür halinde bir yeraltı evidir. Bu ev 12 metre üzerine 8 metre çapında ve içine meyilli bir satıhla ulaşılan muazzam bir kuyunun dibine kurulmuştur; birbirlerine paralel üç odadan teşekkül eder: Dört köşe yontulmamış kalker kayalarla inşa edilmiş, çıkma cumba gibi kubbeli, çimento sıvalı, sonra ahşapla dekorlanmıştır. (1). Başka bir küçük mezar (2) kalker plâklardan yapılmış hakikî bir kubbeyle örtülür. Başka her yerde tuğla kullanılmıştı. Kimi durumlarda örtü kubbesi hakikî bir kemer kilidi ile destekleniyordu; bu prensibe Mısır'ın üçüncü sülâlesi zamanında ilk defa rastlanır; belki daha önce Asurya'da biliniyordu.

"Kral"ın ölüsü, krallık alâmetlerine benzemiş arabalar veya kızaklarla mezara taşınıyordu. Yalnız çeki hayvanları değil, onların sürücüleri de, silâhlı adamlar da, saray dalkavukları (kurtizanları) da, müzisyenler de, harem kadınları da öbür dünyada beğlerine yoldaşlık etmeye mecburdular. Kral mezarının dışındaki kuyularda, 59 cesetten az insan yatmıyordu: Bu cesetler arasında baştan başa silâhlı 6 asker ve kıymetli mücevherlerini takmış takıştırmış dokuz kadın vardı. (2)

"Mezar içinde yerine getirilen cenaze merasiminden sonra, mezar dolduruluyordu. Ama, gene insan kurbanları kesilen başka törenler yapılarak safha safha dolduruluyordu (2). Kimi, bir çeşit cenaze mesçiti mezarın üstüne bina ediliyor ve mezara, bir çömlekten mecra ile bağlı tutuluyordu. "

"Bu kubbeler altında yabancı fâtihterin yattığı faraziyesi ortaya atıldı... Bu hipoteze göre, zafer: Şehre bir insan beyi ile tapınağın yanı başına bir saray hediye etmişti. Kralın eline muazzam bir zenginlik geçirtmişti. Bu zenginliğin yalnız bir kısmı lâhit içine gömülmüştü" (118)

Ölümün sarayı: Mezar, hayatın mezarı: Saray: Antika, hâkim sınıfların en bunakça büyük ülküleri oldu. Bu dünyanın gelgeç saltanatını akıllarınca öbür dünyaya götürürlerse "Ebedî"leştireceklerdi. O mezar manisi, gömülme çılgınlığı hırsından öteki fâni insanların her türlü yaşama ve direnme imkânlarını ellerinden almışlardı. Ölü ve mezar spekülasyonunu öylesine büyütmüşlerdi ki, tarih öncesinin en hayatî keşiflerini ve teknik icatlarını toplumdan çok mezarlarda toplamışlardı. Onun için, modern bilim, antika Tarihi mezardan çıkara çıkara, Tarih öncesindeki sosyalist iç yapıdan, gelme büyük yaratıcılığın en önemli keşiflerini, hep medeniyet denilen şuur ve yaratıcılık mezarının ürünü saydı.

Gerçekte, anlı şanlı, ünlü kadim bezirgân medeniyetinin insanlığa musallat ettiği tek ömürlü "yaratış" ölümün destanlaştırdığı mezar saltanatıdır. Asıl, insanoğluna yarar, yığınların refahına elverir yeniliklere, keşif ve icatlara hemen hemen hiç aldırılmaz.

-Bölüm V. in Referansları:-

49- A.P: Sumer, Paris 1960, s, 39; 50 - Keza 39, 51- Keza 40; 52- Keza 6153 - V. Ch.128; 54 - Keza,144,135; 55 - Keza,136,137. 56 - Keza, 52; 57 - Keza, 51. 58 - Keza 52; 59 - Keza 53, 60- Keza 130-132; 61- Keza 133; 62 - A. Parrot, Sumer. 55; 63 - Keza 55; 64 - A. Lang. Mythes, Cultes et Religions, Paris.1894, s. 654; 65 - Keza s. 65. 66- A. Parrot: Sumer 1960. s. 55; 67 - Keza 55; 68 - Keza 63; 69 - Keza 63; 70 - V.G. Ch: O.P. s.146; 71-

A.P: Sumer 53, 72 - Keza 53 73 - Keza 60; 74 - Keza 63, 75 · Keza 64, 76 - Keza 64, 77 - Keza 63; 78 - Keza 64; 79 - Keza 63; 80 - Keza 65; 81 · V.G. Ch: Orient Pré Historique,140; 82 - Keza 140-141; 83 - Keza 141, 84 - Keza 141-142, 84 - Keza 143; 86 - Keza 143-144; 87 -Keza 144; 88 Keza 143; 89 -A.P. Sumer 66; 90 - V.G. Ch: Or-préh.1146; 91- Keza 56 ; 92 - Keza 154; 93 - Keza 152, 94 - Keza 148; 95 - Keza 150; 96 - Keza 146, 97 - Keza 146-147; 98 - Keza 147; 99 - Keza 148-149;100 - Keza 157;101- Keza 167,102 - Keza 166;103 - Keza 186-187,104 - H. Limet: trat-Met, s.19.105 - Keza 20;106 - A.P. Sumer s. 65;107 - V.G, Ch: Or. Préch.158.108 - Keza 174-175;109 - Keza 157-158; 110 - Keza 174;111- A. Zischka: Gizli Pamur Harbi. Çev: H.V.1938 s. 26-27;112 - Keza 36-37;113 - Keza 49;114 - V.G. Ch: Or. Prée 173;115 - Keza 169-170-171.116 - Keza 172;117 - Keza 159;118 - Keza

www.solplatform.org